

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ

Α Β
Γ Δ € Ζ
Η Θ Ι Κ Λ Μ
Ν Ξ Ο Π Ρ \$ Τ
¥ Φ Χ Ψ
Ω

Κάντε
τη σωστή
κίνηση

Διαφημίστε
τις υπηρεσίες σας
& τα προϊόντα σας

μέσα από τις σελίδες
των Οικονομικών Χρονικών

Απευθύνονται
σε 150.000
οικονομολόγους
& λογιστές
φοροτεχνικούς

που απασχολούνται
στο δημόσιο & ιδιωτικό τομέα

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ
ΕΠΙΜΕΛΗΤΗΡΙΟ
ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ

Τηλ.: 213-214-1870

Δημιουργήστε την προσωπική σας ιστοσελίδα!

1

Κατοχυρώστε το όνομα (domain) που επιθυμείτε.

2

Αποκτήστε πακέτο φιλοξενίας (hosting).

3

Διαμορφώστε την ιστοσελίδα σας.

Για πρώτη φορά το Οικονομικό Επιμελητήριο Ελλάδας προσφέρει σε όλα τα Μέλη του και σε όλους τους Λογιστές - Φοροτεχνικούς τη δυνατότητα να δημιουργήσουν την προσωπική τους ιστοσελίδα στο διαδίκτυο ΔΩΡΕΑΝ για ένα χρόνο.

Πρόκειται για μια υπηρεσία που εξασφάλισε το Οικονομικό Επιμελητήριο Ελλάδας μέσω της εταιρείας IpHost και του Ευρωπαϊκού Μητρώου για Ονόματα Χώρου στο Διαδίκτυο (EURid).

Εναλλακτικά, μπορείτε να χρησιμοποιήσετε την προσφορά μεταφέροντας στο πακέτο φιλοξενίας (hosting) την υπάρχουσα ιστοσελίδα σας δωρεάν.

*Το Οικονομικό Επιμελητήριο Ελλάδας δεν ευθύνεται για το περιεχόμενο των ιστοσελίδων που θα επιλέξουν να αναρτήσουν τα Μέλη του και οι Λογιστές - Φοροτεχνικοί. Το περιεχόμενο των ιστοσελίδων δεν θα πρέπει να υπερβαίνει τα όρια που επιβάλλουν η καλή πιστή και τα χρηστά ήθη. Η αποδοχή της προσφοράς από πλευράς των Μελών και των Λογιστών - Φοροτεχνικών συνεπάγεται την ανεπιφύλακτη αποδοχή και των παραπάνω.

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ

ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ - ΝΟΕΜΒΡΙΟΣ - ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ
2022

ΤΡΙΜΗΝΙΑΙΑ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΕΚΔΟΣΗ
ΤΟΥ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟΥ ΕΠΙΜΕΛΗΤΗΡΙΟΥ
ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ

ΙΔΙΟΚΤΗΣΙΑ

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΕΠΙΜΕΛΗΤΗΡΙΟ
ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ

ΕΚΔΟΤΗΣ

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Β. ΚΟΛΛΙΑΣ,
ΠΡΟΕΔΡΟΣ ΤΟΥ Ο.Ε.Ε.

ΥΠΕΥΘΥΝΗ ΕΚΔΟΣΗΣ

ΒΑΣΙΛΙΚΗ ΜΠΟΥΣΟΥΝΗ

ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

ΜΑΡΙΑ ΒΟΥΡΓΑΝΑ
ΝΕΚΤΑΡΙΟΣ ΝΩΤΗΣ

ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑ

ΤΗΛ. 213-214-1800

e-mail: press@oe-e.gr

[facebook.com/oikonegr](https://www.facebook.com/oikonegr)

twitter.com/oikonomiko_epim

[youtube.com/user/oikonee](https://www.youtube.com/user/oikonee)

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΕΠΙΜΕΛΗΤΗΡΙΟ

ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ

ΜΗΤΡΟΠΟΛΕΩΣ 12-14,

10563 ΑΘΗΝΑ

ΤΗΛ. 213-214-1800

www.oe-e.gr

ΔΙΑΦΗΜΙΣΤΙΚΟ ΤΜΗΜΑ

ΤΗΛ.: 213-214-1870

ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ

ΙΩΑΝΝΗΣ ΦΕΤΑΝΗΣ

fetanisiaannis.com

ΕΚΤΥΠΩΣΗ

PRINTECO ΕΠΕ

Βερανζέρου 59, 10438, ΑΘΗΝΑ

ΤΗΛ: 2108075620

www.printeco.gr

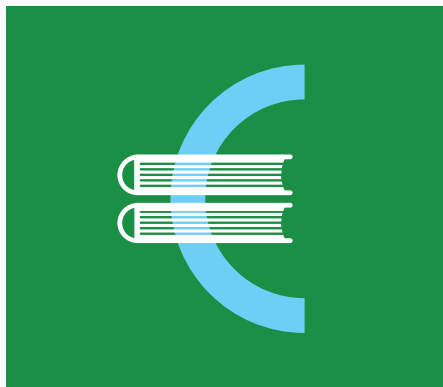
Απαγορεύεται η αναδημοσίευση, αναπαραγωγή
ή μετάδοση με οποιοδήποτε οπτικοακουστικό μέσο όλου
ή μέρους του περιοδικού χωρίς την έγγραφη άδεια του εκδότη.

Τα άρθρα που φιλοξενούνται στο περιοδικό εκφράζουν
αποκλειστικά την άποψη των αρθρογράφων τους.

8

Η σημασία του
χρηματοοικονομικού αλφαριθμητικού

Του Κωνσταντίνου Κόλλια

ΑΡΘΡΟΓΡΑΦΙΑ

22

Οικονομικός αναλφαριθμητισμός:
Ένας ύπουλος εχθρός για τα νοικοκυριά
και τη δημοκρατία

Του Αλέξανδρου Σκούρα

ΑΡΘΡΟΓΡΑΦΙΑ

48

Η εισαγωγή της χρηματοοικονομικής
παιδείας στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση

Της Αργυρής Κατωπόδη

ΑΡΘΡΟΓΡΑΦΙΑ

12

Η προώθηση του χρηματοοικονομικού
αλφαριθμητισμού στην εποχή των μετα-κρίσεων
και η αξία των Δεδομένων

Του Γιώργου Αρβανιτίδη

ΑΡΘΡΟΓΡΑΦΙΑ

24

Ασφαλιστικός Αλφαριθμητισμός –
Συνταξιοδοτική Αποταμίευση –
Ταμεία Επαγγελματικής Ασφάλισης

Του Χρήστου Π. Νούνη

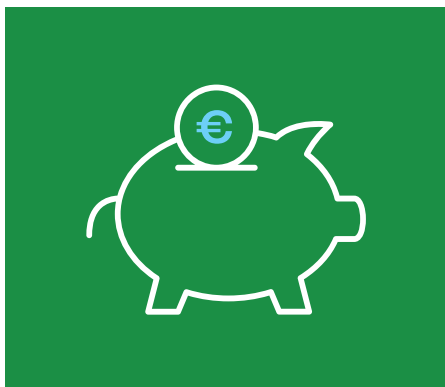
ΑΡΘΡΟΓΡΑΦΙΑ

54

Καταπολέμηση «οικονομικού αναλφαριθμη-
τισμού»: Εργαλείο υποταγής ή όπλο στον
αγώνα ενάντια στην εκμετάλλευση;

Του Ηλία Τσιμπουκάκη

ΑΡΘΡΟΓΡΑΦΙΑ

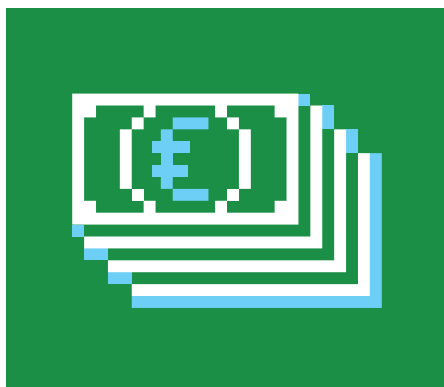
10

Για τον ψηφιακό αναλφαβητισμό
Του Άγγελου Συρίγου

14

**Χρηματοοικονομικός αλφαβητισμός
και σύγχρονες προκλήσεις**
Της Χριστίνας Παπακωνσταντίνου

ΑΡΘΡΟΓΡΑΦΙΑ

16

**Χρηματοοικονομικός αλφαβητισμός:
Μια απαραίτητη δεξιότητα των πολιτών
για τον 21^ο αιώνα**
Του Νικόλαου Δ. Φίλιππα

ΑΡΘΡΟΓΡΑΦΙΑ

28

**Ψηφιακός χρηματοοικονομικός
αλφαβητισμός**
Του Ελευθέριου Κ. Νικολάου

ΑΡΘΡΟΓΡΑΦΙΑ

34

**Ο χρηματοοικονομικός αλφαβητισμός
των εφήβων**
Της Δρ. Βασιλικής Α. Τζώρα

ΑΡΘΡΟΓΡΑΦΙΑ

42

**Χρηματοοικονομικός αλφαβητισμός
και έμφυλες εισοδηματικές ανισότητες**
Της Αφροδίτης Σταθοπούλου

ΑΡΘΡΟΓΡΑΦΙΑ

56

**Δείκτες
Οικονομίας**

58

**Δείκτες
Οικονομίας**

Χρηματοοικονομικός αλφαριθμητισμός: Το θεμέλιο της σχέσης των ανθρώπων με τα χρήματα

Τι είναι χρηματοοικονομικός αλφαριθμητισμός; Είναι η ικανότητα κατανόησης των χρηματοοικονομικών εννοιών που απαιτούνται για την αποτελεσματική διαχείριση των χρημάτων μας. Αποτελεί το θεμέλιο της σχέσης των ανθρώπων με τα χρήματα.

Ο όρος περιλαμβάνει την ικανότητα κατανόησης των οικονομικών επιλογών, τον προγραμματισμό για το μέλλον και τη σωστή χρήση και διαχείριση των προκλήσεων που συνδέονται με κάποια γεγονότα ζωής, όπως την αποταμίευση για τη συνταξιοδότηση ή για σπουδές των παιδιών.

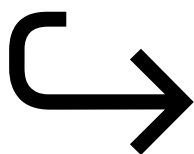
Τα «Οικονομικά Χρονικά» στο νέο τεύχος αναλύουν το θέμα του χρηματοοικονομικού αλφαριθμητισμού και τη σημασία που έχει στη σημερινή εποχή και ειδικά στη νέα γενιά.

Οι αρθρογράφοι του νέου τεύχους των Οικονομικών Χρονικών επισημαίνουν ότι είναι πολύ σημαντικό, οι άνθρωποι να κατανοήσουν πώς λειτουργεί το οικονομικό σύστημα. Να καταλάβουν πώς τους επηρεάζει και πώς μπορούν να παίρνουν τις σωστές αποφάσεις για τα οικονομικά τους. Σήμερα που βιώνουμε την ενεργειακή κρίση, ο χρηματοοικονομικός αλφαριθμητισμός διευκολύνει τις αποφάσεις των νοικοκυριών για ζητήματα όπως η εξοικονόμηση ενέργειας, η επιλογή παρόχου ή η επένδυση σε λύσεις ενεργειακής απόδοσης.

Οι χρηματοοικονομικά ενημερωμένοι πολίτες είναι λιγότερο χρηματοοικονομικά ευάλωτοι, είναι λιγότερο επιρρεπείς σε χρηματοοικονομικές απάτες, υποστηρίζουν την επιχειρηματικότητα και τις μεταρρυθμίσεις και προετοιμάζονται για τη συνταξιοδοτική τους περίοδο.

Οι χρηματοοικονομικά εγγράμματοι αναζητούν απαντήσεις για τις καλύτερες χρηματοοικονομικές αποφάσεις όπως: την έξυπνη κατανάλωση, το σωστό προγραμματισμό των εσόδων και των εξόδων, τη δημιουργία ενός κεφαλαίου έκτακτης ανάγκης. Επίσης συνειδητοποιούν ότι οι επενδύσεις ενέχουν κινδύνους και ότι υπάρχει κίνδυνος απώλειας κεφαλαίου, κατανοούν τους κινδύνους του δανεισμού και της υπερχρέωσης αλλά και ότι η κατανάλωση μέσω των πιστωτικών καρτών χρεώνεται ακριβά.

Εμπειρογνώμονες παγκόσμιων οργανισμών, προτείνουν η χρηματοοικονομική εκπαίδευση να ξεκινά όσο το δυνατόν νωρίτερα, και σίγουρα από την πρωτοβάθμια εκπαίδευση. Η διεθνής εμπειρία έχει δείξει ότι οι χώρες που ευημερούν, έχουν εντάξει στην εθνική σχολική διδακτέα τους όλα μαθήματα χρηματοοικονομικής παιδείας, και μάλιστα σε όλες τις βαθμίδες της εκπαίδευσης.

αβγδ=€

Η σημασία του χρηματοοικονομικού αλφαριθμητισμού

Του Κωνσταντίνου Κόλλια
Προέδρου του Οικονομικού Επιμελητηρίου Ελλάδος

Το εκτεταμένο έλλειμμα στον οικονομικό αλφαριθμητισμό εγείρει όλο και μεγαλύτερη ανησυχία μεταξύ κυβερνήσεων, υπευθύνων χάραξης πολιτικής και ηγετών στην κοινωνία και σε επιχειρηματικούς κλάδους.

Οι λόγοι είναι πολλοί.

Κυρίως, όμως, το γεγονός ότι ο αριθμός και η πολυπλοκότητα των διαθέσιμων χρηματοοικονομικών προϊόντων έχουν αυξηθεί σημαντικά τις τελευταίες δεκαετίες, με αποτέλεσμα να μεταφέρουν ένα υψηλότερο βάρος οικονομικής ευθύνης και ρίσκου στους καταναλωτές.

Διότι ο οικονομικός αναλφαριθμητισμός είναι ένα θέμα που μας αφορά όλους και επηρεάζει τους πάντες. Άνδρες και γυναίκες, παιδιά και ηλικιωμένους, κατά μήκος όλων των φυλετικών, μορφωτικών και κοινωνικοοικονομικών βαθμίδων.

Το σίγουρο είναι ότι δεν μπορούμε άλλο απλά να παρακολουθούμε απαθείς και να αγνοούμε το πρόβλημα.

Διότι, αν θέλουμε να μιλάμε για πραγματική αλλαγή παραγωγικού μοντέλου, για βιώσιμη ανάπτυξη, για προσέλευση ποιοτικών και εξειδικευμένων επενδύσεων - άρα, και αντίστοιχων θέσεων εργασίας, για σωστή και αποτελεσματική αξιοποίηση των ευρωπαϊκών κονδυλίων πρέπει να φροντίσουμε, ώστε οι πολίτες να έρχονται σε επαφή με βασικές αρχές της λειτουργίας της οικονομίας και των αγορών από νεαρή ηλικία.

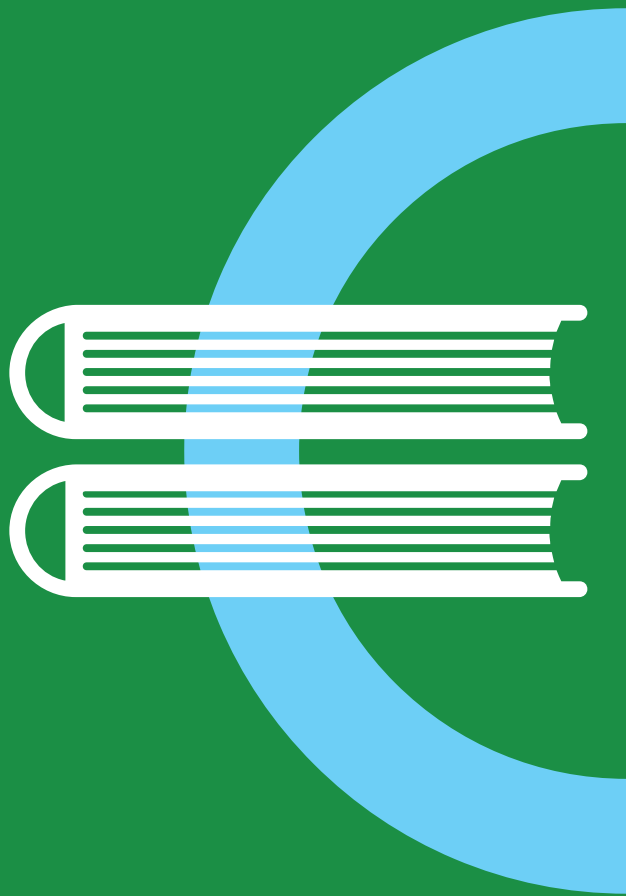
Γι' αυτό και, στο Οικονομικό Επιμελητήριο Ελλάδος, πιέζουμε διαρκώς, με παρεμβάσεις μας, για την ουσιαστική και σημαντική επαναφορά και ενίσχυση των οικονομικών μαθημάτων στη δευτεροβάθμια, αλλά και στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση.

Γι' αυτό συμμετέχουμε σε δράσεις για τη νέα γενιά, όπως ο μαθητικός διαγωνισμός "Ερμής", που στοχεύουν στην απόκτηση καλύτερης πληροφόρησης για τις οικονομικές εξελίξεις και τα νέα εργαλεία ανάλυσης της οικονομικής επιστήμης.

Διότι πιστεύουμε ότι η προσέγγιση στην οικονομική θεωρία δεν αφορά μόνο τις αντίστοιχες σχολές στα πανεπιστήμια.

Αφορά την καθημερινότητά μας, βαρύνει τη σοβαρότητα στη λήψη αποφάσεων, τόσο στα νοικοκυριά, όσο και στις επιχειρήσεις κάθε μεγέθους.

Στο τεύχος αυτό, θέτουμε και αναλύουμε το μείζον αυτό θέμα, και δεσμευόμαστε ότι θα συνεχίσουμε τις ουσιαστικές παρεμβάσεις μας προς αυτή την κατεύθυνση.

Για τον ψηφιακό αναλφαβητισμό

Του Άγγελου Συρίγου

Υφυπουργού Παιδείας και Θρησκευμάτων,

αν. καθηγητή Διεθνούς Δικαίου και Εξωτερικής Πολιτικής, Πάντειο Πανεπιστήμιο

Στο κατώφλι της 5ης Βιομηχανικής Επανάστασης που χαρακτηρίζεται από τις τεχνολογίες της διασυνδεσιμότητας και του Διαδικτύου των Αντικειμένων, βρισκόμαστε αντιμέτωποι με δυο φαινομενικά αντιδιαμετρικές τάσεις. Από τη μια έχουμε την αυτονόητη διαπίστωση πως οι Τεχνολογίες της Πληροφορίας και των Επικοινωνιών (ΤΠΕ) διευκολύνουν την καθημερινή μας ζωή, συμβάλλουν στη βελτίωση της αποδοτικότητας και της παραγωγικότητας, απλοποιούν τις διοικητικές διαδικασίες, τις διαδικτυακές πληρωμές, διευρύνουν την πρόσβαση σε υπηρεσίες υγείας, πληθώρα πληροφοριών, συνεργασιών και διαδικτυακών υπηρεσιών. Από την άλλη η επέκταση των διαδικτυακών και ψηφιακών εν γένει εφαρμογών θέτει φραγμούς εισόδου στην αγορά εργασίας και διευρύνει το ψηφιακό χάσμα ανάμεσα σε τμήματα πληθυσμού με χαμηλή πρόσβαση σε ψηφιακές τεχνολογίες και άγνοια χρήσης τους. Όσο κι αν τα τελευταία δέκα πέντε χρόνια, οι ψηφιακές τεχνολογίες γνώρισαν πρωτοφανή ανάπτυξη και εκδημοκρατισμό, κυρίως με τη χρήση των ευφώνων τηλεφώνων και την εξάπλωση του διαδικτύου, το ψηφιακό χάσμα καθιστά πιο ευάλωτες ομάδες και πληθυσμούς ατόμων που χαρακτηρίζονται ως ψηφιακά αναλφάβητοι.

Η ανάπτυξη του ψηφιακού αναλφαβητισμού χαρακτηρίζεται από το γεγονός ότι οι άνθρωποι δεν κατέχουν τις θεμελιώδεις γνώσεις και κώδικες της γλώσσας και του ψηφιακού υλικού, και η χρήση τους είναι ανεπαρκής για να τους επιτρέψει να αντλήσουν προσωπικό όφελος από την εφαρμογή των ψηφιακών εφαρμογών ή να ασκήσουν τον ρόλο τους ως ενεργού πολίτη με αποτέλεσμα να βρίσκονται απομονωμένοι από διάφορους τομείς της κοινωνικής ζωής. Η άρση του ψηφιακού χάσματος είναι μείζον ζήτημα ισότητας και δημοκρατικής προοπτικής για τις σύγχρονες κοινωνίες. Στην πράξη οι επιπτώσεις

είναι άμεσα αισθητές καθώς ο ψηφιακός αναλφαβητισμός υπονομεύει την οικονομική ανάπτυξη και την κοινωνική συνοχή.

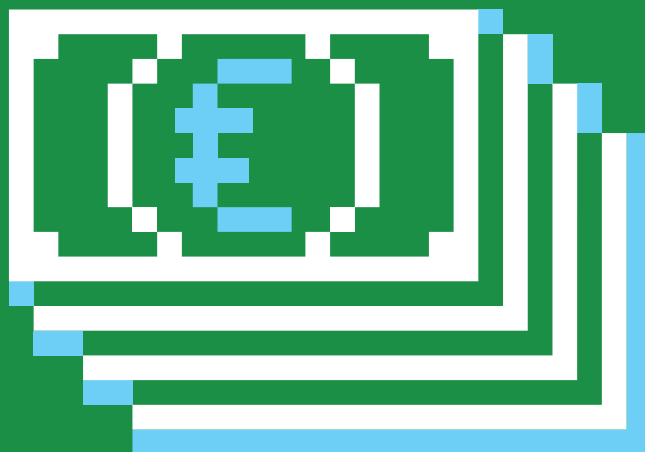
Στο εσωτερικό της κοινωνίας συνθέτει μια σαφή διάκριση που βιώνεται με τρόπο οδυνηρό από ομάδες περισσότερο ευάλωτες στις τεχνολογικές αλλαγές. Οι ραγδαίες τεχνολογικές αλλαγές μετασχηματίζουν δραστικά το περιβάλλον εργασίας και προκαλούν εκ βάθρων αναθεώρηση των σχέσεων μεταξύ εθνικού και υπερεθνικού, ατομικού και συλλογικού, κλονίζουν παραδομένες μορφές γνώσης και δεξιότητες, μας καλούν σε συνεχή επικαιροποίηση των προσωπικών και επαγγελματικών μας δεξιοτήτων. Στα όρια της παραδοσιακής αγοράς εργασίας με σαφές περίγραμμα προσόντων, και μορφωτικού αποθετηρίου οι αναλφάβητοι μπορούσαν να επιβιώσουν ως ανειδίκευτο προσωπικό ακόμη κι αν κινούνταν στο περιθώριο της αγοράς εργασίας.

Στο νέο περιβάλλον που διαμορφώνουν οι ψηφιακές τεχνολογίες όχι μόνον οι ψηφιακά αναλφάβητοι εκτοπίζονται από αυτό, αλλά και όσοι κινούνται εντός θα πρέπει να ανανεώνουν συνεχώς τις γνώσεις τους και τις δεξιότητές τους.

Οι οργανικά και λειτουργικά ψηφιακά αναλφάβητοι απειλούνται με πλήρη περιθωριοποίηση καθώς η πρόσβαση στην κοινωνία της γνώσης υψώνεται ως απροσπέλαστο εμπόδιο που επιτείνει την αδυναμία ανανέωσης των γνώσεών τους, την επανένταξή τους στην αγορά εργασίας.

Οι σύγχρονες κοινωνίες επενδύουν στις νεότερες γενιές ώστε να μπορούν να επωφεληθούν από την πραγματική μάθηση στο σχολείο για:

- Να αποκτήσουν στέρεη κατανόηση και γνώση της φύσης, του ρόλου και των δυνατοτήτων των ψηφιακών τεχνολογιών στην καθημερινή ζωή, στην ιδιωτική ζωή, στην κοινωνία και στην εργασία.

- Να αποκτήσουν συνέχεια δεξιότητες που σχετίζονται με την ικανότητα έρευνας, συλλογής και επεξεργασίας ψηφιακών πληροφοριών και χρήσης τους με κριτικό και συστηματικό τρόπο, αξιολογώντας τη συνάφειά τους και διαφοροποιώντας τις πραγματικές πληροφορίες από τις εικονικές πληροφορίες ενώ ταυτοποιούνται οι συνδέσεις.

- Να υιοθετήσουμε κριτική και στοχαστική στάση απέναντι στις διαθέσιμες πληροφορίες και υπεύθυνη χρήση ψηφιακών εργαλείων και εφαρμογών.

Η λύση για την καταπολέμηση του ψηφιακού χάσματος (σε επίπεδο συσκευών, δικτύων, λογισμικών, επιτελικού χειρισμού, δεξιοτήτων στρατηγικής αξιοποίησης, προστατευόμενου περιεχομένου) δεν είναι απλή καθώς η ψηφιακή τεχνολογία μεταβάλλεται ραγδαία αφαιρώντας δεξιότητες από τα άτομα και η επιρροή της στην κοινωνία μας διευρύνεται. Πρέπει να συνειδητοποιήσουμε ότι οι Τεχνολογίες της Πληροφορίας και των Επικοινωνιών οφείλουν να παραμείνουν εργαλεία στην υπηρεσία των ανθρώπων και όχι όργανα εξουσίας και κοινωνικής ιεραρχίας.

Τα ψηφιακά χάσματα στις διάφορες μορφές τους καθιστούν πιο ευάλωτο ένα κοινό που βρίσκεται σε μειονεκτική θέση, όπως οι νέοι που αντιμετωπίζουν δυσκολίες, οι ηλικιωμένοι, οι άστεγοι, τα άτομα που διαβιώνουν χάρη στην κοινωνική βοήθεια, συμπεριλαμβανομένων των ατόμων με δυσκολίες στη γραφή, οι νέοι μετανάστες και πολλοί άλλοι.

Ο ψηφιακός αναλφαβητισμός οφείλεται σε:

1) ανισότητες πρόσβασης (χωρίς πρακτική δυνατότητα χρήσης του υπολογιστή ή/και του Διαδικτύου, 2) ανισότητες στη χρήση (χωρίς άμεση χρήση ή με πολύ περιορισμένη χρήση, ουσιαστικά ανισότητα γνωστικών και κοινωνικών πόρων) και 3) ανισότητες στην κατανόηση διαδικασιών και διακυβευμάτων που επάγει η ψηφιακή τεχνολογία (ανεπαρκής αξιοποίηση ψηφιακών πόρων που οφείλονται σε απουσία ψηφιακών και τεχνολογικών δεξιοτήτων).

Η καταπολέμηση του ψηφιακού αναλφαβητισμού, η μείωση του ψηφιακού χάσματος, οργανώνεται με ολοκληρωμένες πολιτικές σε τρεις τομείς που κρίνονται απαραίτητοι: εξοπλισμός, εκπαίδευση και συμμετοχή στο διακύβευμα της ψηφιακής κοινωνίας.

Ο αναγκαίος ψηφιακός εξοπλισμός για νοικοκυριά, εκπαιδευτικά ιδρύματα, υπηρεσίες και επιχειρήσεις συνοδεύεται από την εκπαίδευση και τη συμμετοχή των χρηστών προκειμένου να επιτραπεί σε όσο το δυνατόν περισσότερα άτομα να είναι ενεργά, κριτικοί πολίτες και υπεύθυνοι στην πολυμορφία της κοινωνίας της πληροφορίας. Η άρση του ψηφιακού χάσματος σημαίνει επίσης, πολύ απλά, καταπολέμηση του παραδοσιακού αναλφαβητισμού. Η κατανόηση της πολυπλοκότητας των τεχνολογιών της πληροφορίας και των επικοινωνιών, η αξιοποίησή τους, συνδέεται με το επίπεδο κριτικής σκέψης. Πατί εντέλει το ψηφιακό σύμπαν μπορεί επίσης να αποδειχθεί ένα έναυσμα, ένα καινοτόμο κίνητρο για μάθηση.

“

Στο νέο περιβάλλον που διαμορφώνουν οι ψηφιακές τεχνολογίες όχι μόνον οι ψηφιακά αναλφάβητοι εκτοπίζονται από αυτό, αλλά και όσοι κινούνται εντός θα πρέπει να αναενώνουν συνεχώς τις γνώσεις τους και τις δεξιότητές τους.

Η προώθηση του χρηματοοικονομικού αλφαριθμητισμού στην εποχή των μετα-κρίσεων και η αξία των Δεδομένων

Του Γιώργου Αρβανιτίδη
Βουλευτή Β΄ Θεσσαλονίκης ΠΑΣΟΚ - Κίνημα Αλλαγής

Το συμπέρασμα της μεταβατικής ιστορικής περιόδου που διανύουμε, μέσα από τις πολυκρίσεις που είναι σε εξέλιξη (οικονομική, κλιματική, υγειονομική και ενεργειακή) είναι η συνειδητοποίηση των δυσκολιών αυτορρύθμισης των αγορών και της ανάγκης για διαφορετική οργάνωση της οικονομίας και της κοινωνίας μας, ώστε να δείξουμε μεγαλύτερη ανθεκτικότητα σε επόμενες κρίσεις.

Το στοίχημα δηλαδή της επόμενης ημέρας των μετα-κρίσεων είναι μια διαφορετική κοινωνικό-οικονομική οργάνωση σε τοπικό αλλά και ευρωπαϊκό επίπεδο. Με τον δημόσιο και ιδιωτικό τομέα καλύτερα προετοιμασμένους. Με τους πολίτες πιο ενήμερους, πιο έτοιμους αλλά και πιο προστατευμένους, ειδικά τους πιο ευάλωτους από φαινόμενα πτώχευσης, ψηφιακής και οικονομικής εξαπάτησης, απώλειας περιουσίας από τις καταστροφικές συνέπειες της κλιματικής αλλαγής, αδυναμίας εξόφλησης ανελαστικών λογαριασμών όπως του ρεύματος ή και αδυναμίας πρόσβασης σε ιατροφαρμακευτική περίθαλψη.

Υπό αυτό το πρίσμα, η προώθηση του χρηματοοικονομικού αλφαριθμητισμού αποτελεί απαραίτητη προϋπόθεση για την επίτευξη αυτής της διαφορετικής οργάνωσης που χρειαζόμαστε προκειμένου

να καταλήξουμε μέσα από την πράσινη-ψηφιακή μετάβαση σε ένα μοντέλο βιώσιμης ανάπτυξης που θα μετασχηματίσει την οικονομία σε μια κλιματικά ουδέτερη οικονομία μέχρι το 2050.

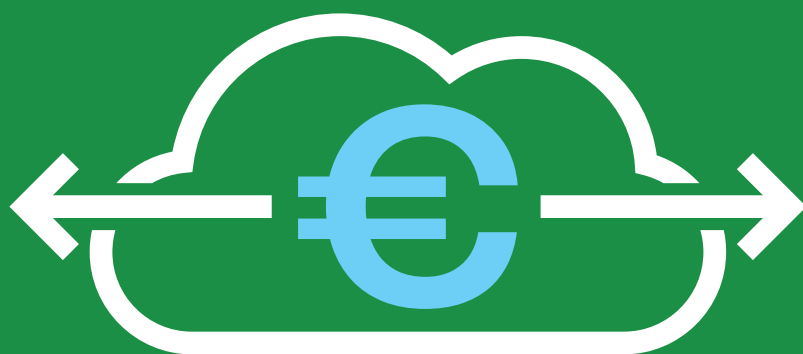
Ο χρηματοοικονομικός αλφαριθμητισμός όμως δεν αποτελεί αποκλειστικά ατομική ευθύνη. Η ανάπτυξη αποταμιευτικής, καταναλωτικής, επενδυτικής, χορηγικής, ασφαλιστικής και συνταξιοδοτικής συνείδησης μέσα από την κατανόηση των περίπλοκων μηχανισμών της σύγχρονης ψηφιακής οικονομίας και η συχνή αλλαγή των σχετικών νομοθετικών ρυθμίσεων και κανονισμών είναι πολύ δύσκολο να επιτευχθεί σε ατομικό επίπεδο χωρίς καμία υποστήριξη.

Η λήψη σωστών χρηματοοικονομικών αποφάσεων, με απώτερο στόχο την επίτευξη της ατομικής χρηματοοικονομικής ευημερίας μπορεί να επιτευχθεί μόνο με την έγκαιρη και σωστή καθοδήγηση και πληροφόρηση, από την πολιτεία πρωτίτως, για όλα τα υπέρ και τα κατά κάθε τελικής επιλογής-απόφασης του ατόμου, σε συνδυασμό ωστόσο και με την υποβοήθηση από τα διάφορα ιδιωτικά ιδρύματα και φορείς με απόλυτη διαφάνεια.

Αν κάποτε η έκθεση με θέμα την αποταμίευση

“

Η αξία των Δεδομένων είναι το «Α» του σύγχρονου χρηματοοικονομικού αλφαβήτου. Πολλοί λένε ότι είναι ο σύγχρονος «χρυσός».

ή το δώρο ενός κουμπαρά από τα ΕΛΤΑ ήταν τα πρώιμα εργαλεία - αφορμή ενημέρωσης και διάδοσης βασικών χρηματοοικονομικών γνώσεων στα σχολικά χρόνια, σήμερα στη φάση του Καπιταλισμού των Δεδομένων (Data Capitalism) τα πράγματα είναι πολύ πιο σύνθετα. Χρειάζεται πολύ μεγαλύτερη προσπάθεια για να διαχυθεί η γνώση, να επιτευχθεί η κατανόηση δύσκολων εννοιών και η στάθμιση εναλλακτικών, και να πετύχουμε τον στόχο που για τα προοδευτικά σοσιαλδημοκρατικά κόμματα όπως το ΠΑΣΟΚ - Κίνημα Αλλαγής είναι: Να πετύχουμε με διαφάνεια τον χρηματοοικονομικό αλφαριθμητισμό όλων των κοινωνικών ομάδων στην εποχή των μετά-κρίσεων.

Και το πρώτο που πρέπει να κατανοήσουμε όλοι στην σημερινή οικονομία είναι η αξία των Δεδομένων (Data - Big Data - Meta Data). Αυτό είναι το «Α» του σύγχρονου χρηματοοικονομικού αλφαβήτου. Πολλοί λένε ότι είναι ο σύγχρονος «χρυσός». Και επειδή πάντα η οικονομία και οι μεγάλες τεχνολογικές επαναστάσεις καθόριζαν τα πολιτικά ρεύματα, προσωπικά πιστεύω ότι στο νέο τοπίο της ψηφιακής οικονομίας οι μελλοντικές πολιτι-

κές συγκρούσεις θα έχουν στο επίκεντρό τους τη διαχείριση των Δεδομένων. Μια σύγχρονη προοδευτική οικονομική πολιτική λοιπόν ξεκινά από το ποιος και πως έχει πρόσβαση στα Δεδομένα, καθορίζει τις δικλείδες ασφαλείας, ενημερώνει τους πολίτες και τις επιχειρήσεις διαρκώς για την εμπέδωση του χρηματοοικονομικού αλφαριθμητισμού, υποχρεώνει αντίστοιχα τον ιδιωτικό τομέα να παρέχει πλήρη διαφάνεια για τα προϊόντα και τις υπηρεσίες του, προωθεί και ενθαρρύνει σχήματα κοινωνικής οικονομίας, τα οποία είναι ένας άλλος τρόπος οργάνωσης και λειτουργίας της κοινωνίας και της οικονομίας μας.

Με σύμμαχο καινοτόμα οικονομικά εργαλεία (Crowdfunding, Ομόλογα ειδικού σκοπού κα) και αποκεντρωμένες τεχνολογίες DLT παραγωγής, διαχείρισης και διαμοιρασμού (3D Printing, Blockchain κα) μπορεί να παράξει και να αναδιανεμίσει πλούτο και γνώση δίνοντας μέρισμα στον κάθε εργαζόμενο αλλά και στον απλό πολίτη από την χρήση αυτών των Δεδομένων, που δεν πρέπει να τα εκχωρήσουμε με λευκή επιταγή στις μεγάλες πολυεθνικές.

Χρηματοοικονομικός αλφαριθμητισμός και σύγχρονες προκλήσεις

Της Χριστίνας Παπακωνσταντίνου
Υποδιοικήτριας της Τράπεζας της Ελλάδος

Ο χρηματοοικονομικός αλφαριθμητισμός αποτελεί απαραίτητη δεξιότητα για όλους τους πολίτες, καθώς τους βοηθά να διαχειρίζονται σωστά τα εισοδήματα και τα περιουσιακά στοιχεία τους. Με αυτό το εφόδιο, ιδίως σε καταστάσεις σημαντικών δυσχερειών και κλυδωνισμών, είναι σε θέση να λαμβάνουν τις βέλτιστες οικονομικές αποφάσεις. Υπό το πρίσμα του σημερινού δυσμενούς οικονομικού περιβάλλοντος, της αυξημένης πολυπλοκότητας του χρηματοπιστωτικού συστήματος και των προκλήσεων παγκόσμιας κλίμακας που αντιμετωπίζουμε, ο χρηματοοικονομικός αλφαριθμητισμός καθίσταται απόλυτα αναγκαίος.

Ειδικότερα όσον αφορά την ενεργειακή κρίση που βιώνουμε σήμερα, ο χρηματοοικονομικός αλφαριθμητισμός διευκολύνει τις αποφάσεις των νοικοκυριών για ζητήματα όπως η επιλογή παρόχου, η εξοικονόμηση ενέργειας και η επένδυση σε λύσεις ενεργειακής απόδοσης. Αυτό είναι ιδιαίτερα σημαντικό για τις ευάλωτες ομάδες του πληθυσμού, οι οποίες υφίστανται εντονότερες επιπτώσεις από την ενεργειακή κρίση.

Παράλληλα, με δεδομένη την πρόκληση της κλιματικής αλλαγής, οι οικονομικές αποφάσεις θα πρέπει να λαμβάνουν υπόψη και θέματα βιωσιμότητας. Η ενίσχυση του χρηματοοικονομικού αλφαριθμητισμού μπορεί να διευκολύνει την πράσινη μετάβαση, διότι οι πολίτες θα είναι σε θέση να κατανοούν τις περιβαλλοντικές επιπτώσεις των αγορών που κάνουν και τα χαρακτηριστικά βιωσιμότητας των επενδυτικών προϊόντων που επιλέγουν, καθώς και να αναγνωρίζουν τις περιπτώσεις ψευδεπίγραφης οικολογικής ταυτότητας (greenwashing).

Μία επιπλέον πρόκληση για πολλές ευρωπαϊκές οικονομίες είναι η δημογραφική γήρανση, που προκαλεί πίεση στα συνταξιοδοτικά συστήματα. Ο χρηματοοικονομικός αλφαριθμητισμός μπορεί να συμβάλει στον σωστό αποταμιευτικό προγραμματισμό ώστε οι πολίτες να διασφαλίσουν επαρκές εισόδημα για το διάστημα μετά τη συνταξιοδότησή

τους και συνεπώς να είναι οικονομικά ανθεκτικότεροι μακροπρόθεσμα.

Η συντελούμενη τεχνολογική πρόοδος και η ραγδαία ανάπτυξη των ψηφιακών χρηματοοικονομικών υπηρεσιών αναδεικνύουν την ιδιαίτερη σημασία του ψηφιακού χρηματοοικονομικού αλφαριθμητισμού. Οι πολίτες χρειάζονται εφόδια για να κατανοούν πλήρως και να αξιοποιούν τα οφέλη από την εφαρμογή της χρηματοοικονομικής τεχνολογίας, να αναγνωρίζουν τους ενδεχόμενους κινδύνους από τη χρήση της, να αναζητούν χρηματοοικονομικές συμβουλές από υπεύθυνες πηγές, να αποφεύγουν την ανάληψη υπερβολικού κινδύνου και να μπορούν να αξιολογούν τις οικονομικές συνθήκες.

Κατά συνέπεια, απαιτούνται παρεμβάσεις από όλους τους εμπλεκόμενους φορείς για την προώθηση της χρηματοοικονομικής παιδείας, με παράλληλη ενδυνάμωση των ψηφιακών δεξιοτήτων.

Η Τράπεζα της Ελλάδος αποδίδει υψηλή προτεραιότητα στα θέματα χρηματοοικονομικού αλφαριθμητισμού και συμμετέχει ενεργά στις σχετικές δράσεις του Ευρωσυστήματος. Αναγνωρίζει ότι ο χρηματοοικονομικός αλφαριθμητισμός συμβάλλει στη χρηματοπιστωτική σταθερότητα, καθώς ενισχύει την εμπιστοσύνη στο χρηματοπιστωτικό σύστημα. Επιπλέον, είναι καθοριστικός παράγοντας για τη χρηματοοικονομική ένταξη, η οποία με τη σειρά της μπορεί να συμβάλει στη μείωση της εισοδηματικής ανισότητας. Η Τράπεζα της Ελλάδος προωθεί τον χρηματοοικονομικό αλφαριθμητισμό με πρωτοβουλίες όπως διαλέξεις, μουσειοπαιδαγωγικά προγράμματα και εκθέσεις στο Μουσείο της, με την έκδοση βιβλίων και την υποστήριξη συναφών δράσεων άλλων φορέων. Παράλληλα, συμμετέχει στις διαβουλεύσεις για την ανάπτυξη εθνικής στρατηγικής για τον χρηματοοικονομικό αλφαριθμητισμό υπό τον συντονισμό της Ειδικής Γραμματείας Διαχείρισης Ιδιωτικού Χρέους (ΕΓΔΙΧ) και θα στηρίξει έμπρακτα την εφαρμογή της.

“

Ο χρηματοοικονομικός αλφαβητισμός μπορεί να συμβάλει στον σωστό αποταμιευτικό προγραμματισμό ώστε οι πολίτες να διασφαλίσουν επαρκές εισόδημα για το διάστημα μετά τη συνταξιοδότησή τους και συνεπώς να είναι οικονομικά ανθεκτικότεροι μακροπρόθεσμα.

Χρηματοοικονομικός αλφαριθμητισμός: Μια απαραίτητη δεξιότητα των πολιτών για τον 21^ο αιώνα

Του Νικόλαου Δ. Φίλιππα

Καθηγητή Χρηματοοικονομικής του Πανεπιστημίου Πειραιώς,
Πρόεδρου και Ιδρυτή του Ινστιτούτου Χρηματοοικονομικού Αλφαριθμητισμού

Η πολυπλοκότητα του χρηματοπιστωτικού συστήματος, η υπάρχουσα παγκόσμια και εγχώρια υπερχρέωση, οι συχνές χρηματοπιστωτικές κρίσεις, ο Ουκρανικός πόλεμος και, πρόσφατα, ο πληθωρισμός, δημιουργούν όλο και περισσότερα προβλήματα στις κοινωνίες σε ολόκληρο τον κόσμο, καθιστώντας την ίδια στιγμή τον χρηματοοικονομικό αλφαριθμητισμό απαραίτητη δεξιότητα για όλους τους πολίτες για τον 21^ο αιώνα, και ιδιαίτερα για την νέα γενιά.

Τι είναι όμως ο χρηματοοικονομικός αλφαριθμητισμός; Ο χρηματοοικονομικός αλφαριθμητισμός αποτελεί τον κυρίαρχο όρο ο οποίος καλύπτει τις διάφορες καθημερινές πτυχές της σωστής διαχείρισης των χρημάτων μας και για ολόκληρη την διάρκεια της ζωής μας.

Ο Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης (ΟΟΣΑ) όρισε τον χρηματοοικονομικό αλφαριθμητισμό ως «τον συνδυασμό συνειδητότητας, γνώσης, δεξιοτήτων, νοοτροπίας και συμπεριφοράς, απαραίτητα στοιχεία για τη σωστή λήψη χρηματοοικονομικών αποφάσεων με στόχο την επίτευξη της ατομικής χρηματοοικονομικής ευημερίας» (Atkinson and Messy, 2012)¹.

Ο χρηματοοικονομικός αλφαριθμητισμός συμπεκνώνει το σύνολο των χρηματοοικονομικών γνώσεων και δράσεων που αφορούν τόσο στο άτομο (personal finance), όσο και στην οικογένεια (family finance). Στα πλαίσια μιας ολιστικής χρηματοοικονομικής προσέγγισης, ο χρηματοοικονομικός αλφαριθμητισμός περιλαμβάνει την δημιουργία εισοδήματος (income), την έξυπνη κατανάλωση (spending), τον περιορισμό της υπερβολικής κατανάλωσης (overspending), την κατάρτιση και την πιστή εφαρμογή ενός προϋπολογισμού (budgeting), τις σχέσεις μας με τις τράπεζες (banking), την προστασία μας

μέσα από την ασφάλιση μας (insurance), το ύψος και τη διαχείριση των στεγαστικών μας δανείων (mortgage loans), τις επενδύσεις μας (investments), τον προγραμματισμό για την συνταξιοδότηση μας (retirement planning), τον σωστό προγραμματισμό των φόρων μας (tax planning) και γενικότερα τη βέλτιστη διαχείριση των περιουσιακών μας στοιχείων καθώς και των υποχρεώσεών μας.

Όπως είναι φυσικό, ο χρηματοοικονομικός αλφαριθμητισμός συνοδεύεται από υψηλότερα επίπεδα χρηματοοικονομικής και προσωπικής ευημερίας.

Χρηματοοικονομικός αλφαριθμητισμός

Με απλά λόγια, ο χρηματοοικονομικός αλφαριθμητισμός είναι η ικανότητα κατανόησης των χρηματοοικονομικών εννοιών που απαιτούνται για την αποτελεσματική διαχείριση των χρημάτων μας. Ο χρηματοοικονομικός αλφαριθμητισμός αναφέρεται σε πολλές και διαφορετικές δεξιότητες, όχι κατ' ανάγκην μόνον χρηματοοικονομικές, αλλά και σε συμπεριφορές, όπως είναι η υπομονή και η συνειδητότητα. Πολλές φορές μπορεί να αρκούν μερικές απλές μαθηματικές πράξεις, όπως όταν καταρτίζουμε έναν προϋπολογισμό εσόδων-εξόδων, όμως άλλες φορές απαιτούνται πολύπλοκοι μαθηματικοί υπολογισμοί, όπως η μέτρηση του κινδύνου διαφόρων περιουσιακών στοιχείων, η πιθανότητα απώλειας κεφαλαίων από την επένδυση αυτή (value at risk), καθώς και η αξιολόγηση μετοχών, Αμοιβαίων Κεφαλαίων και κρυπτονομισμάτων.

Ένα χρηματοοικονομικά εγγράμματο άτομο γνωρίζει ότι αν το συνολικό μηνιαίο εισόδημά του είναι 2.000 ευρώ, δεν μπορεί να ξοδέψει περισσό-

¹ Atkinson, A. and Messy, F.-A. (2012), "Measuring Financial Literacy: Results of the OECD / International Network on Financial Education (INFE) Pilot Study", OECD Working Papers on Finance, Insurance and Private Pensions, No. 15, OECD Publishing.

τερα χρήματα από αυτό το ποσό κάθε μήνα χωρίς να αναλάβει κάποια μορφή δανείου. Κάποιο άτομο με υψηλότερο επίπεδο χρηματοοικονομικού αλφαριθμητισμού γνωρίζει ότι θα πρέπει να αποταμιεύσει μερικά από αυτά τα 2.000 ευρώ για να αντιμετωπίσει πιθανά μελλοντικά οικονομικά προβλήματα. Κάποιο άτομο με ακόμα υψηλότερο επίπεδο χρηματοοικονομικού αλφαριθμητισμού μπορεί να γνωρίζει τον κανόνα «80/20» που αφορά στον προσωπικό του προϋπολογισμό - να δαπανήσει το 80% και να αποταμιεύσει το 20% του εισοδήματός του - και να έχει βάλει στόχο να αποταμιεύει 400 ευρώ από τα 2.000 ευρώ που κερδίζει κάθε μήνα.

Στην συνέχεια, κάποιο άλλο πιο ενημερωμένο άτομο καταλαβαίνει ότι ο υψηλός πληθωρισμός ροκανίζει τις καταθέσεις του και μπορεί να επιλέξει να τοποθετήσει αυτά τα 400 ευρώ σε Αμοιβαία Κεφάλαια εσωτερικού ή εξωτερικού, ακολουθώντας τις αρχές της διαχρονικής και διεθνικής διαφοροποίησης. Οι διαφορετικές επιλογές ενέχουν και απαιτούν διαφορετικού επιπέδου χρηματοοικονομική γνώση, ανάλογα με τους στόχους του κάθε ατόμου, την κατανόηση αυτών των προϊόντων και την ανοχή του στον κίνδυνο.

Τι συμβαίνει στην παγκόσμια κοινότητα: Τα ευρήματα της Standard & Poor's Ratings Services Global Financial Literacy Survey (2015)

Η μοναδική έρευνα που παρουσιάζει ευρήματα για τον χρηματοοικονομικό αλφαριθμητισμό σε παγκόσμιο επίπεδο, διεξήχθη το 2014 από την γνωστή εταιρεία Standard & Poor's, υπό την καθοδήγηση των ερευνητών Leora Klapper, Annamaria Lusardi και Peter van Oudheusden. Η μελέτη διεξήχθη σε ένα αντιπροσωπευτικό δείγμα 150.000 ενήλικων πολιτών, σε 140 χώρες σε ολόκληρο τον κόσμο.

Οι ερωτήσεις που τέθηκαν στους πολίτες αφορούσαν 4 θέματα:

- την διαφοροποίηση του κινδύνου (Diversification),
- τον πληθωρισμό (Inflation),
- την απλή αριθμητική και τον τόκο (Numeracy - Interest), και
- τον ανατοκισμό (Compounding).

Ένα άτομο θεωρήθηκε χρηματοοικονομικά εγγράμματο αν είχε απαντήσει σωστά, σε τουλάχιστον 3 από τις 4 θεματικές κατηγορίες.

Σύμφωνα λοιπόν με τα εμπειρικά ευρήματα, μόλις 1 στους 3 πολίτες στον κόσμο θεωρείται χρηματοοικονομικά εγγράμματος και φαίνεται ότι περισσότεροι από 3.5 δισεκατομμύρια ενήλικοι πολίτες - η πλειοψηφία των οποίων είναι στις αναπτυσσόμενες οικονομίες - αδυνατούν να κατανοήσουν απλές χρηματοοικονομικές έννοιες.

Το γεγονός αυτό της χρηματοοικονομικής άγνοιας, έχει σημαντικές επιπτώσεις στις χρηματοοικονομικές τους αποφάσεις και στην ποιότητα της ζωής τους.

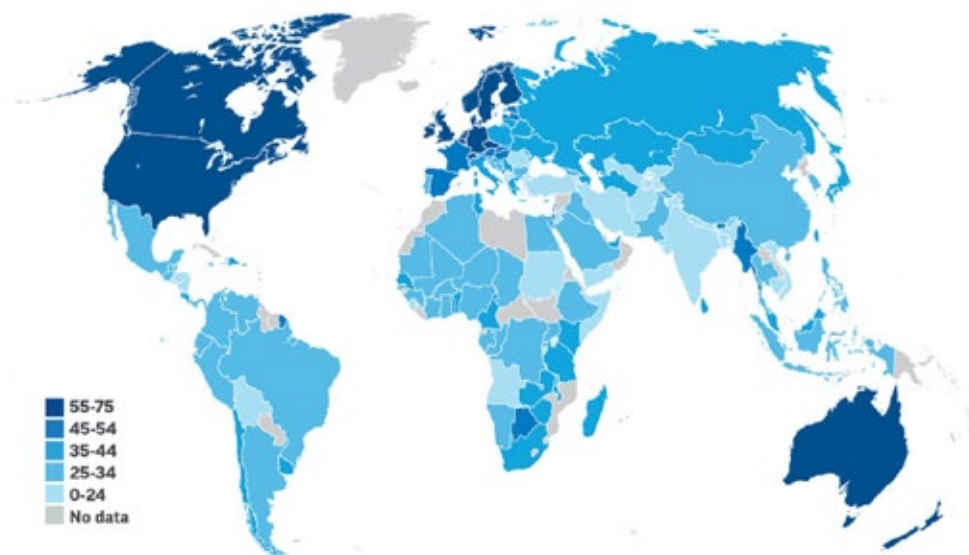
Στα πλαίσια της αναφερόμενης έρευνας, οι χώρες με τα υψηλότερα επίπεδα χρηματοοικονομικού αλφαριθμητισμού αναδείχθηκαν η Δανία, η Νορβηγία, η Σουηδία, ο Καναδάς, το Ισραήλ, το Ηνωμένο Βασίλειο, η Γερμανία, η Ολλανδία, η Αυστραλία και η Φινλανδία.

Αντίθετα, οι χώρες με τα χαμηλότερα επίπεδα χρηματοοικονομικού αλφαριθμητισμού είναι οι χώρες της Ανατολικής Ασίας και ορισμένες χώρες της Αφρικής.

Στην παρακάτω εικόνα (Εικόνα 1), απεικονίζεται ο παγκόσμιος χάρτης του χρηματοοικονομικού αλφαριθμητισμού, με τις διαφορές ανάμεσα στα κράτη να καταγράφονται μέσω των αλλαγών στην ένταση του χρώματος.

“

Ο χρηματοοικονομικός αλφαριθμητισμός είναι η ικανότητα κατανόησης των χρηματοοικονομικών εννοιών που απαιτούνται για την αποτελεσματική διαχείριση των χρημάτων μας.

Εικόνα 1: Παγκόσμιος Χάρτης Χρηματοοικονομικού Αλφαριθμητισμού (% των ενήλικων που είναι χρηματοοικονομικά εγγράμματοι)
 Πηγή: Standard & Poor's Ratings Services Global Financial Literacy Survey (2015)

Πώς «λειτουργεί» ο χρηματοοικονομικός αλφαριθμητισμός

Σύμφωνα με επιστημονικές μελέτες του ΟΟΣΑ, της Παγκόσμιας Τράπεζας (World Bank) καθώς και της UNICEF, η χρηματοοικονομική εκπαίδευση και η εν γένει καλλιέργεια της χρηματοοικονομικής γνώσης και των χρηματοοικονομικών δεξιοτήτων πρέπει να ξεκινούν από την πρωτοβάθμια εκπαίδευση και να συνεχίζονται για πάντα, καθώς η χρηματοοικονομική επιστήμη εξελίσσεται διαρκώς, όπως και η ίδια η ζωή.

Αλλά το να είσαι χρηματοοικονομικά εγγράμματος δε σημαίνει ότι ξέρεις τα πάντα για τα χρήματα! Αντίθετα, σημαίνει ότι έχεις τις γνώσεις εκείνες που απαιτούνται για να αρχίσεις να αναζητάς τις απαντήσεις που χρειάζεσαι για να πάρεις τις καλύτερες χρηματοοικονομικές αποφάσεις.

Οι αποφάσεις αυτές, μεταξύ άλλων, αφορούν:

- Στην έξυπνη κατανάλωση.
- Στην προσαρμογή των καταναλωτικών μας προτύπων στα χρήματα που βγάζουμε.
- Στον σωστό προγραμματισμό των εσόδων και των εξόδων μας, καθώς και στη διαχρονική συσσώρευση πλούτου, ξεκινώντας από την αποταμίευση και την επένδυση.
- Στην συνειδητοποίηση ότι οι επενδύσεις ενέχουν κινδύνους και ότι υπάρχει κίνδυνος απώλειας κεφαλαίου.

• Στην κατανόηση των κινδύνων του δανεισμού και της υπερχρέωσης.

- Στην κατανόηση ότι η κατανάλωση μέσω των πιστωτικών καρτών χρεώνεται ακριβά.
- Στη δημιουργία ενός κεφαλαίου έκτακτης ανάγκης.
- Στη συνειδητοποίηση της αναγκαιότητας της ασφάλισης και της προστασίας μας από διάφορους κινδύνους.
- Στην κατανόηση της διαφοράς των ονομαστικών και των πραγματικών αποδόσεων.
- Στην κατανόηση της έννοιας της διαχρονικής και διεθνικής διαφοροποίησης του κινδύνου.

Στον παρακάτω πίνακα (Πίνακας 1), παρουσιάζονται οι επιπτώσεις της χρηματοοικονομικής γνώσης και της χρηματοοικονομικής άγνοιας στην προσωπική μας ζωή.

Μεταξύ αυτών, ξεχωρίζουν οι αρνητικές επιπτώσεις της χρηματοοικονομικής άγνοιας στην προσωπική μας ζωή, όπως είναι η αυξημένη πιθανότητα φτώχειας, το έντονο χρηματοοικονομικό άγχος, οι αντικειμενικά αυξημένες πιθανότητες χρηματοοικονομικού αλλά και κοινωνικού αποκλεισμού, ο αυξημένος κίνδυνος υπερχρέωσης και χρεοκοπίας και, φυσικά, το αυξημένο έλλειμμα εμπιστοσύνης στον εαυτό μας.

Πίνακας 1: Οι επιπτώσεις της χρηματοοικονομικής γνώσης και της χρηματοοικονομικής άγνοιας στην προσωπική μας ζωή

ΧΡΗΜΑΤΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΓΝΩΣΗ	ΧΡΗΜΑΤΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΑΓΝΟΙΑ
Αποτελεσματικότερη διαχείριση εισοδημάτων και χρηματοοικονομική ευημερία	Αυξημένη πιθανότητα φτώχειας, χρηματοοικονομικού αλλά και κοινωνικού αποκλεισμού
Συνετή διαχείριση χρεών και υπεύθυνη αποπληρωμή τους	Αυξημένος κίνδυνος υπερχρέωσης και χρεοκοπίας
Συστηματική αποταμίευση και εφαρμογή των αρχών του χρηματοοικονομικού προγραμματισμού	Περιορισμένη ή μηδενική αποταμίευση για την κάλυψη έκτακτων γεγονότων ή μακροπρόθεσμων αναγκών
Αποτελεσματική διαχείριση του χαρτοφυλακίου μας με βάση τις αρχές της διαχρονικής και διεθνικής διαφοροποίησης του κινδύνου	Απώλεια εισοδήματος και πλούτου εξαιτίας εσφαλμένων επενδυτικών αποφάσεων
Επιλογή κατάλληλων και προσωποποιημένων επενδυτικών προϊόντων και σωστού προγραμματισμού για το μέλλον	Αδυναμία αποτελεσματικής διαχείρισης ατομικού και οικογενειακού πλούτου, συμπεριφορικά σφάλματα και αναποτελεσματική διαχείριση της ακίνητης περιουσίας
Αντίληψη του χρηματοοικονομικού περιβάλλοντος και συνειδητοποίηση της αναγκαιότητας των μεταρρυθμίσεων και της προσαρμογής σε αυτές	Έλλειψη εμπιστοσύνης, αυτοπεποίθησης και ελέγχου της ζωής
Χρηματοοικονομική ηρεμία	Χρηματοοικονομικό άγχος

Ένα από παράδειγμα χρηματοοικονομικού αλφαριθμητισμού

Ας δούμε ένα θέμα το οποίο απασχολεί την περίοδο αυτή ολόκληρο σχεδόν τον κόσμο, αυτό της ακρίβειας ή, πιο επιστημονικά, το θέμα του πληθωρισμού.

Στα παρακάτω διαγράμματα (Διαγράμματα 1 - 4), τα οποία έχουν δημιουργηθεί από το Ινστιτούτο Χρηματοοικονομικού Αλφαριθμητισμού, παρουσιάζεται ο ετήσιος πληθωρισμός της περιόδου Σεπτεμβρίου 2022 - Σεπτεμβρίου 2021 για τις δεκαεννιά χώρες της Ευρωζώνης. Ταυτόχρονα, παρουσιάζονται και τα ονομαστικά επιτόκια καταθέσεων που προσφέρουν οι τράπεζες στους καταθέτες, καθώς και οι τελικές, αρνητικές πραγματικές αποδόσεις του έτους, συνεπεία του πληθωρισμού, οι οποίες είναι εντυπωσιακές.

Οι χώρες με τον υψηλότερο ετήσιο πληθωρισμό είναι η Λιθουανία με 24,1%, η Εσθονία με 23,7% και η Λετονία με 22,2%, ενώ στις χώρες με την μεγαλύτερη σταθερότητα στις τιμές, συγκαταλέγονται η Γαλλία με 5,6%, το Λουξεμβούργο με 6,9% και η Μάλτα με 7,4%.

Η Ελλάδα αναδεικνύεται η έκτη χώρα με τον υψηλότερο ετήσιο πληθωρισμό από τις δεκαεννιά της Ευρωζώνης με 12%.

Οι πολίτες που δεν γνωρίζουν χρηματοοικονομικά και δεν κατανοούν την διαφορά της ονομαστικής απόδοσης με την πραγματική, καθώς και της έννοιας της ψευδαίσθησης του χρήματος (money illusion), θα καταγράψουν σημαντικές ετήσιες απώλειες - μάλιστα ορισμένοι πολίτες πάνω από 20%! - αφού σε όλες σχεδόν τις χώρες της Ευρωζώνης οι τράπεζες προσφέρουν μηδενικά σχεδόν επιτόκια καταθέσεων, ανεξαρτήτως του ύψους του πληθωρισμού!

Δε θα επηρεασθούν όμως μόνο οι καταθέτες, αλλά και όλοι οι πολίτες οι οποίοι δεν μπορούν να προσαρμόσουν τα εισοδήματά τους στις αυξήσεις των τιμών.

Ο υψηλός πληθωρισμός μαζί με την ανεργία, αποτελούν τα δύο σημαντικότερα οικονομικά προβλήματα που επηρεάζουν ιδιαίτερα τους πολίτες, αφού προκαλούν μεταφορά πλούτου εις βάρος των πιο κοινωνικά ευάλωτων ομάδων και επιτείνουν τις υπάρχουσες εισοδηματικές ανισότητες.

Μια πρόσφατη μελέτη της Παγκόσμιας Τράπεζας σε 38 χώρες, τα αποτελέσματα της οποίας δημοσιεύθηκαν το 2020, έδειξε ότι ο υψηλός πληθωρισμός μειώνει τους πραγματικούς μισθούς των εργαζομένων και αυξάνει τη φτώχεια. Σύμφωνα με τη μελέτη, όταν ο πληθωρισμός διπλασιάζεται οι πραγματικοί μισθοί μειώνονται κατά 14%!

Μια πρόσφατη μελέτη της Παγκόσμιας Τράπεζας σε 38 χώρες, τα αποτελέσματα της οποίας δημοσιεύθηκαν το 2020, έδειξε ότι ο υψηλός πληθωρισμός μειώνει τους πραγματικούς μισθούς των εργαζομένων και αυξάνει τη φτώχεια. Σύμφωνα με τη μελέτη, όταν ο πληθωρισμός διπλασιάζεται οι πραγματικοί μισθοί μειώνονται κατά 14%!

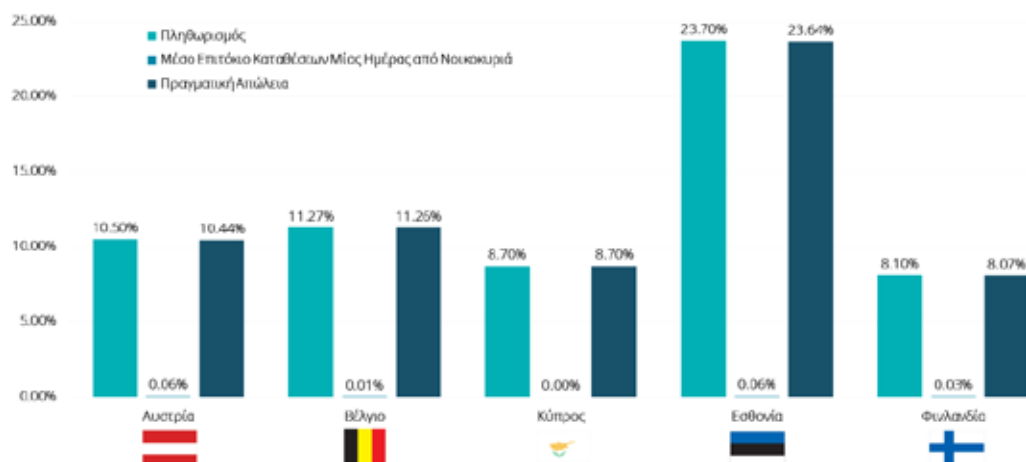
“

Οι χρηματοοικονομικά ενημερωμένοι πολίτες είναι λιγότερο χρηματοοικονομικά ευάλωτοι (financially fragile), είναι λιγότερο επιρρεπείς σε χρηματοοικονομικές απάτες, υποστηρίζουν την επιχειρηματικότητα και τις μεταρρυθμίσεις και προετοιμάζονται για την συνταξιοδοτική τους περίοδο.

Διάγραμμα 1: Πώς επηρεάζει ο πληθωρισμός τις καταθέσεις των πολιτών στα κράτη της Ευρωζώνης

Πώς επηρεάζει ο πληθωρισμός τις καταθέσεις των πολιτών στα κράτη της Ευρωζώνης

Αυστρία - Βέλγιο - Κύπρος - Εσθονία - Φινλανδία

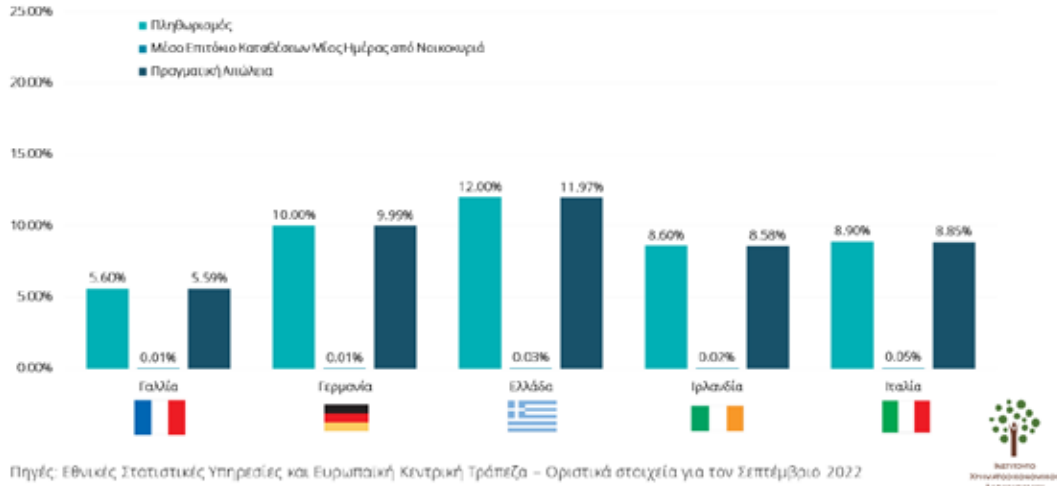
Πηγές: Εθνικές Στατιστικές Υπηρεσίες και Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα - Οριστικά στοιχεία για τον Σεπτέμβριο 2022

Διάγραμμα 2: Πώς επηρεάζει ο πληθωρισμός τις καταθέσεις των πολιτών στα κράτη της Ευρωζώνης

Πώς επηρεάζει ο πληθωρισμός τις καταθέσεις των πολιτών στα κράτη της Ευρωζώνης

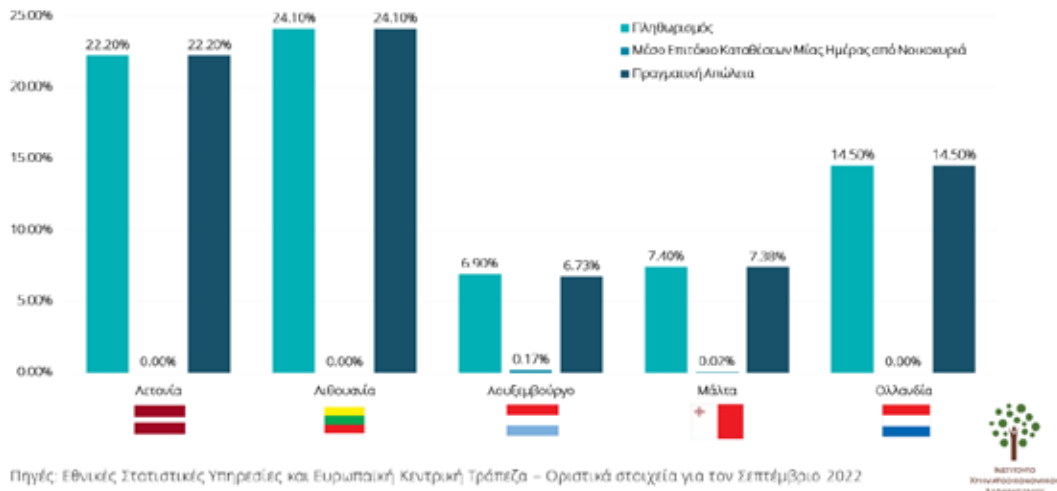
Γαλλία - Γερμανία - Ελλάδα - Ιρλανδία - Ιταλία

Διάγραμμα 3: Πώς επηρεάζει ο πληθωρισμός τις καταθέσεις των πολιτών στα κράτη της Ευρωζώνης

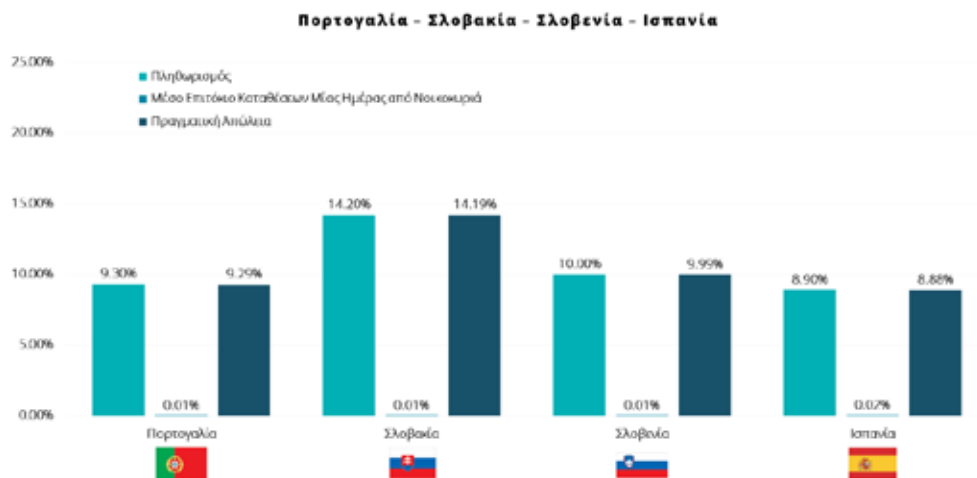
Πώς επηρεάζει ο πληθωρισμός τις καταθέσεις των πολιτών στα κράτη της Ευρωζώνης

Λετονία - Λιθουανία - Λουξεμβούργο - Μάλτα - Ολλανδία

Διάγραμμα 4: Πώς επηρεάζει ο πληθωρισμός τις καταθέσεις των πολιτών στα κράτη της Ευρωζώνης

Πώς επηρεάζει ο πληθωρισμός τις καταθέσεις των πολιτών στα κράτη της Ευρωζώνης

Πηγές: Εθνικές Στατιστικές Υπηρεσίες και Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα - Οριστικά στοιχεία για τον Σεπτέμβριο 2022

Συμπεράσματα

Δισεκατομμύρια πολίτες σε ολόκληρο τον κόσμο είναι ανέτοιμοι να διαχειριστούν τις ραγδαίες εξελίξεις ενός ασταθούς, πολύπλοκου και διαρκώς μεταβαλλόμενου χρηματοοικονομικού περιβάλλοντος και, μεταξύ αυτών των εξελίξεων, σίγουρα κάποια ξαφνικά χρηματοοικονομικά shocks.

Οι επιπτώσεις της χρηματοοικονομικής άγνοιας είναι εξαιρετικά σημαντικές και τελικά όλο και περισσότεροι επιστημονικοί οργανισμοί αναγνωρίζουν ότι ο χρηματοοικονομικός αλφαριθμητισμός αποτελεί μια απαραίτητη δεξιότητα των πολιτών και, ταυτόχρονα, αναγκαία προϋπόθεση για τη χρηματοοικονομική και προσωπική τους ευημερία.

Σύμφωνα με τα διεθνή ευρήματα, οι χρηματοοικονομικά ενημερωμένοι πολίτες είναι λιγότερο χρηματοοικονομικά ευάλωτοι (financially fragile), είναι λιγότερο επιρρεπείς σε χρηματοοικονομικές απάτες, υποστηρίζουν την επιχειρηματικότητα και τις μεταρρυθμίσεις και προετοιμάζονται για τη συνταξιοδοτική τους περίοδο.

Η ουσιαστική χρηματοοικονομική γνώση μπορεί να αποκτηθεί μέσα από την ενασχόληση με τα χρηματοοικονομικά θέματα, με το διάβασμα σχετικών βιβλίων, με την ακρόαση podcasts και την παρακολούθηση σεμιναρίων. Το μόνο βέβαιο είναι ότι σε αυτό το ταξίδι της ζωής, αξίζει να επενδύσουμε στη γνώση και στον εαυτό μας!

Οικονομικός αναλφαβητισμός: Ένας ύπουλος εχθρός για τα νοικοκυριά και τη δημοκρατία

Του Αλέξανδρου Σκούρα

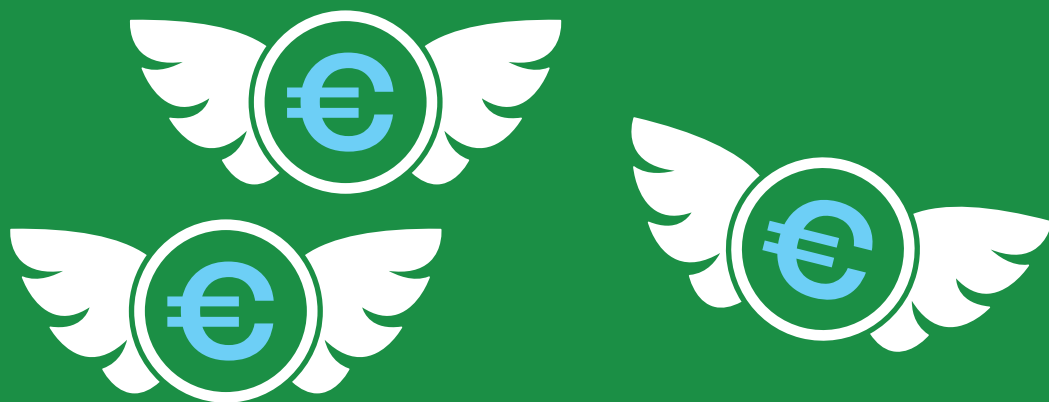
Πρόεδρου του Κέντρου Φιλελεύθερων Μελετών (ΚΕΦiM) - Μάρκος Δραγούμης

Υπάρχει μια σχετικά απλή πολιτική επιλογή που μπορεί διαμιάς να εξυπηρετήσει δύο στόχους υψηλότερης προτεραιότητας για τη χώρα μας – αφενός, την ουσιαστική βελτίωση της ποιότητας των οικονομικών αποφάσεων των νοικοκυριών και αφετέρου, τη σημαντική ενίσχυση της ποιότητας της δημοκρατίας μας. Μιλώ φυσικά για την ενίσχυση του οικονομικού εγγραμματοσμού στην Ελλάδα, και πιο συγκεκριμένα, για την εισαγωγή του μαθήματος των οικονομικών στην πρωτοβάθμια και τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση απ' όπου απουσιάζει σήμερα σχεδόν ολοκληρωτικά.

Στο ισχύον εκπαιδευτικό σύστημα, τα οικονομικά ως αυτοτελές μάθημα διδάσκονται μόνο στην Γ' Λυκείου, και εκεί μόνο σε εκείνους τους μαθητές και τις μαθήτριες που έχουν επιλέξει τη σχετική κατεύθυνση. Με άλλα λόγια, τα παιδιά σήμερα στη συντριπτική τους πλειονότητα ολοκληρώνουν την υποχρεωτική εκπαίδευση χωρίς να ξέρουν τι σημαίνει τόκος και επιτόκιο, τι είναι ο πληθωρισμός, πώς λειτουργούν τα δημόσια οικονομικά και πού πάνε ο φόροι μας, πώς να καταρτίζουν έναν στοιχειώδη οικογενειακό προϋπολογισμό.

Τις επιπτώσεις αυτού του εκπαιδευτικού κενού μπορεί κανείς όχι μόνο εύκολα να τις φανταστεί, αλλά και να τις δει καθημερινά: η υπερφόρτωση πιστωτικών καρτών, η επιπόλαιη ανάληψη δανείων, η απουσία σχεδιασμού για τα χρόνια της συνταξιοδότησης, επιλογές που συνδέονται έντονα με τον οικονομικό αναλφαβητισμό, έχουν οδηγήσει και συνεχίζουν να οδηγούν πολλά άτομα και πολλές οικογένειες σε αδιέξοδο, από το οποίο δε διαθέτουν και τα εργαλεία να αποδράσουν.

Ταυτόχρονα, η άγνοια των βασικών δεδομένων της λειτουργίας της οικονομίας συμβάλλει στην εφαρμογή λανθασμένων και επικίνδυνων οικονομικών πολιτικών. Όταν οι εκλογείς δεν είναι σε θέση να διακρίνουν τις αρνητικές επιπτώσεις των υποτίθεται «φιλολαϊκών» προτεινόμενων πολιτικών, ενδίδουν ευκολότερα στη δημαγωγία και τον λαϊκισμό. Ακόμη χειρότερα, δημιουργείται έτσι ένας φαύλος κύκλος πλειοδοσίας που καθιστά εξαιρετικά δύσκολη την εφαρμογή διορθωτικών πολιτικών και αναγκαίων μεταρρυθμίσεων. Χαρακτηριστική είναι προς τούτο η μελέτη “Financial Literacy and Political Orientation in Great Britain” που συνυπογράφει ο καθηγητής

Γεώργιος Πάνος του Πανεπιστημίου της Γλασκώβης και συνδέει τον οικονομικό αναφραβητισμό με τον πολιτικό εξτρεμισμό και τους εκφραστές του.

Για τους λόγους αυτούς, στο ΚΕΦΙΜ έχουμε αναδείξει την αντιμετώπιση του οικονομικού αναφραβητισμού σε κεντρικό πυλώνα της δράσης μας.

Σε ό,τι αφορά τους νέους ανθρώπους, υπογραμμίζω την Οικονομική Ολυμπιάδα, τον δημοφιλέστερο στην Ελλάδα διαγωνισμό οικονομικών γνώσεων για μαθητές και μαθήτριες Λυκείου που διοργανώνουμε φέτος για τρίτη χρονιά – το 2021 συμμετείχαν 2.532 διαγωνιζόμενοι από 172 σχολεία στην Ελλάδα και 2 σχολεία της Ομογένειας – μια πρωτοβουλία με την οποία δημιουργούμε μια ευρεία και ισχυρή συμμαχία μαθητών, γονέων και εκπαιδευτικών για την ενίσχυση του μαθήματος των οικονομικών στο σχολικό πρόγραμμα, ενώ ταυτόχρονα παράγουμε σύγχρονο και ελκυστικό εκπαιδευτικό υλικό για τα οικονομικά.

Σε ό,τι αφορά το ευρύτερο κοινό, πέρα από τις μελέτες που εκπονούμε όπως η Ημέρα της Φορολογικής Ελευθερίας, ή η ετήσια δημοσίευση στα ελλη-

νικά του Δείκτη Οικονομικής Ελευθερίας στον Κόσμο του Ινστιτούτου Fraser, αναφέρω το Ελληνικό Πάνελ Οικονομολόγων που συγκεντρώνει κάθε μήνα τις τεκμηριωμένες απόψεις των κατά τεκμήριο σημαντικότερων Ελλήνων και Ελληνίδων οικονομολόγων επί θεμάτων οικονομικής πολιτικής, διαλύοντας συχνά δημοφιλείς παρανοήσεις ως προς τη λειτουργία της οικονομίας.

Σε κάθε περίπτωση, η αντιμετώπιση του οικονομικού αναφραβητισμού δύσκολα θα ξεκινήσει από πάνω προς τα κάτω, δεδομένων των υπαρκτών, χρόνιων και επίμονων αγκυλώσεων που δυσχεραίνουν κάθε σχετική άνωθεν πρωτοβουλία. Για να κατακτήσουμε αυτόν τον στόχο, χρειάζεται η συστράτευση όλων εκείνων, ατόμων και φορέων, που αντιλαμβάνονται την τεράστια θετική επίδραση που θα έχει η ενίσχυση ακόμη και της θεμελιώδους οικονομικής γνώσης μεταξύ των πολιτών της χώρας μας. Είναι μια μάχη που έχουμε ξεκινήσει να δίνουμε και αξίζει να την κερδίσουμε!

“

Η άγνοια των βασικών δεδομένων της λειτουργίας της οικονομίας συμβάλλει στην εφαρμογή λανθασμένων και επικίνδυνων οικονομικών πολιτικών.

Ασφαλιστικός Αλφαριθμητισμός Συνταξιοδοτική Αποταμίευση Ταμεία Επαγγελματικής Ασφάλισης

Του Χρήστου Π. Νούνη

Προέδρου Δ.Σ. του Ταμείου Επαγγελματικής Ασφάλισης του Υπουργείου Οικονομικών (ΤΕΑ-ΥΠ.ΟΙΚ.) και Προέδρου της Ελληνικής Ένωσης Ταμείων Επαγγελματικής Ασφάλισης (ΕΛ.Ε.Τ.Ε.Α.)

Στη χώρα μας η επαγγελματική ασφάλιση (2ος Πυλώνας) βρίσκεται ακόμα σε νηπιακή φάση ανάπτυξης. Το αποτέλεσμα αυτό δυστυχώς δεν είναι αποτέλεσμα αποκλειστικά και μόνο της παγκόσμιας χρηματοπιστωτικής κρίσης ή κρίσης χρέους και της μακροχρόνιας ύφεσης. Επιπλέον, δε σχετίζεται άμεσα με τις πρόσφατες κρίσεις της πανδημίας, του πολέμου στην Ουκρανία και της ενεργειακής αστάθειας. Οι αιτίες της ισχνής ανάπτυξης της επαγγελματικής ασφάλισης συνδέονται άρρηκτα με ζητήματα κουλτούρας της ελληνικής κοινωνίας που διαμορφώθηκαν από κοινωνικοπολιτικές ζυμώσεις δεκαετιών, ιδεολογικές αγκυλώσεις και φυσικά τις χρόνιες παθολογικές λειτουργίες του εθνικού συστήματος κοινωνικής ασφάλισης.

Η διείσδυση του 2ου Πυλώνα στον ασφαλιστικό χάρτη της χώρας μέχρι και σήμερα, 20 χρόνια από τη θεσμοθέτηση της λειτουργίας του θεσμού των Ταμείων Επαγγελματικής Ασφάλισης (ΤΕΑ) με τον Ν.3029/2002, είναι σαφώς αναμικτή. Σύμφωνα με τα επίσημα στατιστικά στοιχεία του 2021¹, το συνολικό ενεργητικό των 30 εν λειτουργία επαγγελματικών ταμείων (Διάγραμμα 1), ήτοι η αξία των περιουσιακών στοιχείων που αυτά διαχειρίζονται για λογαριασμό των ασφαλισμένων τους μελών, προσεγγίζει τα 1,83 δισ. ευρώ (Διάγραμμα 2), αντιπροσωπεύοντας περίπου το 1% του ΑΕΠ της χώρας μας. Το ποσοστό αυτό αντιστοιχεί στο χαμηλότερο μεταξύ των χωρών του ΟΟΣΑ καθιστώντας ουραγό την Ελλάδα στην υιοθέτηση και λειτουργία του 2ου Πυλώνα Ασφάλισης και των επαγγελματικών ταμείων (Διάγραμμα 3).

Σήμερα, παρά το γεγονός ότι ο κλάδος της επαγγελματικής ασφάλισης αριθμεί 26 πλέον ΤΕΑ προαιρετικής ασφάλισης παρουσιάζοντας έντονα ανοδική πορεία από το 2017 και εντεύθεν (καθώς 16/26 ΤΕΑ ιδρύθηκαν την περίοδο 2017-2022), το μέγεθός του παραμένει πολύ μικρό συγκριτικά

με άλλες χώρες της Ευρώπης αλλά και διεθνώς, καθώς το συνολικό ενεργητικό των 26 ως άνω ΤΕΑ αντιστοιχεί σε μόλις 0,1% του ΑΕΠ. Ωστόσο, το συγκεκριμένο ποσοστό προσεγγίζει το 1,0% του ΑΕΠ συνυπολογίζοντας και τα αποθεματικά των τεσσάρων (4) ΤΕΑ υποχρεωτικής ασφάλισης (πρώην επικουρικά ταμεία του 1ου Πυλώνα) που ιδρύθηκαν με τον Ν.4052/2012.

Σε σχέση με την τελευταία θέση που καταλαμβάνει η Ελλάδα μεταξύ των χωρών μελών του ΟΟΣΑ ως προς την ποσοστιαία συμμετοχή του ενεργητικού των επαγγελματικών της ταμείων στο εγχώριο ΑΕΠ, είναι ιδιαίτερα χαρακτηριστική η περίπτωση πέντε (5) χωρών, όπου τα περιουσιακά στοιχεία των συνταξιοδοτικών τους ταμείων υπερβαίνουν το μέγεθος ολόκληρης της εθνικής τους οικονομίας, όπως αυτό υπολογίζεται από το ΑΕΠ. Οι χώρες αυτές δεν είναι άλλες από την Ολλανδία, όπου στα τέλη του 2021 τα περιουσιακά στοιχεία των συνταξιοδοτικών τους ταμείων ξεπέρασαν σε αξία το 209,5% του ΑΕΠ της, την Ισλανδία (208,4%, χώρα που παρουσίασε και την υψηλότερη αύξηση αποθεματικών το 2021), την Αυστραλία (146,2%), την Ελβετία (143,1%) και το Ηνωμένο Βασίλειο (117,0%), ενώ το σταθμισμένο μέσο ποσοστό των χωρών-μελών του ΟΟΣΑ ήταν 66,9% (Διάγραμμα 3). Το εν λόγω μέσο ποσοστό αποκαλύπτει emphaticά την ένδεια της Ελλάδας σε όρους υιοθέτησης της επαγγελματικής ασφάλισης στην αγορά εργασίας και ενσωμάτωσης αυτής στο συνταξιοδοτικό της σύστημα.

Σαφώς, στα στατιστικά αυτά υπάρχουν σημαντικές διαφοροποιήσεις, όπως συμβαίνει και στα ασφαλιστικά συστήματα των συμμετεχόντων στον ΟΟΣΑ χωρών. Έτσι, μεταξύ των χωρών, η συνταξιοδοτική αποταμίευση πραγματοποιείται με διαφορετικούς μηχανισμούς, όπως πχ σε χώρες όπως η Αυστρία, η Γερμανία, η Σουηδία όπου

¹ Εποπτικές Αρχές ΤΕΑ – Επεξεργασία ΕΛ.Ε.Τ.Ε.Α. (βλέπε: <https://eletea.com.gr/statistika/>) & Τράπεζα της Ελλάδος (βλέπε <https://www.bankofgreece.gr/statistika/mh-nomismatika-xrhmatopistwtika-idrymata/sygentwtikes-logistikikes-katastaseis-tameiwn-epaggelmatikh-asfalishs>)

πραγματοποιείται «εσωτερικά» από τις εργοδότες επιχειρήσεις, ή αντίστοιχα στο Βέλγιο, τη Δανία, τη Γαλλία και τη Σουηδία όπου έχουν τη μορφή συνταξιοδοτικών ασφαλιστηρίων συμβολαίων ή χορηγούνται μέσω αποταμιευτικών οχημάτων (TEA) που προσφέρονται και διαχειρίζονται τράπεζες και εταιρείες διαχείρισης επενδύσεων². Παρά το γεγονός ότι μεταξύ των χωρών του ΟΟΣΑ καταγράφονται σημαντικές διαφοροποιήσεις στα επίπεδα των περιουσιακών στοιχείων που επενδύονται μέσω συνταξιοδοτικών ταμείων, το γεγονός αυτό δύσκολα μπορεί να ερμηνεύσει την ελληνική περίπτωση της ισχνής λειτουργίας του θεσμού της επαγγελματικής ασφάλισης.

Η μοναδικότητα της Ελλάδας

Η ελληνική περίπτωση είναι μοναδική για πλήθος λόγων που έχουν συζητηθεί εκτενώς στο πλαίσιο του ανοικτού διαλόγου των φορέων της κοινωνικής και επαγγελματικής ασφάλισης. Πιο συγκεκριμένα, όπως καταγράφονται στην σχετική πρόσφατη μελέτη του IOBE με τίτλο: “Επαγγελματική ασφάλιση στην Ελλάδα: Προκλήσεις και προοπτικές” που εκπονήθηκε για λογαριασμό της ΕΛ.Ε.Τ.Ε.Α το 2022, βασικές αιτίες της υπο-ανάπτυξης της επαγγελματικής ασφάλισης αποτελούν: α) η κυριαρχία και η διαχρονικά αυξημένη γενναιοδωρία του κράτους (1ος πυλώνας ασφάλισης) με τα υψηλά προ-κρίσης ποσοστά αναπλήρωσης και τις παρεπόμενες ετήσιες δημοσιονομικές συνδρομές στην κάλυψη των συνταξιοδοτικών ελλειμμάτων (είναι ενδεικτικό ότι μέχρι και σήμερα ο κρατικός προϋπολογισμός και η φορολογία χρηματοδοτούν περίπου 1 ευρώ από τα 2 ευρώ που καταβάλλονται ως συνταξιοδοτική δαπάνη στους απόμαχους της εργασίας), β) η “προβληματική” δομή της ελληνικής οικονομίας με τις κατά βάση μικρού μεγέθους επιχειρήσεις, τα υψηλά ποσοστά μη εξαρτημένης εργασίας, την έλλειψη αποταμιευτικής κουλτούρας και την υψηλή φορολογική επιβάρυνση της εργασίας και γ) η χαμηλή εμπιστοσύνη των νοικοκυριών προς τον χρηματοπιστωτικό τομέα με την παράλληλη συντριπτική προτίμηση προς τον τομέα της ιδιόκτητης ακίνητης περιουσίας.

Ασφαλώς και ο ασφαλιστικός και συνταξιοδοτικός αναλαβητισμός που χαρακτηρίζει και την ελληνική κοινωνία υπέχουν σημαντική θέση μεταξύ των βασικών εμποδίων για την περιορισμένη διείσδυση του 2ου Πυλώνα Ασφάλισης με σημαντικές προεκτάσεις και συνέπειες, όχι μόνο στον προγραμματισμό και την ευημερία των ελληνικών νοικοκυριών, αλλά συνολικά στη βιωσιμότητα του ασφαλιστικού συστήματος και την επάρκεια του συνταξιοδοτικού εισοδήματος.

Σαφώς τα θέματα της ασφάλισης και της συνταξιοδότησης είναι πολυσύνθετα και ακολούθως συνοδεύονται από πολύπλοκες και δυσνόητες ορολογίες. Ωστόσο, είναι αδήριτη η ανάγκη για την καλύτερη ενημέρωση της ελληνικής κοινωνίας για

την ύπαρξη, τη φιλοσοφία δράσης και τα μοναδικά πλεονεκτήματα που διέπουν το θεσμικό πλαίσιο λειτουργίας των συμπληρωματικών οχημάτων συνταξιοδοτικής αποταμίευσης του 2ου Πυλώνα Ασφάλισης (TEA).

Τα χαρακτηριστικά και τα πλεονεκτήματα των TEA

Τα TEA αποτελούν ένα θεσμό που λειτουργεί και αναπτύσσεται με σύμπραξη των κοινωνικών εταίρων, δηλαδή με πρωτοβουλία και συναίνεση των εργοδοτών (επαγγελματικών ομάδων ή ιδιωτικών επιχειρήσεων) και των εργαζομένων σε έναν επαγγελματικό κλάδο ή σε μια μεμονωμένη επιχείρηση. Ουσιαστικά αποτελούν ένα κοινό συμβόλαιο μεταξύ εργοδοτών-εργαζομένων, σε κλαδικό επίπεδο ή σε επίπεδο επιχείρησης, για τη διασφάλιση καλύτερης ποιότητας διαβίωσης κατά τη συνταξιοδοτική περίοδο. Στην πραγματικότητα, τα TEA συνιστούν συμπληρωματικά οχήματα συνταξιοδοτικής αποταμίευσης που βασίζονται στην αλληλεγγύη μεταξύ των μελών μιας επαγγελματικής ομάδας ή κλάδου και λειτουργούν με βάση το κεφαλαιοποιητικό σύστημα³.

Η αναγνώριση των μοναδικών πλεονεκτημάτων του θεσμού των επαγγελματικών ταμείων ως ένα αποτελεσματικό, μη κερδοσκοπικό όχημα για δομημένο προγραμματισμό μακροχρόνιας συνταξιοδοτικής αποταμίευσης που μάλιστα διέπεται από ιδιαίτερα αυστηρό εποπτικό και θεσμικό πλαίσιο, μπορεί να λειτουργήσει ως εκέγγυο για την οικοδόμηση της αναγκαίας εμπιστοσύνης στον θεσμό της επαγγελματικής ασφάλισης μεταξύ των συμβαλλόμενων στην αγορά εργασίας μερών.

Πιο αναλυτικά, στα TEA οι εργαζόμενοι από κοινού με τους εργοδότες τους, καταβάλλουν αναλογικά εισφορές στους ατομικούς λογαριασμούς του κάθε ασφαλισμένου μέλους, με στόχο την επίτευξη συστηματικής αποταμίευσης, τη συσσώρευση κεφαλαίων και την επενδυτική διαχείριση αυτών από πιστοποιημένους επαγγελματίες διαχειριστές. Οι εν λόγω διαχειριστές αναλαμβάνουν το έργο της διασφάλισης αποτελεσματικής διαχείρισης των περιουσιακών στοιχείων των TEA με βάση τις αρχές της διαχρονικής και διεθνικής διαφοροποίησης κινδύνου, λαμβάνοντας υπόψη το επενδυτικό προφίλ και τις επενδυτικές πολιτικές που χαράσσει η διοίκηση του εκάστοτε επαγγελματικού ταμείου και τελικό στόχο την επίτευξη τελικών κεφαλαιακών υπεραξιών για τις καταβαλλόμενες εισφορές των ασφαλισμένων τους μελών με παράλληλη σημαντική μείωση του αναλαμβανόμενου επενδυτικού κινδύνου.

Επιπλέον, τα TEA είναι μη κερδοσκοπικά ΝΠΙΔ που λειτουργούν με πλήρη διοικητική και οικονομική αυτοτέλεια, διαφάνεια και λογοδοσία και αποδίδουν όλα τα οικονομικά τους πλεονάσματα στα ασφαλισμένα τους μέλη. Διασφαλίζουν σημαντικά φορολογικά οφέλη και απαλλαγές τόσο για

“

Η ανάγκη ενδυνάμωσης των δράσεων για την ευαισθητοποίηση και τη διείσδυση της επαγγελματικής ασφάλισης στη συνείδηση των πολιτών, έχει πάψει πλέον να φαντάζει ως πολυτέλεια.

² <https://www.oecd.org/daf/fin/private-pensions/Pension-Markets-in-Focus-Preliminary-2021-Data-on-Pension-Funds.pdf>

³ Κεφαλαιοποιητικό σύστημα: Τρόπος χρηματοδότησης των συντάξεων όπου οι σημερινές εισφορές των ασφαλισμένων σχηματίζουν αποθεματικό το οποίο υπόκειται σε συστηματική, μακροχρόνια επενδυτική διαχείριση, η απόδοση της οποίας χρηματοδοτεί μελλοντικές συντάξεις.

τις καταβαλλόμενες ετήσιες εισφορές των μελών τους όσο και για τις εφάπαξ παροχές τους. Επίσης, παρέχουν στα μέλη τους άμεση, on-line ηλεκτρονική ενημέρωση για την αξία των ατομικών τους λογαριασμών, ήτοι για το κεφάλαιο και τις υπεραξίες που έχουν σωρευτεί στους προσωπικούς κουμπάρδες, όπως ακριβώς συμβαίνει με την ενημέρωση για το υπόλοιπο των τραπεζικών μας λογαριασμών, μέσω του web-banking. Εν κατακλείδι, τα TEA συνιστούν για την αγορά εργασίας, τους κοινωνικούς εταίρους, το Ασφαλιστικό και την Εθνική Οικονομία μία διεθνώς εμπειρικά δοκιμασμένη, αποτελεσματική, συμπληρωματική λύση συστηματικής και μακροπρόθεσμης αποταμίευσης για την ενίσχυση του εισοδήματος των εργαζομένων κατά την περίοδο κοντά και μετά τη συνταξιοδότηση.

Βασικά χαρακτηριστικά Ταμείων Επαγγελματικής Ασφάλισης

Στο Διάγραμμα 4, παρουσιάζονται οι ετήσιες επενδυτικές αποδόσεις που προσέφεραν τα ελληνικά TEA στα ασφαλισμένα τους μέλη κατά τη χρονική περίοδο 2011-2021. Η μέση ετήσια υπεραξία του 4,62% που κατέγραψαν στα χαρτοφυλάκια των επαγγελματικών ταμείων οι διαχειριστές επενδύσεων την τελευταία δεκαετία αποδεικνύει στην πράξη τη χρησιμότητα και ανταποδοτικότητα των TEA, ως οχημάτων μακροπρόθεσμης συνταξιοδοτικής αποταμίευσης, για τους ασφαλισμένους τους. Αντίστοιχα, για την περίοδο 2004-2019, η μέση ετήσια απόδοση που ενέγραψαν στα Ενεργητικά τους τα συνολικά 150.000 περίπου εν λειτουργία ευρωπαϊκά επαγγελματικά ταμεία, ήταν της τάξεως του 5%.

Οι δράσεις της ΕΛ.Ε.Τ.Ε.Α.

Η ανάληψη δράσεων κατά του χρηματοοικονομικού αναλφαβητισμού συνιστά βασικό στόχο της ΕΛ.Ε.Τ.Ε.Α. από ιδρύσεως της το 2018, με έμφαση στην αποτελεσματική και ολοκληρωμένη ενημέρωση της κοινωνίας για το ρόλο των TEA και το θεσμό της Επαγγελματικής Ασφάλισης, την ανάδειξη της αποταμίευσης ως θεμέλιο για τη μακροχρόνια ευημερία των νοικοκυριών και την ευαισθητοποίηση της κοινωνίας σε θέματα ασφαλιστικού αλφαβητισμού.

Η σύναψη μνημονίων συνεργασίας με το Ινστιτούτο Χρηματοοικονομικού Αναλφαβητισμού και το Ερευνητικό Εργαστήριο Κοινωνικής Διοίκησης του Πανεπιστημίου Δυτικής Αττικής αλλά και η διεξαγωγή ετήσιων συνεδρίων επαγγελματικής ασφάλισης και ενημερωτικών ημερίδων αποσκοπούν στην ευαισθητοποίηση και ενδυνάμωση της κοινωνίας στην αντιμετώπιση του προβλήματος

του ασφαλιστικού και συνταξιοδοτικού αναλφαβητισμού και τη διευκόλυνση της μετάβασης σε ένα ισορροπημένο κοινωνικό μοντέλο ασφάλισης με την αναγώριση της χρησιμότητας της συμπληρωματικής κεφαλαιοποιητικής ασφάλισης (επαγγελματικής και ιδιωτικής).

Συμπεράσματα

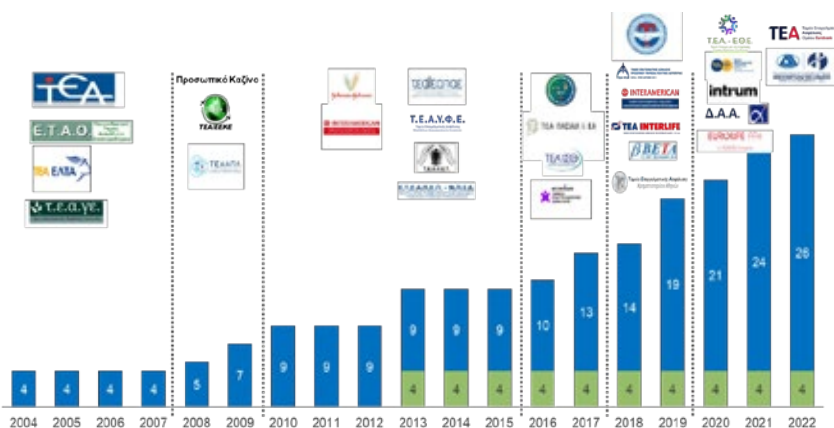
Η απαγκίστρωση από τις χρόνιες αυτές ιδεολογικές και κοινωνικοπολιτικές αγκυλώσεις σε συνδυασμό με τη μείωση της γραφειοκρατίας και την υιοθέτηση ενός ολοκληρωμένου και σταθερού πλαισίου αναμένεται να δώσει νέα ώθηση στο θεσμό της επαγγελματικής ασφάλισης στη χώρα μας.

Στο πλαίσιο αυτό, η ανάγκη ενδυνάμωσης των δράσεων για την ευαισθητοποίηση και τη διείσδυση της επαγγελματικής ασφάλισης στη συνείδηση των πολιτών, έχει πάψει πλέον να φαντάζει ως πολυτέλεια, αλλά να θεωρείται επιτακτική για τη διατήρηση του επιπέδου διαβίωσης και ευημερίας των νοικοκυριών για την τρίτη φάση της ζωής τους, δηλαδή την εξασφάλιση της σχετικής επάρκειας του συνταξιοδοτικού εισοδήματος μέσω της συστηματικής, μακροχρόνιας αποταμίευσης και επαγγελματικής επενδυτικής διαχείρισης που παρέχουν οι συμπληρωματικές ασφαλιστικές πηγές (επαγγελματικά ταμεία).

Η καλλιέργεια και αφομοίωση της γνώσης για την αξία και το ρόλο της επαγγελματικής ασφάλισης ως πρόσθετης, συμπληρωματικής πηγής συνταξιοδοτικής προστασίας στις σύγχρονες κοινωνίες, θα πρέπει να αποτελέσουν βασικές συνιστώσες για την επιτυχή αντιμετώπιση των προκλήσεων που προκύπτουν από το δημογραφικό πρόβλημα, τον κίνδυνο μακροβιότητας και τη μελλοντική, ολοένα και μειούμενη, προβλεπόμενη προστασία της κοινωνικής ασφάλισης του 1ου δημόσιου πυλώνα.

Ωστόσο, θα πρέπει να υπογραμμιστεί ότι η ενημέρωση και εκπαίδευση σε ζητήματα ασφάλισης παρότι αναγκαία συνθήκη για την οικονομική παιδεία των πολιτών και την καλλιέργεια κουλτούρας αποταμίευσης, δυστυχώς από μόνη της δεν είναι ικανή να επιλύσει τα ζητήματα και τις προκλήσεις της επαγγελματικής ασφάλισης. Προς την κατεύθυνση αυτή, θα πρέπει να συνδράμει παράλληλα και δυναμικά η Πολιτεία με την παροχή του αναγκαίου «χώρου» μέσω στοχευμένων ενεργειών και κινήτρων - προσαρμοσμένων στις ανάγκες της ελληνικής ασφαλιστικής πραγματικότητας - για την ουσιαστική διάδοση και ανάπτυξη της επαγγελματικής ασφάλισης προς μακροπρόθεσμο όφελος της ελληνικής κοινωνίας και οικονομίας.

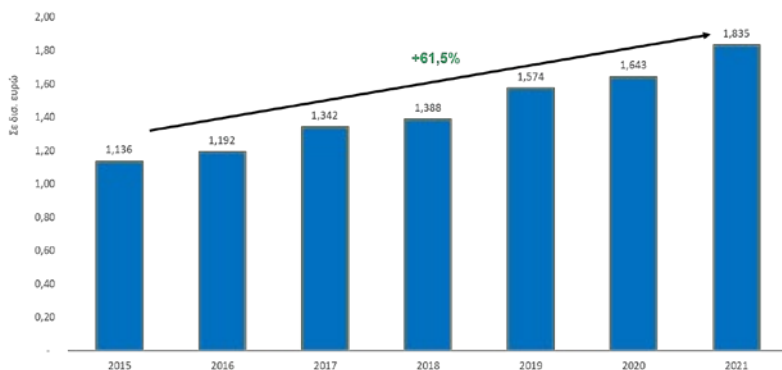
Διάγραμμα 1: Η εξέλιξη του αριθμού των TEA στην Ελλάδα, ανά έτος ίδρυσης(2004-2022)

Πηγή: ΕΛ.Ε.Τ.Ε.Α.

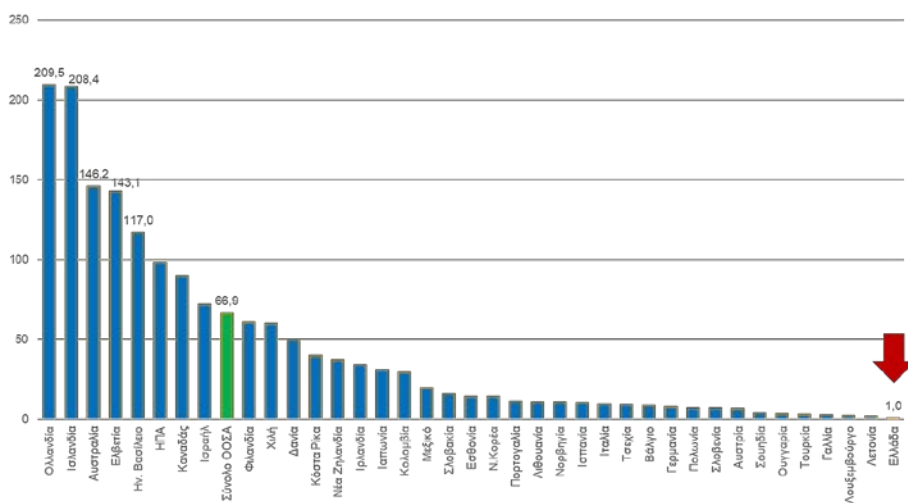
Σημείωση: Το 2013 τα 4 Ταμεία Επικουρικής Ασφάλισης του 1ου Πυλώνα Κοινωνικής Ασφάλισης μετατράπηκαν αυτοδίκαια σε Ν.Π.Ι.Δ. με τη μορφή των Επαγγελματικών Ταμείων Υποχρεωτικής Επικουρικής Ασφάλισης, αφού εξαιρέθηκαν από την ένταξή τους στο Ενιαίο Ταμείο Επικουρικής Ασφάλισης (Ε.Τ.Ε.Α.) με το άρθρο 36 του Ν.4052/2012.

Διάγραμμα 2: Συνολική Αξία Ενεργητικού των ΤΕΑ κατά την περίοδο 2015-2021 (σε δις. ευρώ)

Πηγή: Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων, Επιτροπή Κεφαλαιαγοράς/Επεξεργασία ΕΛ.Ε.Τ.Ε.Α.

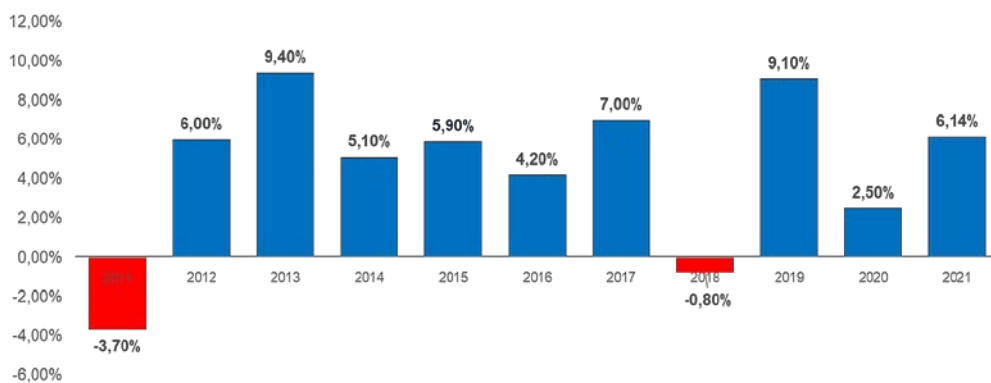
Διάγραμμα 3: Συνολικά Περιουσιακά Στοιχεία σε συνταξιοδοτικά σχήματα ως % του ΑΕΠ, 2021

Πηγή: OECD Pension Markets in Focus (2022)/Επεξεργασία ΕΛ.Ε.Τ.Ε.Α.

Διάγραμμα 4: Ετήσιες αποδόσεις Ελληνικών Ταμείων Επαγγελματικής Ασφάλισης (2011-2021)

Μέσος όρος ετήσιων επενδυτικών αποδόσεων Ελληνικών Ταμείων Επαγγελματικής Ασφάλισης (ΤΕΑ), 2011-2021
Μέση Ετήσια Απόδοση (2011-2021): **4,62%**

Πηγή: EΙΟΡΑ (2020), Τράπεζα της Ελλάδος, Επιτροπή Κεφαλαιαγοράς/Επεξεργασία ΕΛ.Ε.Τ.Ε.Α.

“

Ο ασφαλιστικός και συνταξιοδοτικός αναλφαβητισμός που χαρακτηρίζει και την ελληνική κοινωνία υπέχουν σημαντική θέση μεταξύ των βασικών εμποδίων για την περιορισμένη διείσδυση του 2ου Πυλώνα Ασφάλισης με σημαντικές προεκτάσεις και συνέπειες.

Ψηφιακός χρηματοοικονομικός αλφαριθμητισμός

Του Ελευθέριου Κ. Νικολάου

Διπλωματούχου Μηχανικού Παραγωγής και Διοίκησης, MBA,
Γενικού Διευθυντή του Ινστιτούτου Χρηματοοικονομικού Αλφαριθμητισμού

Ο Ψηφιακός Χρηματοοικονομικός Αλφαριθμητισμός (Digital Financial Literacy - DFL), σε άμεση παράλληλη σύνδεση με τον Χρηματοοικονομικό Αλφαριθμητισμό (Financial Literacy - FL), αποτελεί ένα αυξανόμενης σημασίας πεδίο απαραίτητων γνώσεων και δεξιοτήτων για τους πολίτες στην ψηφιακή εποχή, στην οποία τα διάφορα χρηματοοικονομικά προϊόντα και οι σχετικές υπηρεσίες ψηφιοποιούνται και προσφέρονται ηλεκτρονικά, αποτελώντας μέρος του αναδυόμενου τομέα της Χρηματοοικονομικής Τεχνολογίας (Financial Technology - FinTech).

Η εξέλιξη των Ψηφιακών Χρηματοοικονομικών Υπηρεσιών (Digital Financial Services - DFS), η οποία μπορεί να αποδοθεί στη σχεδόν καθολική υιοθέτηση και χρήση των τεχνολογιών κινητής τηλεφωνίας, σε συνδυασμό με τις ραγδαία αυξανόμενες καινοτομίες στη χρηματοοικονομική τεχνολογία, τα διαφορετικά επιχειρηματικά μοντέλα και τις νέες προσεγγίσεις στην παροχή υπηρεσιών, αντιπροσωπεύει μια ευκαιρία να προσεγγιστούν άτομα και επιχειρήσεις, ακόμα και εκείνα που προηγουμένως ήταν αποκλεισμένοι ή υπο-εξυπηρετούνταν, με εξατομικευμένες χρηματοοικονομικές υπηρεσίες.

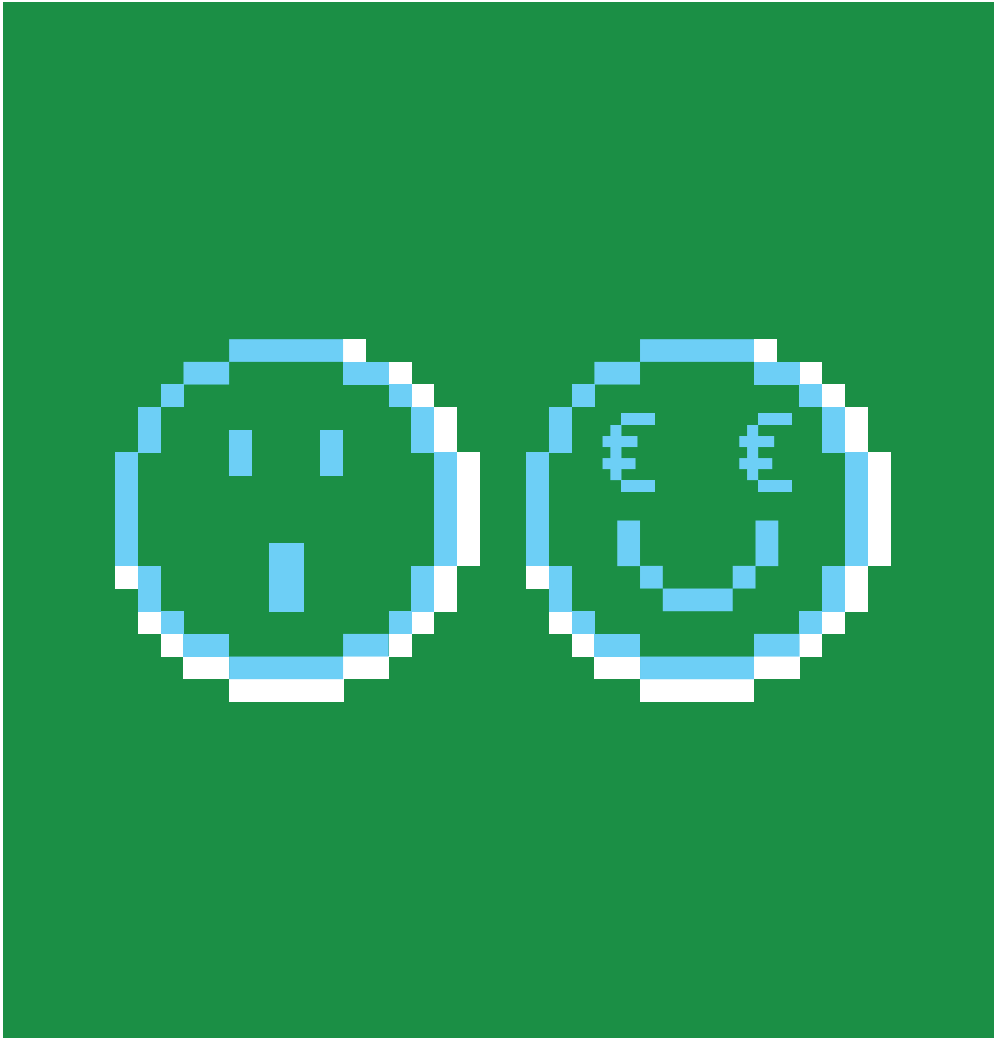
Ολοένα και περισσότεροι νέοι, μεγαλύτεροι αλλά και κάποιες φορές ασυνήθιστοι – μη τυπι-

κοί – πρωταγωνιστές εισέρχονται γρήγορα στον χώρο για να εξυπηρετήσουν τόσο ιδιώτες όσο και επιχειρήσεις, με νέα προϊόντα [συμπεριλαμβανομένης της ψηφιακής πίστωσης, των εικονικών νομισμάτων, των προϊόντων Buy Now, Pay Later (BNPL) κλπ] και καινοτόμα επιχειρηματικά μοντέλα [όπως πχ εικονική τραπεζική, ανοιχτές διεπαφές προγραμματισμού εφαρμογών (APIs), εναλλακτικές αξιολογήσεις πιστοληπτικής ικανότητας κ.ά.], δημιουργώντας κατά αυτό τον τρόπο νέα επίπεδα πολυπλοκότητας στο πεδίο των ψηφιακών χρηματοοικονομικών υπηρεσιών. Σε αυτό το πλαίσιο βέβαια, δημιουργούνται παράλληλα νέες ευκαιρίες για τους καταναλωτές χρηματοοικονομικών προϊόντων και υπηρεσιών, από την αύξηση της δυναμικής εμβέλειας και πρόσβασης στις χρηματοοικονομικές υπηρεσίες, έως την προσφορά πιο βολικών και ταχύτερων συναλλαγών, καθώς και πιο κατάλληλα προσαρμοσμένων στις προσωπικές τους ανάγκες προϊόντων.

Ωστόσο, αυτή η τεχνολογική πρόοδος έχει και ένα τίμημα, οι ιδιώτες και οι επιχειρήσεις πρέπει να μάθουν γρήγορα και να προσαρμοστούν στην αυξανόμενη πολυπλοκότητα και την ποικιλία των ψηφιακών χρηματοοικονομικών υπηρεσιών, γεγονός που συνεπάγεται ότι θα πρέπει να αποκτήσουν τις γνώσεις και να αναπτύξουν τις συμπεριφορές και

“

Ο ψηφιακός χρηματοοικονομικός αλφαριθμητισμός, σε συνδυασμό με τον χρηματοοικονομικό αλφαριθμητισμό και τον ψηφιακό αλφαριθμητισμό, αποτελεί ένα εξαιρετικά κρίσιμο πεδίο απόκτησης γνώσεων και ανάπτυξης δεξιοτήτων, για τους πολίτες όλων των ηλικιών και όλων των κοινωνικών υποβάθρων.

τις δεξιότητες που θα τους επιτρέψουν να κάνουν αποτελεσματική χρήση αυτών των προϊόντων και των υπηρεσιών.

Οι αυξανόμενοι κίνδυνοι για τους καταναλωτές, οι οποίοι σχετίζονται με τις ψηφιακές χρηματοοικονομικές υπηρεσίες, αποτελούν πλέον έναν αυξανόμενης σημασίας προβληματισμό μεταξύ των ρυθμιστικών αρχών, υπογραμμίζοντας περαιτέρω τις ευπάθειες των χρηστών χρηματοοικονομικών υπηρεσιών οι οποίες παρέχονται ψηφιακά. Επιπλέον, υπάρχουν σοβαρές προκλήσεις από την πλευρά των καταναλωτών, όπως τα χαμηλά επίπεδα χρηματοοικονομικού αλφαριθμητισμού, η περιορισμένη επίγνωση των ψηφιακών χρηματοοικονομικών υπηρεσιών και των σχετικών με αυτές κινδύνων, η κακή αντίληψη και η έλλειψη εμπιστοσύνης στις ψηφιακές χρηματοοικονομικές υπηρεσίες, η αντιληπτή πολυπλοκότητά τους, αλλά πολλές φορές και ο γενικός αναλφαριθμητισμός των καταναλωτών (χαμηλά επίπεδα αλφαριθμητισμού και αριθμητικών δεξιοτήτων). Η αντιμετώπιση αυτών των εμποδίων από την πλευρά των καταναλωτών είναι ζωτικής σημασίας για την υιοθέτηση και την ασφαλή χρήση των ψηφιακών χρηματοοικονομικών υπηρεσιών, υπογραμμίζοντας την ανάγκη για

την ενίσχυση του χρηματοοικονομικού και του ψηφιακού χρηματοοικονομικού αλφαριθμητισμού τους, σε συνδυασμό με την ανάπτυξη των κατάλληλων πλαισίων για την προστασία τους.

Οι διαστάσεις του ψηφιακού χρηματοοικονομικού αλφαριθμητισμού

Χαρακτηριστικό του ψηφιακού χρηματοοικονομικού αλφαριθμητισμού είναι ότι αποτελεί μια πολυδιάστατη έννοια, όπως αντίστοιχα συμβαίνει και με τον χρηματοοικονομικό αλφαριθμητισμό αλλά και τον ψηφιακό αλφαριθμητισμό. Ενώ κατά τα προηγούμενα χρόνια έχουν γίνει πολλές προσπάθειες για την περιγραφή των διαφόρων πτυχών του και την απόδοση ενός γενικού ορισμού, τόσο σε διεθνές όσο και σε εθνικό επίπεδο σε μία σειρά κρατών, ακόμα και σήμερα δεν υπάρχει ένας τυποποιημένος, κοινά αποδεκτός ορισμός του ψηφιακού χρηματοοικονομικού αλφαριθμητισμού. Σε αυτό το πλαίσιο, οι Morgan et al. (2019)¹ προτείνουν τον ορισμό του ψηφιακού χρηματοοικονομικού αλφαριθμητισμού βάσει τεσσάρων διακριτών διαστάσεων, συμπεριλαμβανομένης της γνώσης των ψηφιακών χρηματοοικονομικών προϊόντων

¹ Morgan, Peter J., Bihong Huang and Long Q. Trinh (2019), "The Need to Promote Digital Financial Literacy for the Digital Age", Policy Brief, T20 Japan Task Force 7: The Future of Work and Education for the Digital Age.

και υπηρεσιών, της επίγνωσης των ψηφιακών χρηματοοικονομικών κινδύνων, της γνώσης για την αποτελεσματική διαχείριση των ψηφιακών χρηματοοικονομικών κινδύνων και της γνώσης των δικαιωμάτων των καταναλωτών και των δυνατοτήτων άσκησης ενδίκων μέσων.

Η πρώτη διάσταση του ψηφιακού χρηματοοικονομικού αλφαριθμητισμού είναι λοιπόν η γνώση των ψηφιακών χρηματοοικονομικών προϊόντων και υπηρεσιών, η οποία αποτυπώνει ουσιαστικά τη βασική κατανόησή τους. Σε αυτό το πλαίσιο, τα άτομα θα πρέπει να γνωρίζουν την ύπαρξη μη παραδοσιακών χρηματοοικονομικών προϊόντων και υπηρεσιών που παρέχονται μέσω ψηφιακών δialsλων όπως το διαδίκτυο και τα κινητά τηλέφωνα. Αυτές οι χρηματοοικονομικές υπηρεσίες εμπίπτουν γενικά σε τέσσερις μεγάλες διακριτές κατηγορίες, αν και κατά περίπτωση υπάρχουν αλληλεπικαλύψεις:

- Πληρωμές: Ηλεκτρονικό χρήμα, ψηφιακά πορτοφόλια κινητών τηλεφώνων, κρυπτοπεριουσιακά στοιχεία, υπηρεσίες εμβασμάτων κ.ά.
- Διαχείριση περιουσιακών στοιχείων: Τραπεζικές υπηρεσίες μέσω διαδικτύου, διαδικτυακοί χρηματιστές, ρομποτικοί σύμβουλοι, διαπραγμάτευση κρυπτοπεριουσιακών στοιχείων, εφαρμογές προσωπικής χρηματοοικονομικής, συναλλαγές μέσω κινητού τηλεφώνου κ.ά.
- Εναλλακτική χρηματοδότηση: Χρηματοδότηση από το πλήθος (crowdfunding), δανεισμός από το πλήθος [crowdlending ή peer-to-peer (P2P) lending] κ.ά.
- Άλλες: Ασφαλιστικές υπηρεσίες που προσφέρονται στο διαδίκτυο κ.ά.

Εκτός από τη γνώση των ψηφιακών χρηματοοικονομικών υπηρεσιών, τα άτομα θα πρέπει να μπορούν να συγκρίνουν τα πλεονεκτήματα και τα μειονεκτήματα κάθε διαθέσιμης ψηφιακής χρηματοοικονομικής υπηρεσίας. Αυτές οι γνώσεις θα τους βοηθήσουν να κατανοήσουν τις βασικές λειτουργίες των διαφορετικών τύπων ψηφιακών χρηματοοικονομικών υπηρεσιών (για παράδειγμα τη διάκριση των προσφερόμενων υπηρεσιών είτε για προσωπικούς είτε για επαγγελματικούς σκοπούς).

Η δεύτερη διάσταση του ψηφιακού χρηματοοικονομικού αλφαριθμητισμού είναι η επίγνωση των ψηφιακών χρηματοοικονομικών κινδύνων. Τα άτομα και οι επιχειρήσεις πρέπει να κατανοήσουν τους πρόσθετους κινδύνους που μπορεί να διατρέχουν όταν χρησιμοποιούν ψηφιακές χρηματοοικονομικές υπηρεσίες, οι οποίοι καθώς εμφανίζουν μεγαλύτερη ποικιλία, είναι μερικές φορές πιο δύσκολο να εντοπιστούν από τους αντίστοιχους κινδύνους που σχετίζονται με τα παραδοσιακά χρηματοοικονομικά προϊόντα και τις υπηρεσίες. Οι χρήστες των ψηφιακών χρηματοοικονομικών υπηρεσιών θα πρέπει να γνωρίζουν την ύπαρξη διαδικτυακών κινδύνων απάτης και απειλών κυβερνοασφάλειας. Υπάρχει μια πληθώρα πιθανών κινδύνων που αντιμετωπίζουν οι χρήστες ψηφιακών χρηματοοικονομικών υπηρεσιών, όπως:

- Phishing: Όταν ένας hacker προσποιείται ότι είναι εκπρόσωπος ενός οργανισμού ενδιαφέροντος για τον χρήστη, με σκοπό να τον κάνει να αποκαλύψει προσωπικά δεδομένα, όπως επί παραδείγματι ονόματα χρήστη ή κωδικούς πρόσβασης, μέσω email ή λογαριασμών του στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης.
- Pharming: Όταν ένας ιός ανακατευθύνει τον χρήστη σε μια ψευδή ιστοσελίδα, αναγκάζοντάς τον να αποκαλύψει προσωπικές πληροφορίες.
- Spyware: Όταν κακόβουλο λογισμικό εισάγεται στον υπολογιστή ή το κινητό τηλέφωνο του χρήστη και μεταδίδει

προσωπικά δεδομένα.

- SIM card swap: Όταν κάποιος έχοντας ήδη υποκλέψει τα απαραίτητα προσωπικά στοιχεία του χρήστη, παρουσιάζεται ως ο πραγματικός χρήστης ενός τηλεφωνικού αριθμού στην εταιρεία κινητής τηλεφωνίας και αποκτά μία νέα κάρτα SIM για τον αριθμό αυτό ή ζητά την ανακατεύθυνση των κλήσεων και των μηνυμάτων στην δική του κάρτα SIM, αποκτώντας κατά αυτό τον τρόπο πρόσβαση σε προσωπικά δεδομένα του χρήστη καθώς και στη δυνατότητα εκτέλεσης χρηματικών συναλλαγών εις βάρος του.

Οι χρήστες των ψηφιακών χρηματοοικονομικών υπηρεσιών θα πρέπει επίσης να γνωρίζουν ότι το γενικότερο ψηφιακό τους αποτύπωμα, συμπεριλαμβανομένων των πληροφοριών που παρέχουν στους παρόχους των υπηρεσιών αυτών, μπορεί επίσης να αποτελέσει πηγή κινδύνων, ακόμα και αν αυτό δεν οδηγήσει άμεσα σε ζημία, όπως:

- Profiling: Οι χρήστες ενδέχεται να αποκλειστούν από την πρόσβαση σε ορισμένες υπηρεσίες με βάση τα διαδικτυακά δεδομένα και τις δραστηριότητές τους.
- Hacking: Οι hackers ενδέχεται να υποκλέψουν προσωπικά δεδομένα από τις διαδικτυακές δραστηριότητες των χρηστών, όπως αυτές στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης.

Όμως και οι παρακάτω πτυχές εντάσσονται στο πλαίσιο της επίγνωσης των ψηφιακών χρηματοοικονομικών κινδύνων. Λόγω της εύκολης πρόσβασης σε πίστωση που επιτρέπουν η χρηματοοικονομική τεχνολογία και κάποιες συγκεκριμένες ψηφιακές χρηματοοικονομικές υπηρεσίες, οι καταναλωτές των υπηρεσιών αυτών θα μπορούσαν να αντιμετωπίσουν πιθανά προβλήματα υπερδανεισμού και υπερχρέωσης, από την ενδεχόμενη υπό χαλαρά κριτήρια ταυτόχρονη εγγραφή τους σε πολλαπλές υπηρεσίες παροχής πίστωσης ή/και από την εγγραφή τους σε υπηρεσίες με υπερβολικά υψηλά επιτόκια δανεισμού. Αυτός ο κίνδυνος μπορεί να προκαλέσει απροσδόκτες και ιδιαίτερα σοβαρές ζημιές, ειδικά όταν οι πάροχοι ψηφιακών χρηματοοικονομικών υπηρεσιών δεν ελέγχονται ή ελέγχονται μόνο ασθενώς. Σε αυτό το πλαίσιο, ο υπερδανεισμός και η υπερχρέωση μπορούν να βλάψουν την πιστοληπτική ικανότητα των χρηστών. Παράλληλα, η άνιση ή υπό άνισους όρους πρόσβαση στις ψηφιακές χρηματοοικονομικές υπηρεσίες θα μπορούσε να διευρύνει τα ποικίλα χάσματα μεταξύ των οικονομικά ισχυρότερων και των οικονομικά ασθενέστερων πολιτών.

Επιπροσθέτως, οι χρήστες των ψηφιακών χρηματοοικονομικών υπηρεσιών θα πρέπει να κατανοούν πλήρως τους όρους και τις προϋποθέσεις που ορίζονται στις συμβάσεις που υπογράφουν ψηφιακά με τους παρόχους αυτών, και να γνωρίζουν τις γενικότερες επιπτώσεις των ψηφιακών συμβάσεων. Θα πρέπει επίσης να κατανοήσουν ότι οι πάροχοι ψηφιακών χρηματοοικονομικών υπηρεσιών ενδέχεται να χρησιμοποιούν τα προσωπικά τους στοιχεία για άλλους σκοπούς, όπως για σκοπούς προβολής και διαφήμισης αλλά και για την αξιολόγηση της πιστοληπτικής τους ικανότητας.

Η τρίτη διάσταση του ψηφιακού χρηματοοικονομικού αλφαριθμητισμού είναι η γνώση για την αποτελεσματική διαχείριση των ψηφιακών χρηματοοικονομικών κινδύνων, η οποία σχετίζεται με την κατανόηση, από την πλευρά των χρηστών, των τρόπων προστασίας τους από τους κινδύνους που προκύπτουν από την χρήση των ψηφιακών χρηματοοικονομικών υπηρεσιών. Θα πρέπει να γνωρίζουν πώς να χρησιμοποιούν σωστά τα διάφορα προγράμματα ηλεκτρονικών υπολογιστών και τις εφαρμογές για έξυπνα κινητά τηλέφωνα, με σκοπό να αποφεύγουν τα ανεπιθύμητα ηλεκτρονικά μηνύματα, το κακόβουλο λογισμικό, το ηλεκτρονικό «ψάρεμα» (phishing) και πληθώρα άλλων σχετικών κινδύνων. Θα πρέπει επίσης να γνωρί-

ζουν πώς να προστατεύουν τον προσωπικό τους κωδικό αριθμό αναγνώρισης (PIN) καθώς και άλλα ευαίσθητα προσωπικά δεδομένα και πληροφορίες, όταν χρησιμοποιούν χρηματοοικονομικές υπηρεσίες που παρέχονται μέσω ψηφιακών διαύλων.

Η τέταρτη διάσταση είναι η γνώση των δικαιωμάτων των καταναλωτών και των δυνατοτήτων άσκησης ενδίκων μέσων, σε περιπτώσεις όπου οι χρήστες ψηφιακών χρηματοοικονομικών υπηρεσιών πέφτουν θύματα των προαναφερθέντων κινδύνων. Οι χρήστες των ψηφιακών χρηματοοικονομικών υπηρεσιών θα πρέπει να κατανοούν τα δικαιώματά τους και να γνωρίζουν πού μπορούν να απευθυνθούν και πώς να αποζημιωθούν εάν πέσουν θύματα απάτης ή υποστούν κάποιο είδους ζημία. Θα πρέπει επίσης να κατανοήσουν τα δικαιώματά τους σχετικά με την παροχή και χρήση των προσωπικών τους δεδομένων, καθώς και το πώς μπορούν να αποζημιωθούν έναντι της μη εξουσιοδοτημένης χρήσης τους.

Μια σύντομη επισκόπηση του σχετικού νομικού, ρυθμιστικού και πολιτικού περιβάλλοντος

Η δημιουργία κανονιστικών πλαισίων και παρεμβάσεων στο πεδίο του ψηφιακού χρηματοοικονομικού αλφαριθμητισμού δε βρίσκεται ακόμα στο επίκεντρο των δράσεων των ρυθμιστικών και εποπτικών αρχών. Ωστόσο, καθώς η αναπτυσσόμενη αγορά των ψηφιακών χρηματοοικονομικών υπηρεσιών συνεχίζει να συνεπάγεται αυξανόμενους κινδύνους για την προστασία των καταναλωτών, οι υπεύθυνοι χάραξης πολιτικής και οι ρυθμιστικές αρχές σε όλο τον κόσμο προσπαθούν να τους αντιμετωπίσουν στο πλαίσιο των σχετικών ρυθμιστικών και πολιτικών παρεμβάσεων.

Όπως είναι λοιπόν φυσικό, στην τρέχουσα κατάσταση, το νομικό και ρυθμιστικό περιβάλλον δεν έχει ακόμα αντιμετωπίσει επαρκώς αυτές τις προκλήσεις και τους κινδύνους. Αυτό οφείλεται, μεταξύ άλλων, στην ανεπαρκή νομοθεσία περί προστασίας των καταναλωτών σχετικά με τις ψηφιακές χρηματοοικονομικές υπηρεσίες, στα ανεπαρκή συστήματα άσκησης ενδίκων μέσων, σε ρυθμιστικά πλαίσια που δεν είναι προσαρμοσμένα στις ψηφιακές χρηματοοικονομικές υπηρεσίες, στην ανεπαρκή εποπτική ικανότητα και στις ρυθμιστικές επικαλύψεις.

Όπως έχει δείξει η εμπειρία του διεθνούς δικτύου του οργανισμού Alliance for Financial Inclusion (AFI, 2022)², μια εθνική στρατηγική με σαφείς στόχους μπορεί να υποστηρίξει τον συντονισμό μεταξύ των ενδιαφερόμενων μερών του δημόσιου και του ιδιωτικού τομέα και να παρέχει ένα οργανωτικό πλαίσιο για την εφαρμογή πολιτικών και κανονισμών χρηματοπιστωτικής ένταξης ή χρηματοοικονομικού αλφαριθμητισμού. Η ανάπτυξη μιας Εθνικής Στρατηγικής για τον Χρηματοοικονο-

μικό Αλφαριθμητισμό ή η συμπερίληψη της χρηματοοικονομικής εκπαίδευσης ως συνιστώσας της Εθνικής Στρατηγικής για τη Χρηματοπιστωτική Ένταξη, αποτελούν πλέον κοινή πρακτική πολιτικής. Μάλιστα το 86% των χωρών που συμμετείχαν στη σχετική έρευνα του οργανισμού AFI για τον ψηφιακό χρηματοοικονομικό αλφαριθμητισμό (AFI, 2021a)³, είτε διαθέτουν ήδη μία εγκεκριμένη εθνική στρατηγική για τον χρηματοοικονομικό αλφαριθμητισμό ή για την χρηματοπιστωτική ένταξη, είτε βρίσκονται σε διαδικασία ανάπτυξης της πρώτης τους σχετικής στρατηγικής. Ένας σημαντικός αριθμός χωρών βρίσκεται ήδη στη διαδικασία ανασκόπησης της αρχικής τους στρατηγικής ή/και εφαρμογής μιας δεύτερης εθνικής στρατηγικής, με βάση την εμπειρία τους και την αξιολόγηση του αποτελέσματος της πρώτης εθνικής στρατηγικής, σημείο το οποίο παρέχει την κατάλληλη ευκαιρία για την ενσωμάτωση του ψηφιακού χρηματοοικονομικού αλφαριθμητισμού. Ωστόσο, ελάχιστες χώρες έχουν συμπεριλάβει μέχρι στιγμής κάποια ειδική πρόβλεψη για τον ψηφιακό χρηματοοικονομικό αλφαριθμητισμό στην εθνική τους στρατηγική (AFI, 2021b)⁴.

Η ενσωμάτωση του ψηφιακού χρηματοοικονομικού αλφαριθμητισμού στις αναφερόμενες εθνικές στρατηγικές παρέχει ένα χρήσιμο πλαίσιο για την ιεράρχηση των προτεραιοτήτων, την κατανομή πόρων και τον αποτελεσματικό συντονισμό των ενδιαφερομένων μερών. Αυτό μπορεί να αντιμετωπίσει τις κοινές προκλήσεις των ρυθμιστικών αρχών που επιβεβαιώνονται από την αναφερόμενη έρευνα του οργανισμού AFI, όπου το 67% των ερωτηθέντων ανέφερε περιορισμένους πόρους για τη δημόσια διάχυση του ψηφιακού χρηματοοικονομικού αλφαριθμητισμού, ενώ το 17% θεωρούσε την ανεπαρκή ιεράρχηση των πρωτοβουλιών από την Κεντρική Τράπεζα και τους σχετικούς κυβερνητικούς φορείς ως τις κύριες ρυθμιστικές και πολιτικές προκλήσεις για την εφαρμογή ενός πλάνου για τον ψηφιακό χρηματοοικονομικό αλφαριθμητισμό.

Επιπλέον, ο σχεδιασμός και η υλοποίηση επιτυχημένων παρεμβάσεων ψηφιακού χρηματοοικονομικού αλφαριθμητισμού απαιτεί τη συμμετοχή πληθώρας παραγόντων και φορέων, από το χρηματοπιστωτικό σύστημα και όχι μόνο. Στο 70% των χωρών που συμμετείχαν στην έρευνα του οργανισμού AFI, η εγχώρια Κεντρική Τράπεζα αναφέρεται ότι είναι το κορυφαίο ίδρυμα που είναι υπεύθυνο για τον συντονισμό της συνολικής ατζέντας χρηματοοικονομικής εκπαίδευσης στη χώρα, ακολουθούμενη από το Υπουργείο Παιδείας και το Υπουργείο Οικονομικών. Εκτός από τις Κεντρικές Τράπεζες και τις άλλες ρυθμιστικές αρχές του χρηματοπιστωτικού τομέα, αναφέρθηκε ότι και τα ενδιαφερόμενα μέρη που ανήκουν στον ιδιωτικό τομέα εφαρμόζουν πρωτοβουλίες ψηφιακού χρηματοοικονομικού αλφαριθμητισμού σε διαφορετικές

² AFI (2022), "National Financial Inclusion Strategies: Current State of Practice", Alliance for Financial Inclusion.

³ AFI (2021a), "Digital Financial Literacy", Guideline Note No. 45, Alliance for Financial Inclusion.

⁴ AFI (2021b), "Digital Financial Literacy Toolkit", Alliance for Financial Inclusion.

δικαιοδοσίες. Συμπερασματικά λοιπόν, ο απο-τελεσματικός συντονισμός είναι το κλειδί για την εφαρμογή της στρατηγικής και των κατάλληλων παρεμβάσεων ψηφιακού χρηματοοικονομικού αλφαριθμητισμού.

Συμπεράσματα

Η χρηματοοικονομική τεχνολογία, δηλαδή η χρήση λογισμικού, εφαρμογών και ψηφιακών πλατφορμών για την παροχή χρηματοοικονομικών υπηρεσιών σε καταναλωτές και επιχειρήσεις μέσω ψηφιακών συσκευών, όπως τα smartphones, τα tablets και οι ηλεκτρονικοί υπολογιστές, έχει αναγνωριστεί σε παγκόσμιο επίπεδο ως ένα πολλά υποσχόμενο εργαλείο για την προώθηση της χρηματοπιστωτικής ένταξης, δηλαδή της πρόσβασης αποκλεισμένων ή υπο-εξυπηρετούμενων νοικοκυριών και επιχειρήσεων σε χρηματοοικονομικά προϊόντα και υπηρεσίες.

Ωστόσο, η βελτιωμένη πρόσβαση σε χρηματοοικονομικές υπηρεσίες μέσω της χρηματοοικονομικής τεχνολογίας απαιτεί υψηλότερα επίπεδα ψηφιακού χρηματοοικονομικού αλφαριθμητισμού για την αποτελεσματική χρήση των προσφερόμενων νέων ψηφιακών χρηματοοικονομικών υπηρεσιών και την αποφυγή των διαφόρων σχετικών κινδύνων. Σε αυτό το πλαίσιο, είναι βέβαιο ότι ο ψηφιακός χρηματοοικονομικός αλφαριθμητισμός θα αποτελέσει μία ολοένα και πιο σημαντική πτυχή της χρηματοοικονομικής εκπαίδευσης στην ψηφιακή εποχή, σε μια εποχή ραγδαίων αλλαγών στον τρόπο που αποταμιεύουμε, δαπανούμε, επενδύουμε, μαθαίνουμε αλλά και εργαζόμαστε.

Στο σημείο αυτό, αξίζει να εξετάσουμε ένα πολύ σημαντικό παράδειγμα για τις επιπτώσεις στην γενικότερη διαχείριση του πλούτου και στην εξασφάλιση του συνταξιοδοτικού εισοδήματος των πολιτών, συνεπεία των σχετικών αλλαγών στα μοντέλα εργασίας στην σύγχρονη ψηφιακή εποχή. Οι αλλαγές στα εργασιακά μοντέλα σε παγκόσμιο επίπεδο, χαρακτηριστικό παράδειγμα των οποίων αποτελεί η ανάπτυξη της «οικονομίας των επιμέρους παραδοτέων» (gig economy), σημαίνει ότι τα άτομα θα γίνονται ολοένα και πιο υπεύθυνα για την διαχείριση του προσωπικού τους χρηματοοικονομικού προγραμματισμού με ορίζοντα το μέλλον, συμπεριλαμβανομένης της συνταξιοδότησής τους. Μάλιστα τα άτομα θα κληθούν να διαχειρίζονται σε μεγαλύτερο βαθμό και πιο ενεργητικά τις προσωπικές τους αποταμιεύσεις καθώς και τα συνταξιοδοτικά τους προγράμματα, λόγω της τάσης μετάβασης από συνταξιοδοτικά προγράμματα καθορισμένων παροχών σε συνταξιοδοτικά προγράμματα καθορισμένων εισφορών, και από το αναδιανεμητικό στο κεφαλαιοποιητικό σύστημα, με τους πολίτες να λαμβάνουν τον έλεγχο και να επιλέγουν την επενδυτική στρατηγική με την οποία θα επενδύονται τα κεφάλαιά τους, με βάση την ανοχή τους στον κίνδυνο. Και, φυσικά, οι περισσότερες

σχετικές κινήσεις θα γίνονται ηλεκτρονικά, μέσω των αντίστοιχων ψηφιακών χρηματοοικονομικών υπηρεσιών, με τις συμβάσεις για την εγγραφή σε αυτές να υπογράφονται επίσης ηλεκτρονικά.

Αυτές οι εξελίξεις υποδεικνύουν την ανάγκη ανάπτυξης προγραμμάτων ψηφιακής χρηματοοικονομικής εκπαίδευσης για την βελτίωση των επιπέδων του ψηφιακού χρηματοοικονομικού αλφαριθμητισμού, με έμφαση στις δεξιότητες που ενδέχεται να είναι κρίσιμες για όσους συμμετέχουν στην ψηφιακή οικονομία.

Σε αυτό το πλαίσιο, οι κυβερνήσεις των χωρών, οι διάφοροι εθνικοί, υπερεθνικοί και περιφερειακοί οργανισμοί, καθώς και οι σχετικοί φορείς χάραξης πολιτικής, θα πρέπει να συνεργαστούν για να αναπτύξουν συνεπείς ορισμούς για τον ψηφιακό χρηματοοικονομικό αλφαριθμητισμό, να σχεδιάσουν και να εφαρμόσουν τα κατάλληλα εργαλεία για την αξιολόγησή του και να αναπτύξουν στρατηγικές και προγράμματα για την προώθηση της ψηφιακής χρηματοοικονομικής εκπαίδευσης, όπως επίσης και ειδικά σχεδιασμένα προγράμματα που θα στοχεύουν σε ευάλωτες ομάδες, συμπεριλαμβανομένων των ηλικιωμένων, των λιγότερο μορφωμένων, των ιδιοκτητών μικρών και μεσαίων επιχειρήσεων, των επιχειρηματιών που ξεκινούν νεοφυείς επιχειρήσεις, των γυναικών και άλλων ομάδων ενδιαφέροντος.

Ο ψηφιακός χρηματοοικονομικός αλφαριθμητισμός, σε συνδυασμό με τον χρηματοοικονομικό αλφαριθμητισμό και τον ψηφιακό αλφαριθμητισμό, αποτελεί ένα εξαιρετικά κρίσιμο πεδίο απόκτησης γνώσεων και ανάπτυξης δεξιοτήτων, για τους πολίτες όλων των ηλικιών και όλων των κοινωνικών υποβάθρων, τόσο για το παρόν αλλά ιδιαίτερα με ορίζοντα το μέλλον. Η συζήτηση λοιπόν για τον ψηφιακό χρηματοοικονομικό αλφαριθμητισμό, η κατανόηση της αναγκαιότητας κάλυψης όλων των διαστάσεών του, καθώς επίσης και η ανάληψη σχετικών πρωτοβουλιών, τόσο σε επίπεδο χάραξης πολιτικής όσο και σε επίπεδο εφαρμογής προς τους πολίτες, θα πρέπει να ξεκινήσει άμεσα και στην Ελλάδα.

“

Οι ιδιώτες και οι επιχειρήσεις πρέπει να μάθουν γρήγορα και να προσαρμοστούν στην αυξανόμενη πολυπλοκότητα και την ποικιλία των ψηφιακών χρηματοοικονομικών υπηρεσιών.

Ο χρηματοοικονομικός αλφαριθμητισμός των εφήβων

Της Δρ. Βασιλικής Α. Τζώρα

Διδάσκουσα του Πανεπιστημίου Πειραιώς,
Επιστημονικής Συνεργάτιδας του Ινστιτούτου Χρηματοοικονομικού Αλφαριθμητισμού

Στο παρόν άρθρο αναδεικνύεται για ακόμα μια φορά η σημαντικότητα του Χρηματοοικονομικού Αλφαριθμητισμού και ιδιαίτερα των εφήβων ηλικίας περίπου 15 χρονών, μέσω της ανάλυσης της Διεθνούς Αξιολόγησης Μαθητών «PISA», ακρωνύμιο του Programme for International Student Assessment. Συγκεκριμένα, μία από τις σημαντικότερες έρευνες μεγάλης κλίμακας σε ανήλικο πληθυσμό (μαθητές), με θέμα τον «χρηματοοικονομικό αλφαριθμητισμό» διενεργήθηκε από τον ΟΟΣΑ, ακρωνύμιο του Οργανισμού Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης, αρχικά το 2012 (OECD, 2014) ενώ επαναλήφθηκε το 2015 (OECD, 2017), το 2018 (OECD, 2020) και το 2021. Σημειώνεται ότι τα αποτελέσματα της τελευταίας έρευνας του 2021 αναμένεται να δημοσιευτούν το 2023. Οι έρευνες αποτελούν μέρος του Προγράμματος του ΟΟΣΑ για τη Διεθνή Αξιολόγηση Μαθητών. Ωστόσο, πριν αναλυθούν τα διαθέσιμα αποτελέσματα των εν λόγω ερευνών, ακολουθεί μία ενδελεχής ανάλυση του προγράμματος PISA.

Τι είναι το πρόγραμμα για τη Διεθνή Αξιολόγηση Μαθητών «PISA»

Το Πρόγραμμα για τη Διεθνή Αξιολόγηση Μαθητών είναι μία παγκόσμια εκπαιδευτική έρευνα που διεξάγεται κάθε τρία χρόνια (από το 2000 έως σήμερα), η οποία έχει στόχο την αξιολόγηση των εκπαιδευτικών συστημάτων σε διεθνές επίπεδο, λαμβάνοντας υπόψη τις δεξιότητες και τις γνώσεις των 15χρονων συμμετεχόντων μαθητών, οι οποίοι

βρίσκονται στο τέλος της υποχρεωτικής τους εκπαίδευσης. Το πρόγραμμα PISA υλοποιείται από διεθνή ερευνητικά ιδρύματα (PISA Consortium), υπό την οργάνωση του ΟΟΣΑ και με τη συνεργασία των χωρών που συμμετέχουν στην έρευνα (OECD, 2014, ΙΕΠ, 2019).

Σημειώνεται ότι μέχρι σήμερα, οι συμμετέχοντες μαθητές στην έρευνα/αξιολόγηση εκπροσωπούν περισσότερες από 75 χώρες. Τα πιο πρόσφατα δημοσιευμένα αποτελέσματα είναι από την αξιολόγηση του 2018, όπου 600.000 μαθητές από 79 χώρες/οικονομίες (οι μισές περίπου αποτελούν χώρες-μέλη του ΟΟΣΑ) έλαβαν μέρος στην αξιολόγηση των δεξιοτήτων και γνώσεων τους στην Κατανόηση Κειμένου (Reading), στα Μαθηματικά (Mathematics) και στις Φυσικές Επιστήμες (Science). Τονίζεται πως κάθε τριετής αξιολόγηση εστιάζει σε μία θεματική ενότητα (στα Μαθηματικά για το 2012 και στις Φυσικές Επιστήμες το 2015), ενώ προαιρετικά από την έρευνα του 2012, κάποιες από τις χώρες συμμετείχαν και στη μέτρηση του Χρηματοοικονομικού Αλφαριθμητισμού (Financial Literacy).

Αξίζει να σημειωθεί ότι στην αξιολόγηση του 2018, η οποία εστιάστηκε στην «Κατανόηση Κειμένου», από την Ελλάδα έλαβαν μέρος 256 σχολεία και 6.403 μαθητές, ενώ ο φορέας υλοποίησης του PISA 2018 στην Ελλάδα ήταν το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής (ΙΕΠ, 2019).

Η ιδιαιτερότητα αξιολόγησης του προγράμματος PISA πηγάζει από το γεγονός ότι το τεστ είναι σχεδιασμένο με τέτοιο τρόπο που να μη συνδέεται άμεσα με την διδακτέα σχολική ύλη, αλλά να αξιο-

“

Οι μαθητές που συζητούν για θέματα χρηματοοικονομικής φύσεως με τους γονείς τους, τουλάχιστον κάποιες φορές, συνδέονται με υψηλότερα επίπεδα χρηματοοικονομικού αλφαριθμητισμού από τους μαθητές που δεν συζητούν ποτέ παρόμοια θέματα με τους γονείς τους.

λογεί την εφαρμογή των δεξιοτήτων και γνώσεων των μαθητών στην καθημερινή τους ζωή καθώς και την προετοιμασία τους για συμμετοχή στην κοινωνική ζωή του τόπου τους.

Οι πληροφορίες συλλέγονται μέσω ερωτηματολογίων και στη συνέχεια μια πλειάδα αναλυτών καλείται να ερμηνεύσει τα αποτελέσματα, δείχνοντας πρωτίστως σε ποιο βαθμό οι ικανότητες και οι δεξιότητες των μαθητών σχετίζονται με τις δημογραφικές, τις κοινωνικές, τις οικονομικές και τις εκπαιδευτικές μεταβλητές. Επίσης, μέσω του προγράμματος κάθε συμμετέχουσα χώρα μπορεί να συγκρίνει σε βάθος χρόνου τις επιδόσεις των μαθητών της, αντλώντας χρήσιμα στοιχεία για το εκπαιδευτικό της πρόγραμμα, ενώ παράλληλα ανακαλύπτει πρακτικές εκπαίδευσης των άλλων συμμετεχουσών χωρών.

Τονίζεται ότι από το 2015 και μετά, η έρευνα διεξάγεται κυρίως ηλεκτρονικά. Η αξιολόγηση ήταν δίωρης διάρκειας για κάθε μαθητή, και στην Ελλάδα διεξήχθη στα εργαστήρια ηλεκτρονικών υπολογιστών (Η/Υ) των σχολείων του δείγματος. Τα θέματα αποτελούνταν από ερωτήσεις κλειστού τύπου και ερωτήσεις ανοικτού τύπου σύντομης απάντησης. Οι ερωτήσεις συνοδεύονταν από εισαγωγικά κείμενα που αναφέρονταν σε μία περίπτωση από την καθημερινή ζωή των μαθητών.

Τέλος, σημειώνεται ότι, πέρα από το τεστ αξιολόγησης, οι μαθητές συμπληρώνουν ένα ηλεκτρονικό ερωτηματολόγιο (διάρκειας 35 λεπτών) με ερωτήσεις σχετικά με τους ίδιους, τον

οικογενειακό τους περίγυρο, τις στάσεις και τις πεποιθήσεις τους απέναντι στη μάθηση, το σχολείο και τις μαθησιακές τους εμπειρίες. Παράλληλα, οι μαθητές κλήθηκαν να απαντήσουν δύο σύντομα ηλεκτρονικά ερωτηματολόγια, το ένα σχετικά με την εξοικείωσή τους στις νέες τεχνολογίες και το δεύτερο για την πορεία τους στο σχολείο (πχ αν έχουν διακόψει τη φοίτησή τους, τι σκέφτονται για το μελλοντικό τους επάγγελμα κ.λπ.). Επιπλέον, οι διευθυντές των σχολείων που συμμετέχουν, συμπληρώνουν ένα ερωτηματολόγιο για τον τύπο και μέγεθος του σχολείου, την πολιτική υποδοχής και ένταξης των μαθητών, αλλά και για τη διαχείριση σε επίπεδο προϋπολογισμού και εκπαιδευτικών πόρων (OECD, 2014; ΙΕΠ, 2019). Με αυτό τον τρόπο συλλέγονται στοιχεία για το εκπαιδευτικό σύστημα της χώρας τους, καθώς και για το μαθησιακό περιβάλλον στο σχολείο τους.

Η Ελλάδα συμμετέχει στο πρόγραμμα διεθνούς αξιολόγησης των μαθητών PISA από τον πρώτο χρόνο εφαρμογής του, το 2000. Σε όλες τις αξιολογήσεις (2000, 2003, 2006, 2009, 2012 και 2015) η Ελλάδα κατατάσσεται στην τρίτη ομάδα των χωρών με μέση επίδοση χαμηλότερη από το μέσο όρο των χωρών του ΟΟΣΑ. Μόνο για λόγους συγκρισιμότητας, αναφέρουμε ότι στην πρώτη κατηγορία κατατάσσονται οι χώρες με μέση επίδοση υψηλότερη από τον μέσο όρο των χωρών του ΟΟΣΑ, ενώ στη δεύτερη ομάδα κατατάσσονται οι χώρες που η μέση επίδοσή τους δε διαφέρει από αυτήν του μέσου όρου των χωρών του ΟΟΣΑ.

Στον πίνακα που ακολουθεί (Πίνακας 1) παρουσιάζονται, ανά έτος διεξαγωγής από το 2000 έως το 2012, ο αριθμός των συμμετεχόντων χωρών, ο αριθμός των συμμετεχόντων χωρών-μελών του ΟΟΣΑ, οι μέσοι όροι των επιδόσεων των Ελλήνων μαθητών σε κάθε γνωστικό αντικείμενο, η κατάταξη της Ελλάδας και ο αριθμός των συμμετεχόντων σχολείων και μαθητών.

Πίνακας 1: Στοιχεία PISA για την Ελλάδα

Έτος	Χώρες Συμμετοχής	Χώρες-μέλη του ΟΟΣΑ	Αλφαριθμητισμός στην Κατανόηση Κειμένου (Μέσος όρος επίδοσης)	Κατάταξη Ελλάδας (στο σύνολο των συμμ. χωρών)	Αλφαριθμητισμός στα Μαθηματικά (Μέσος όρος επίδοσης)	Κατάταξη Ελλάδας (στο σύνολο των συμμ. χωρών)	Αλφαριθμητισμός στις Φυσικές Επιστήμες (Μέσος όρος επίδοσης)	Κατάταξη Ελλάδας (στο σύνολο των συμμ. χωρών)	Σχολεία στην Ελλάδα	Μαθητές από όλη την Ελλάδα
2000	43	28	474	23-28n*	447	27-30n*	461	25-29n*	175	5.425
2003	41	30	472	27-31n*	445	32-33n*	481	25-31n*	171	4.620
2006	57	30	460	34-36n*	459	38-39n*	473	35-38n*	189	4.871
2009	75	34	483	22-37n*	466	38-40n*	470	39-41n*	184	4.969
2012	65	34	477	34-42n*	453	42-45n*	467	40-43n*	192	5.000

Πηγή: Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής (ΙΕΠ, 2019)
 (*Οι χώρες, στις οποίες δεν δίνεται μία συγκεκριμένη θέση κατάταξης αλλά μία ομάδα πιθανών θέσεων, δεν παρουσιάζουν μεταξύ τους στατιστικά σημαντική διαφορά στη μέση βαθμολογία)

Το 2015, η Ελλάδα (με μέσο όρο 455 μονάδες) κατατάσσεται και πάλι στην ομάδα των χωρών με χαμηλότερη επίδοση από το μέσο όρο του ΟΟΣΑ (με στατιστικά σημαντική διαφορά). Συγκεκριμένα, ως προς το κύριο αντικείμενό της, δηλαδή τις φυσικές επιστήμες, η έρευνα φέρνει την Ελλάδα το 2015 στην 32η θέση ανάμεσα στις 35 χώρες του ΟΟΣΑ. Αντίστοιχη είναι η θέση της χώρας και σε σχέση με τα δύο άλλα αντικείμενα που εξετάστηκαν μόνο δευτερευόντως (32η στα μαθηματικά και 31η στην κατανόηση κειμένου). Στην αξιολόγηση του 2018 η έρευνα φέρνει την Ελλάδα στην 33η

θέση από τις 37 συμμετέχουσες χώρες-μέλη του ΟΟΣΑ, ανάμεσα στην Σλοβακία και την Χιλή. Συγκεκριμένα, ο μέσος όρος των χωρών του ΟΟΣΑ για το γνωστικό αντικείμενο «Κατανόηση Κειμένου» ήταν 487 μονάδες και η βαθμολογία της Ελλάδας ήταν 457 μονάδες. Ο μέσος όρος των χωρών του ΟΟΣΑ για το γνωστικό αντικείμενο «Μαθηματικά» ήταν 489 και η Ελλάδα συγκέντρωσε 451 μονάδες ενώ για το γνωστικό αντικείμενο «Φυσικές Επιστήμες» η Ελλάδα συγκέντρωσε 452 μονάδες, έναντι των 489 μονάδων των χωρών του ΟΟΣΑ.

Διεθνής Αξιολόγηση Μαθητών PISA και Χρηματοοικονομικός Αλφαριθμητισμός

Το 2012, ο ΟΟΣΑ διενήργησε για πρώτη φορά μία μεγάλη κλίμακα έρευνα χρηματοοικονομικού αλφαριθμητισμού, η οποία επικεντρώθηκε σε ανήλικο πληθυσμό μαθητών ηλικίας 15 ετών από 18 χώρες και οικονομίες. Οι μετρήσεις χρηματοοικονομικού αλφαριθμητισμού ήταν μέρος του Προγράμματος του ΟΟΣΑ για τη Διεθνή Αξιολόγηση Μαθητών και η συμμετοχή ήταν προαιρετική. Η αξιολόγηση των δεξιοτήτων και ικανοτήτων του χρηματοοικονομικού αλφαριθμητισμού το 2012 έγινε υπό τη μορφή ερωτηματολογίου σε έντυπη μορφή. Το 2015, τα επίπεδα του χρηματοοικονομικού αλφαριθμητισμού μετρήθηκαν για δεύτερη φορά με τη συμμετοχή μόλις 15 χωρών/οικονομιών του ΟΟΣΑ. Να σημειωθεί ότι η έρευνα PISA 2015 διεξήχθη για πρώτη φορά ηλεκτρονικά. Το 2018, για τρίτη συνεχόμενη φορά, μετρήθηκαν τα επίπεδα χρηματοοικονομικού αλφαριθμητισμού σε 15χρονους μαθητές, με τη συμμετοχή 20 χωρών/οικονομιών του ΟΟΣΑ (OECD, 2020). Η τελευταία μέτρηση των επιπέδων χρηματοοικονομικού αλφαριθμητισμού σε 15χρονους μαθητές έγινε το 2021. Τα αποτελέσματα της έρευνας αυτής αναμένεται να δημοσιευθούν το 2023.

Σημειώνεται ότι η Ελλάδα, παρόλο που συμμετείχε στη βασική έρευνα του προγράμματος διεθνούς αξιολόγησης μαθητών PISA 2012, PISA 2015 και PISA 2018, δε συμμετείχε στην προαιρετική μέτρηση του χρηματοοικονομικού αλφαριθμητισμού. Ωστόσο, η Ελλάδα συμμετείχε για πρώτη φορά το 2021 (έρευνα PISA 2021) τόσο στη βασική όσο και στην προαιρετική έρευνα μέτρησης του χρηματοοικονομικού αλφαριθμητισμού.

Η αξιολόγηση εξετάζει το βαθμό συσχέτισης μεταξύ του επιπέδου χρηματοοικονομικού αλφαριθμητισμού των μαθητών και:

- του οικογενειακού τους περιβάλλοντος,
- της θεματικής ενότητας «μαθηματικά»,
- της θεματικής ενότητας «κατανόηση κειμένου», και
- της θεματικής ενότητας «φυσικές επιστήμες».

Επιπρόσθετα, εξετάζεται η πρόσβαση των μαθητών στα χρήματα, η εμπειρία τους σε χρηματοοικονομικά θέματα, ενώ παρέχεται μία επισκόπηση της τρέχουσας διαθέσιμης χρηματοοικονομικής εκπαίδευσης στα σχολεία (OECD, 2014; OECD, 2017; OECD, 2020).

Το 2012, η μέτρηση χρηματοοικονομικού αλφαριθμητισμού διενεργήθηκε σε 13 χώρες-μέλη του ΟΟΣΑ: Αυστραλία, Φλαμανδική κοινότητα του Βελγίου, Τσεχική Δημοκρατία, Εσθονία, Γαλλία, Ισραήλ, Ιταλία, Νέα Ζηλανδία, Πολωνία, Δημοκρατία της Σλοβακίας, Σλοβενία, Ισπανία και Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής, καθώς και σε 5 χώρες-εταίρους του ΟΟΣΑ: Κολομβία, Κροατία, Λετονία,

Ρωσική Ομοσπονδία και Σαγκάη-Κίνα. Συνολικά, περίπου 29.000 μαθητές συμμετείχαν στην έρευνα μέτρησης των επιπέδων χρηματοοικονομικού αλφαριθμητισμού του ΟΟΣΑ PISA 2012, ενώ σε ορισμένες περιπτώσεις η μέτρηση έγινε μόνο σε ένα τμήμα της χώρας και, ως εκ τούτου, δεν κάλυπτε το σύνολο της χώρας. Τονίζεται ότι η αξιολόγηση των 29.000 μαθητών στη μέτρηση του χρηματοοικονομικού αλφαριθμητισμού έγινε επιπρόσθετα της κύριας έρευνας του ΟΟΣΑ PISA 2012, στην οποία συμμετείχαν 510.000 μαθητές. Πιο συγκεκριμένα, επιλέχτηκαν τυχαία 8 επιπλέον μαθητές από κάθε συμμετέχον σχολείο για την εν λόγω έρευνα.

Το 2012, ως εργαλείο μέτρησης του χρηματοοικονομικού αλφαριθμητισμού χρησιμοποιήθηκε το ερωτηματολόγιο σε έντυπη μορφή. Η αξιολόγηση της μέτρησης εκτιμήθηκε περίπου στις δύο ώρες για κάθε μαθητή. Αναλυτικότερα, χρειάζονταν 60 λεπτά για τη συμπλήρωση των 40 ερωτήσεων (ή ασκήσεων) μέτρησης του χρηματοοικονομικού αλφαριθμητισμού, 30 λεπτά για την εξέταση των μαθηματικών και 30 λεπτά για την εξέταση της ενότητας κατανόησης κειμένου. Σημειώνεται ότι τα αποτελέσματα εξέτασης των μαθηματικών και της κατανόησης κειμένου στα πλαίσια της μέτρησης του χρηματοοικονομικού αλφαριθμητισμού, είναι διαφορετικά από τα αποτελέσματα των μαθηματικών και της κατανόησης κειμένου που αναφέρθηκαν στον τόμο I του ΟΟΣΑ (OECD, 2014a) διότι προέρχονται από διαφορετικό δείγμα (OECD, 2014:32).

Όπως και στις υπόλοιπες κατηγορίες, έτσι και στο χρηματοοικονομικό αλφαριθμητισμό, οι ερωτήσεις ήταν ομαδοποιημένες. Οι ερωτήσεις ήταν πολλαπλής επιλογής και δομημένων απαντήσεων (constructed-response), για την αποφυγή συστηματικών σφαλμάτων, ενώ περιλάμβαναν διαγράμματα, πίνακες και εικόνες. Επιπρόσθετα, υπήρχαν ερωτήσεις που αξιολογούσαν τη χρηματοοικονομική εμπειρία των μαθητών. Τέλος, συμπληρώθηκε από τους συμμετέχοντες μαθητές το ερωτηματολόγιο με τα δημογραφικά χαρακτηριστικά, που περιείχε ερωτήσεις για τους ίδιους του μαθητές και τις οικογένειές τους, καθώς και για τις μαθησιακές εμπειρίες και νοοτροπίες του σχολείου τους. Παράλληλα, οι διευθυντές των σχολείων συμπλήρωναν και οι ίδιοι ένα ερωτηματολόγιο σχετικά με τις πολιτικές και νοοτροπίες μάθησης που ακολουθούσαν στο σχολείο, καθώς και τη διαθέσιμη παροχή χρηματοοικονομικής εκπαίδευσης.

Σύμφωνα με την κατηγοριοποίηση των επιπέδων χρηματοοικονομικού αλφαριθμητισμού, ο ΟΟΣΑ παρουσίασε μία συνεχή κλίμακα, η οποία χωριζόταν σε πέντε (5) επίπεδα. Το Επίπεδο 5 (625 ή και περισσότεροι πόντοι) παρουσίαζε υψηλά επίπεδα χρηματοοικονομικού αλφαριθμητισμού. Ακολουθούσαν το Επίπεδο 4 (550-624 πόντοι), το Επίπεδο 3 (475-549 πόντοι), το Επίπεδο 2 (400-474 πόντοι), που είναι η διεθνής βάση επιπέδου χρημα-

“

Σήμερα, περισσότερο από ποτέ, οι νέοι πρέπει να εφοδιαστούν κατάλληλα και να έχουν την χρηματοοικονομική γνώση που θα τους οδηγήσει στην χρηματοοικονομική τους ευημερία. Για τον λόγο αυτό, κρίνονται αναγκαίες οι δράσεις/πρωτοβουλίες χρηματοοικονομικής εκπαίδευσης.

τοοικονομικού αλφαριθμητισμού, και το Επίπεδο 1 (326-399 πόντοι), που είναι το χαμηλότερο επίπεδο και οι μαθητές σε αυτό θεωρούνται χρηματοοικονομικά αναλφάβητοι, χωρίς χρηματοοικονομικές γνώσεις και δεξιότητες (OECD, 2014, Lusardi, 2015).

Τα επίσημα αποτελέσματα του ΟΟΣΑ απέδειξαν πως η μέση βαθμολογία των μαθητών διαμορφώθηκε σύμφωνα με το παρακάτω διάγραμμα (Διάγραμμα 1). Σημειώνεται ότι ο Μέσος Όρος της συνολικής βαθμολογίας του ΟΟΣΑ διαμορφώθηκε στους 500 πόντους. Την πρώτη θέση κατέκτησε η Σαγκάι-Κίνα με 603 πόντους, όπου το 43% των μαθητών συγκέντρωσαν βαθμολογία Επιπέδου 5 ή και περισσότερο. Αντίθετα, την τελευταία θέση πήρε η Κολομβία με 379 πόντους, με τους μαθητές να συγκεντρώνουν πόντους Επιπέδου 1 ή και λιγότερο.

Βάσει του παραπάνω διαγράμματος, οι μαθητές χωρών με ανεπτυγμένες χρηματοοικονομικές αγορές δεν παρουσιάζουν υψηλά επίπεδα χρηματοοικονομικού αλφαριθμητισμού. Επίσης, η διαμονή σε μία ανεπτυγμένη χώρα δε συνεπάγεται υψηλά επίπεδα χρηματοοικονομικού αλφαριθμητισμού. Παράλληλα, τονίζεται η σημαντικότητα δημιουργίας προγραμμάτων χρηματοοικονομικής εκπαίδευσης, λόγω των αποτελεσμάτων όπου το 15% των μαθητών συγκέντρωσαν βαθμολογία κάτω από τη βάση (Lusardi, 2015)

Τα αποτελέσματα της πολυπαραγοντικής ανάλυσης (multivariate analysis) του ΟΟΣΑ έδειξαν πως ο κοινωνικοοικονομικός παράγοντας είναι καθοριστικός, καθώς βάσει του κοινωνικοοικονομικού υποβάθρου εξηγείται ένα σημαντικό ποσοστό διακύμανσης των επιπέδων χρηματοοικονομικού αλφαριθμητισμού των μαθητών. Πιο συγκεκριμένα, τα αποτελέσματα της έρευνας PISA 2012 έδειξαν ότι οι μαθητές που προέρχονται από υψηλότερα κοινωνικοοικονομικά νοικοκυριά συγκέντρωσαν υψηλότερη βαθμολογία χρηματοοικονομικού αλφαριθμητισμού. Με τα αποτελέσματα αυτά επιβεβαιώθηκε η ισχυρή σχέση μεταξύ χρηματοοικονομικού αλφαριθμητισμού και κοινωνικοοικονομικής κατάστασης. Η ποσοστιαία μεταβολή της απόδοσης των μαθητών που εξηγεί την κοινωνικοοικονομική κατάσταση κυμαίνεται από το 7% (της Εσθονίας) έως το 19% (της Νέας Ζηλανδίας). Στο διάγραμμα που ακολουθεί παρατίθενται οι ποσοστιαίες μεταβολές όλων των συμμετεχόντων χωρών καθώς και ο Μέσος Όρος του ΟΟΣΑ (Διάγραμμα 2).

Το φύλο, και σε αυτή την έρευνα, κρίθηκε ένας σημαντικός παράγοντας διαφοροποίησης των επιπέδων χρηματοοικονομικού αλφαριθμητισμού. Ο χρηματοοικονομικός αλφαριθμητισμός των αγοριών δεν είναι στατιστικά διαφορετικός από αυτόν των κοριτσιών για τις περισσότερες χώρες, στην εισαγωγή όμως ελέγχων υπήρξε διαφοροποίηση. Πιο συγκεκριμένα, τα επίπεδα χρηματοοικονομικού αλφαριθμητισμού των αγοριών ήταν υψηλότερα έως και 10 μονάδες από τα αντίστοιχα των κοριτσιών. Ο παράγοντας της ηλικίας κρίθηκε εξαιρετικά σημαντικός. Αν και στην εν λόγω έρευνα οι ηλικιακές διαφορές ήταν πολύ μικρές, η διακύμανση βάσει των αποτελεσμάτων της ηλικίας ήταν σημαντική. Αναλυτικότερα, η ηλικία του δείγματος κυμαινόταν μεταξύ 15,3 και 16,2 έτη. Τα εμπειρικά αποτελέσματα έδειξαν ότι οι μαθητές που ήταν ένα χρόνο μεγαλύτεροι, παρουσίασαν υψηλότερα επίπεδα χρηματοοικονομικού αλφαριθμητισμού έως και 18 μονάδες. Τέλος, σημαντικός κρίθηκε ο παράγοντας «μαθησιακό περιβάλλον», όπου οι μαθητές σχολικών μονάδων αγροτικών περιοχών παρουσιάζουν χαμηλότερα επίπεδα χρηματοοικονομικού αλφαριθμητισμού έως και 13 μονάδες.

Η συνηγορία της έρευνας PISA 2012 για τη μέτρηση του χρηματοοικονομικού αλφαριθμητισμού σε επίπεδο διεθνούς σύγκρισης του ανήλικου πληθυσμού από τον ΟΟΣΑ είναι σημαντική, διότι τα αποτελέσματα τίθενται ως σημείο αναφοράς σε μελλοντικές έρευνες ενώ, παράλληλα, ο ΟΟΣΑ προσπαθεί να εντοπίσει τις πλέον

κατάλληλες μεθόδους για την ανάπτυξη του χρηματοοικονομικού αλφαριθμητισμού των μαθητών σε διαφορετικές χώρες (OECD, 2014; Lusardi, 2015).

Το 2015, ο ΟΟΣΑ (OECD, 2017) μέτρησε εκ νέου σε πραγματικές καταστάσεις που αφορούν οικονομικά ζητήματα και αποφάσεις, τις οικονομικές γνώσεις και δεξιότητες 15χρονών μαθητών από 10 κράτη-μέλη του ΟΟΣΑ (Αυστραλία, Βέλγιο, Καναδά, Χιλή, Ιταλία, Ολλανδία, Πολωνία, Σλοβενία, Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής) και από 5 κράτη-εταίρους του ΟΟΣΑ (Βραζιλία, Κίνα, Λιθουανία, Περού και Ρωσία). Η έρευνα PISA 2015 του ΟΟΣΑ, συγκεκριμένα για τη μέτρηση του χρηματοοικονομικού αλφαριθμητισμού, το 2015 διεξήχθη περίπου σε 48.000 μαθητές από 15 χώρες, εκτός των 540.000 μαθητών από 72 χώρες που συνολικά συμμετείχαν στην εξέταση των κυρίων κατηγοριών. Η έρευνα ήταν διάρκειας μίας ώρας και αποτελούνταν από 43 ερωτήσεις που έπρεπε να απαντηθούν ηλεκτρονικά μέσω υπολογιστή. Υπενθυμίζεται ότι η δεύτερη μέτρηση του χρηματοοικονομικού αλφαριθμητισμού διεξήχθη ηλεκτρονικά.

Από τις 10 χώρες/οικονομίες του ΟΟΣΑ, το 22% των συμμετεχόντων μαθητών απάντησαν κάτω από το βασικό και αποδεκτό όριο του χρηματοοικονομικού αλφαριθμητισμού (Επίπεδο 2). Με βάση τον ΟΟΣΑ, οι μαθητές «Επιπέδου 2» είναι σε θέση να αναγνωρίσουν τη διαφορά μεταξύ αναγκών και επιθυμιών, είναι σε θέση να λάβουν απλές αποφάσεις αναφορικά με τις καθημερινά τους έξοδα, ενώ μπορούν να αναγνωρίσουν οικονομικά έγγραφα όπως το τιμολόγιο. Μόλις το 12% των συμμετεχόντων μαθητών κατέκτησε το υψηλότερο επίπεδο χρηματοοικονομικού αλφαριθμητισμού (Επίπεδο 5).

Τα αποτελέσματα της PISA 2015 (OECD, 2017) έδειξαν ότι υπάρχει αυξημένη πιθανότητα οι μαθητές με χαμηλές επιδόσεις στα μαθηματικά, να παρουσιάζουν επίσης χαμηλά (μη αποδεκτά) επίπεδα χρηματοοικονομικού αλφαριθμητισμού. Συγκεκριμένα, τα αποτελέσματα έδειξαν ότι οι μαθητές των 10 χωρών-μελών του ΟΟΣΑ (Αυστραλία, Βέλγιο, Καναδάς, Χιλή, Ιταλία, Ολλανδία, Πολωνία, Σλοβακία, Ισπανία και Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής) με χαμηλές επιδόσεις στα μαθηματικά, είναι 6,14 φορές πιο πιθανό να παρουσιάσουν χαμηλά επίπεδα χρηματοοικονομικού αλφαριθμητισμού. Συγκεκριμένα για τους μαθητές στις Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής, τα αποτελέσματα έδειξαν ότι είναι 7,59 φορές πιο πιθανό οι μαθητές με χαμηλές επιδόσεις στα μαθηματικά να παρουσιάζουν χαμηλά επίπεδα χρηματοοικονομικού αλφαριθμητισμού. Οι μαθητές της Αυστραλίας με χαμηλές επιδόσεις στα μαθηματικά, είναι 7,30 φορές πιο πιθανό να παρουσιάσουν χαμηλά επίπεδα χρηματοοικονομικού αλφαριθμητισμού.

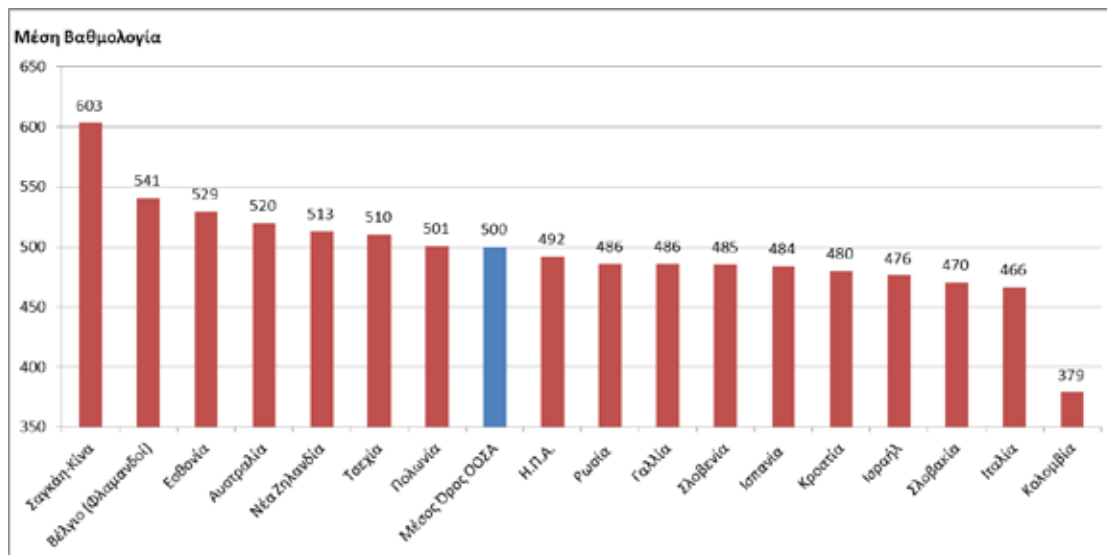
Αναφορικά με το μάθημα ανάγνωσης, τα αποτελέσματα έδειξαν ότι οι μαθητές των 10 χωρών-μελών του ΟΟΣΑ που παρουσιάζουν χαμηλά επίπεδα ανάγνωσης, είναι 6,86 φορές πιο πιθανό να παρουσιάζουν χαμηλά επίπεδα χρηματοοικονομικού αλφαριθμητισμού. Μάλιστα οι μαθητές του Περού που έχουν χαμηλές επιδόσεις στην ανάγνωση, είναι 9,27 φορές πιο πιθανό να παρουσιάσουν χαμηλά επίπεδα χρηματοοικονομικού αλφαριθμητισμού.

Επιπλέον, τα αποτελέσματα έδειξαν ότι οι μαθητές που συζητούν για χρηματοοικονομικά θέματα με τους γονείς τους σχεδόν καθημερινά, είναι 1,59 φορές πιο πιθανό να διατηρούν τραπεζικό λογαριασμό. Συγκεκριμένα στην Ολλανδία, οι πιθανότητες αυτές αυξάνονται στο 2,28.

Παράλληλα, τα αποτελέσματα έδειξαν ότι οι μαθητές των 10 χωρών-μελών του ΟΟΣΑ που συζητούν σχεδόν καθημερινά για χρηματοοικονομικά θέματα με τους γονείς τους, είναι 1,58 φορές πιο πιθανό να έχουν στην κατοχή τους προπληρωμένη κάρτα. Μάλιστα οι μαθητές από την Κίνα που μιλούν σχεδόν καθημερινά για χρηματοοικονομικά θέματα με τους γονείς τους, είναι 4,88 φορές πιο

Διάγραμμα 1

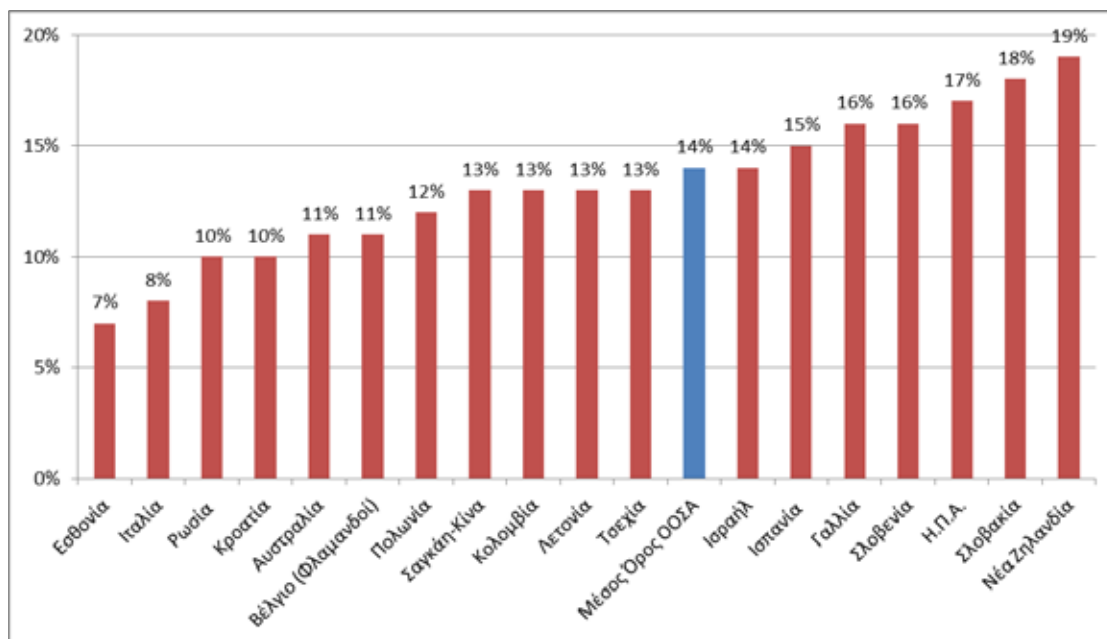
PISA 2012: Αξιολόγηση των μαθητών - Βαθμολογία χρηματοοικονομικού αλφαριθμητισμού των συμμετεχουσών χωρών

Πηγή: OECD, 2014:56

Διάγραμμα 2

PISA 2012: Ποσοστία μεταβολή της απόδοσης των μαθητών που εξηγείται από την κοινωνικοοικονομική κατάσταση

Πηγή: OECD, 2014:85

πιθανό να έχουν στην κατοχή τους προπληρωμένη κάρτα. Επιπρόσθετα, η έρευνα PISA 2015 έδειξε ότι μεταξύ των χωρών-μελών του ΟΟΣΑ, το 56% των μαθητών διατηρούν τραπεζικό λογαριασμό. Ωστόσο, υπάρχουν μεγάλες διαφορές μεταξύ των συμμετεχόντων χωρών όπου στην Αυστραλία, στο Βέλγιο, στον Καναδά και στην Ολλανδία, πάνω από το 70% των 15χρονων μαθητών διατηρούν τραπεζικό λογαριασμό. Αντίθετα στη Χιλή, στην Ιταλία, στη Λιθουανία, στην Πολωνία και στη Ρωσία, λιγότερο από το 40% των συμμετεχόντων στην έρευνα μαθητών διατηρούν τραπεζικό λογαριασμό. Η ανάλυση της PISA 2015 έδειξε ότι κατά μέσο όρο σε όλες τις χώρες του ΟΟΣΑ, σχεδόν δύο στους τρεις από τους μαθητές που διατηρούν τραπεζικό λογαριασμό δεν είναι σε θέση να διαχειριστούν έναν τραπεζικό λογαριασμό και δεν μπορούν να ερμηνεύσουν τις πληροφορίες του αντιγράφου κίνησης του τραπεζικού λογαριασμού. Τονίζεται μάλιστα, ότι λιγότερο από το 5% των συμμετεχόντων στη μέτρηση του χρηματοοικονομικού αλφαριθμητισμού του PISA 2015 δήλωσαν ότι δε γνωρίζουν τι είναι ένας τραπεζικός λογαριασμός. Κατ'επέκταση, στην έρευνα του PISA 2015 (OECD, 2017) η επικοινωνία των μαθητών με τους γονείς τους συνδέθηκε με τη διατήρηση τραπεζικού λογαριασμού και την κατοχή προπληρωμένης κάρτας. Μάλιστα οι μαθητές που μιλούσαν σχεδόν κάθε μέρα με τους γονείς τους για θέματα χρηματοοικονομικής φύσεως, είχαν περισσότερες πιθανότητες να έχουν στην κατοχή τους τα παραπάνω αναφερόμενα χρηματοοικονομικά προϊόντα.

Σύμφωνα με την έρευνα, ο ΟΟΣΑ κατέληξε στο συμπέρασμα ότι οι γονείς βοηθούν τα παιδιά τους να αποκτήσουν και να αναπτύξουν αξίες, νοοτροπίες, συνήθειες, γνώσεις και συμπεριφορές, που συμβάλουν στην ανεξάρτητη χρηματοοικονομική βιωσιμότητα και ευημερία τους. Τα αποτελέσματα της PISA 2015 έδειξαν ότι σε 10 από τις 13 συμμετέχουσες χώρες, οι μαθητές που συζητούν για θέματα χρηματοοικονομικής φύσεως με τους γονείς τους, τουλάχιστον κάποιες φορές, συνδέονται με υψηλότερα επίπεδα χρηματοοικονομικού αλφαριθμητισμού από τους μαθητές που δε συζητούν ποτέ παρόμοια θέματα με τους γονείς τους (μετά από καταγραφή της κοινωνικοοικονομικής κατάστασης των μαθητών). Παράλληλα, ο χρηματοοικονομικός αλφαριθμητισμός συνδέεται με τη δηλωμένη (προσωπικά από τους μαθητές) συμπεριφορά αποταμίευσης και τις προσδοκίες τους για το μέλλον τους.

Επιπρόσθετα, τα αποτελέσματα της έρευνας έδειξαν ότι οι διαφορές μεταξύ των δύο φύλλων παρουσιάζουν μεικτά αποτελέσματα. Από τις δεκαπέντε (15) συμμετέχουσες χώρες, στις εννιά (9) δεν παρατηρήθηκαν στατιστικά σημαντικές διαφορές μεταξύ των δύο φύλων, ενώ μόλις σε μία (1), την Ιταλία, τα αγόρια συγκέντρωσαν υψηλότερη βαθμολογία από τα κορίτσια, και σε πέντε χώρες, την Αυστραλία, τη Λιθουανία, την Πολωνία, τη Σλοβακία και την Ισπανία, τα κορίτσια συγκέντρωσαν υψηλότερη βαθμολογία χρηματοοικονομικού αλφαριθμητισμού. Τονίζεται ότι στις υπόλοιπες συμμετέχουσες χώρες, δε σημειώθηκαν διαφορές στη βαθμολογία μεταξύ των δύο φύλων.

Επίσης, τα αποτελέσματα έδειξαν ότι οι οικονομικά προνομιούχοι μαθητές συγκέντρωσαν υψηλότερη βαθμολογία χρηματοοικονομικού αλφαριθμητισμού (υψηλότερη βαθμολογία από την μέση βαθμολογία του PISA), από την αντίστοιχη βαθμολογία που συγκέντρωσαν οι μαθητές που δεν ήταν οικονομικά προνομιούχοι. Επιπλέον, οι μετανάστες μαθητές κατά μέσο όρο συγκέντρωσαν 26 λιγότερες μονάδες από τους μαθητές που γεννήθηκαν στη συμμετέχουσα χώρα και ήταν παρόμοιας κοινωνικοοικονομικής κατάστασης.

Κλείνοντας, ο ΟΟΣΑ μέσω της έρευνας PISA 2015 υπογράμμισε μερικές προτάσεις πολιτικής παρέμβασης μεταξύ των οποίων ήταν δράσεις για την ενίσχυση των μαθητών με μη αποδεκτά επίπεδα

χρηματοοικονομικού αλφαριθμητισμού, την αντιμετώπιση από ωριές των κοινωνικοοικονομικών ανισοτήτων για την παροχή μάθησης, την παροχή ίσων ευκαιριών μάθησης για τα δύο φύλα, την αξιοποίηση στο έπακρο των διαθέσιμων ευκαιριών μάθησης στο σχολείο, τη στοχευόμενη μάθηση ταυτόχρονα για τους γονείς και τους μαθητές, την παροχή ευκαιριών μάθησης εντός και εκτός σχολείου, καθώς και την αξιολόγηση των πρωτοβουλιών μάθησης.

Το 2018, για τρίτη συνεχόμενη φορά στα πλαίσια της διεθνούς αξιολόγησης του ΟΟΣΑ, διενεργήθηκε προαιρετικά μέτρηση του χρηματοοικονομικού αλφαριθμητισμού σε 15χρονους μαθητές. Στην έρευνα του 2018 (OECD, 2020), οι είκοσι χώρες που συμμετείχαν ήταν: Αυστραλία, Βραζιλία, Βουλγαρία, Καναδικές επαρχίες (Βρετανική Κολομβία, Μανιτόμπα, Νέα Βρουσβίκ, Νέα Γη και Λαμπραντόρ, Νέα Σκωτία, Οντάριο και Νήσος Πρίγκιπα Εδουάρδου), Χιλή, Εσθονία, Φινλανδία, Γεωργία, Ινδονησία, Ιταλία, Λετονία, Λιθουανία, Περου, Πολωνία, Πορτογαλία, Ρωσική Ομοσπονδία, Σερβία, Σλοβακική Δημοκρατία, Ισπανία και Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής.

Τα αποτελέσματα της έρευνας έδειξαν ότι ένας στους τέσσερις μαθητές που συμμετείχαν στη μέτρηση του χρηματοοικονομικού αλφαριθμητισμού, δεν είναι σε θέση να λάβει ακόμα και τις πιο απλές αποφάσεις αναφορικά με τα καθημερινά του έξοδα.

Μόνο ένας στους δέκα μαθητές παρουσιάζει υψηλά επίπεδα χρηματοοικονομικού αλφαριθμητισμού. Σημειώνεται ότι οι παραπάνω μαθητές είναι σε θέση να λαμβάνουν χρήσιμες οικονομικές αποφάσεις για το μέλλον τους.

Περίπου 117.000 μαθητές ηλικίας 15 χρονών συμμετείχαν στην έρευνα μέτρησης του χρηματοοικονομικού αλφαριθμητισμού. Συγκεκριμένα, μετρήθηκαν οι γνώσεις και οι δεξιότητες των μαθητών σε θέματα διαχείρισης χρημάτων. Πιο αναλυτικά, εξετάστηκαν θέματα ανάλυσης/διαχείρισης τραπεζικών λογαριασμών και χρεωστικών καρτών, κατανόησης των επιτοκίων δανείου, καθώς και επιλογής ανάμεσα σε μια ποικιλία προγραμμάτων κινητής τηλεφωνίας (OECD, 2020).

Αναφορικά με τις συμμετέχουσες χώρες, η Εσθονία είχε τον υψηλότερο μέσο όρο χρηματοοικονομικού αλφαριθμητισμού. Στις επόμενες θέσεις ήρθαν η Φινλανδία, οι συμμετέχουσες Καναδικές επαρχίες (Βρετανική Κολομβία, Μανιτόμπα, Νέα Βρουσβίκ, Νέα Γη και Λαμπραντόρ, Νέα Σκωτία, Οντάριο και Νήσος Πρίγκιπα Εδουάρδου), η Πολωνία και η Αυστραλία.

Αξίζει να σημειωθεί ότι τα κύρια ευρήματα των προηγούμενων μετρήσεων του PISA, επιβεβαιώνονται και στην αξιολόγηση του PISA 2018 (OECD, 2020). Συγκεκριμένα, υπάρχουν διαφορές μεταξύ των δύο φύλων αναφορικά με τη χρηματοοικονομική νοοτροπία και τη χρηματοοικονομική συμπεριφορά. Παράλληλα, συμπεραίνεται ότι ένας μαθητής υψηλότερου κοινωνικοοικονομικού επιπέδου είναι πιθανότερο να παρουσιάσει υψηλότερα επίπεδα χρηματοοικονομικού αλφαριθμητισμού.

Επιπλέον, κατά μέσο όρο στις χώρες του ΟΟΣΑ, περίπου ένας στους δύο μαθητές έχει τραπεζικό λογαριασμό ή/και προπληρωμένη ή χρεωστική κάρτα. Ωστόσο, μόνο ένας στους τρεις μαθητές έχει τις δεξιότητες να κατανοήσει την ανάλυση ενός τραπεζικού λογαριασμού.

Η αξιολόγηση PISA 2018 (OECD, 2020) ήταν πιο πλήρης από τις προηγούμενες μετρήσεις, δίνοντας έμφαση στις χρηματοοικονομικές νοοτροπίες και συμπεριφορές των μαθητών και εξετάζοντας παράλληλα την ψηφιακή χρηματοοικονομική δραστηριότητα των μαθητών. Μάλιστα τρεις στους τέσσερις μαθητές σε χώρες και οικονομίες του ΟΟΣΑ, δήλωσαν ότι είχαν προβεί σε on-line αγορά (είτε μόνοι τους είτε μαζί με ένα μέλος της οικογένειάς τους) κατά τον τελευταίο χρόνο. Τονίζεται ότι οι μαθητές με τις on-line αγορές

παρουσίασαν υψηλότερα επίπεδα χρηματοοικονομικού αλφαριθμητισμού. Επιπλέον, δύο στους τρεις μαθητές δήλωσαν ότι πληρώνουν με κρεωστική κάρτα αντί μετρητών ή δήλωσαν ότι παρακολουθούν ηλεκτρονικά το υπόλοιπό τους. Οι πρακτικές αυτές σχετίζονται επίσης με υψηλότερα επίπεδα χρηματοοικονομικού αλφαριθμητισμού.

Τέλος, σχεδόν εννέα στους δέκα μαθητές δήλωσαν ότι ελέγχουν αν έλαβαν σωστά ρέστα από μια συναλλαγή. Επίσης, τρεις στους τέσσερις μαθητές δήλωσαν ότι πριν προβούν σε μία αγορά, συγκρίνουν τις τιμές από διαφορετικά καταστήματα. Και οι παραπάνω συμπεριφορές σχετίζονται με υψηλότερα επίπεδα χρηματοοικονομικού αλφαριθμητισμού.

Μέτρηση των επιπέδων Χρηματοοικονομικού Αλφαριθμητισμού στην Ελλάδα

Όπως αναφέρθηκε και παραπάνω, η Ελλάδα, παρόλο που συμμετείχε στη βασική έρευνα του προγράμματος διεθνούς αξιολόγησης μαθητών PISA 2012, PISA 2015 και PISA 2018, δεν συμμετείχε, μέχρι το 2018, σε καμία προαιρετική μέτρηση του χρηματοοικονομικού αλφαριθμητισμού. Ενώ μόλις το 2021, η Ελλάδα συμμετείχε για πρώτη φορά στην προαιρετική μέτρηση του χρηματοοικονομικού αλφαριθμητισμού. Τα αποτελέσματα της έρευνας του 2021 αναμένεται να δημοσιευτούν το 2023. Εν αναμονή των αποτελεσμάτων, το κενό αυτό καλύπτεται με την έρευνα της Τζώρα (2019), «Μέτρηση του Χρηματοοικονομικού Αλφαριθμητισμού στην Ελλάδα: Κατασκευή Εθνικών Δεικτών Αναφοράς και Προτεινόμενες Δράσεις». Η έρευνα είχε ως βασικό στόχο την μέτρηση του χρηματοοικονομικού αλφαριθμητισμού των μαθητών της Γ' τάξης Γυμνασίου στην Ελλάδα (Σχολικό Έτος 2015-2016), καθώς και την ολοκληρωμένη καταγραφή και κατανόηση των σημαντικότερων παραγόντων που επηρεάζουν τα επίπεδα του χρηματοοικονομικού αλφαριθμητισμού. Να σημειωθεί ότι η ως άνω αναφερόμενη έρευνα, αποτελεί την πρώτη σχετική έρευνα που πραγματοποιήθηκε στην Ελλάδα. Η έρευνα διεξήχθη σε τρεις χιλιάδες είκοσι οκτώ (3.028) μαθητές της Γ' Γυμνασίου, ηλικίας 15 χρονών, από ενενήντα τέσσερις (94) σχολικές μονάδες σε όλη την Ελλάδα, με χρήση ηλεκτρονικού ερωτηματολογίου. Οι τρεις χιλιάδες είκοσι οκτώ (3.028) συμμετέχοντες μαθητές προέρχονται από όλες τις περιφέρειες της Ελλάδας (13 περιφέρειες), καθώς και από 38 διαφορετικούς νομούς, με τη μεγαλύτερη συμμετοχή να σημειώνεται στο νομό Αττικής (24,1%). Η πλειοψηφία των συμμετεχόντων μαθητών με ποσοστό 50,9% (ήτοι 1.542 άτομα) είναι μαθήτριες (κορίτσια), ενώ το υπόλοιπο 49,1% (ήτοι 1.486 άτομα) είναι μαθητές (αγόρια).

Τα αποτελέσματα της έρευνας έδειξαν ότι το 42,5% των Ελλήνων συμμετεχόντων μαθητών (ήτοι 1.242 μαθητές) παρουσίασαν αποδεκτά επίπεδα χρηματοοικονομικού αλφαριθμητισμού, βάσει των εξεταζόμενων μεταβλητών. Κατά συνέπεια, το 57,5% των συμμετεχόντων μαθητών (ήτοι 1.680

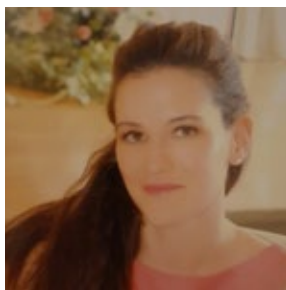
μαθητές) κρίθηκε με μη αποδεκτά επίπεδα χρηματοοικονομικού αλφαριθμητισμού. Υπό αυτές τις συνθήκες, γίνεται αντιληπτό ότι μόλις 2 στους 5 Έλληνες μαθητές μπορούν ή κριθούν ως χρηματοοικονομικά εγγράμματοι βάσει της μέτρησης του ΟΟΣΑ (OECD INFE, 2016).

Τα αποτελέσματα της έρευνας τίθενται ως σημείο αναφοράς για μελλοντικές έρευνες, ενώ παράλληλα θα αποτελέσουν εργαλείο για τους εκπαιδευτικούς, τις κυβερνήσεις και τις ρυθμιστικές αρχές, καθώς τα ευρήματα θα χρησιμοποιηθούν για τη χάραξη μακροχρόνιας πολιτικής για τον χρηματοοικονομικό αλφαριθμητισμό.

Συμπεράσματα

Η παραπάνω ανάλυση των ερευνών σε 15χρονους μαθητές ανέδειξε τα χαμηλά επίπεδα χρηματοοικονομικού αλφαριθμητισμού, τόσο σε εθνικό όσο και σε διεθνές επίπεδο, υπογραμμίζοντας ότι η ολοκληρωμένη/ολιστική χρηματοοικονομική εκπαίδευση είναι μονόδρομος για τους σημερινούς νέους με σκοπό να αποτελέσουν τους αυριανούς χρηματοοικονομικά εγγράμματους πολίτες. Σήμερα, περισσότερο από ποτέ, οι νέοι πρέπει να εφοδιαστούν καταλλήλως και να έχουν την χρηματοοικονομική γνώση που θα τους οδηγήσει στην χρηματοοικονομική τους ευημερία. Για τον λόγο αυτό, κρίνονται αναγκαίες οι δράσεις/πρωτοβουλίες χρηματοοικονομικής εκπαίδευσης. Σε αυτό το σημείο πρέπει να τονιστεί ότι κάθε χώρα αποτελεί μοναδική περίπτωση εφαρμογής πρακτικών χρηματοοικονομικής εκπαίδευσης. Θα πρέπει δηλαδή να εξεταστεί ενδελεχώς, σε συνεργασία με το Υπουργείο Παιδείας, αν η απαιτούμενη γνώση θα πρέπει να προσφερθεί υπό τη μορφή ενός ξεχωριστού μαθήματος ή αν θα πρέπει να συμπεριληφθεί στα ήδη υπάρχοντα μαθήματα, με την απαραίτητη ταυτόχρονη εκπαίδευση των εκπαιδευτών. Τέλος, θα μπορούσαν να εξεταστούν και οι επιλογές για την εισαγωγή της χρηματοοικονομικής εκπαίδευσης ως μάθημα εξωτερικής ενασχόλησης, μετά το πέρας των υποχρεωτικών σχολικών ωρών.

Χρηματοοικονομικός αλφαριθμητισμός και έμφυλες εισοδηματικές ανισότητες

Της Αφροδίτης Σταθοπούλου

Επιστημονικής Συνεργάτιδας του Ινστιτούτου Χρηματοοικονομικού Αλφαριθμητισμού

Μια σειρά από επιστημονικές μελέτες, δημοσιευμένες σε επιστημονικά περιοδικά παγκοσμίου κύρους όπως το American Economic Review και το Journal of Consumer Affairs, από την ειδική στα θέματα των κλάδων της προσωπικής χρηματοοικονομικής και του χρηματοοικονομικού αλφαριθμητισμού, Καθηγήτρια Annamaria Lusardi, είχαν ήδη επισημάνει το έντονο μισθολογικό χάσμα μεταξύ των δύο φύλων.

Στις μελέτες αυτές, επισημαίνεται επίσης το γεγονός ότι καθώς οι γυναίκες συνήθως ζουν περισσότερο από τους άνδρες και αφιερώνουν μεγαλύτερο χρονικό διάστημα από τη ζωή τους στη φροντίδα της οικογένειάς τους, οδηγούνται εντέλει σε δυσμενέστερη χρηματοοικονομική θέση από τους άνδρες.

Τα ευρήματα των προαναφερθέντων επιστημονικών μελετών αναφέρονταν στην προ της έλευσης της πανδημίας περίοδο. Όμως και η πανδημία αυτή καθ' αυτή φάνηκε πως έπληξε ασύμμετρα τις γυναίκες, σύμφωνα με πληθώρα σχετικών ερευνών, όπως ενδεικτικά αναφέρονται οι ακόλουθες: Pan American Health Organization (2022), Accenture (2021) και Wenham et al. (2020).

Παράλληλα, στις ήδη υπάρχουσες προκλήσεις έρχεται τώρα να προστεθεί και το ιδιαίτερα αυξημένο κόστος διαβίωσης λόγω της τρέχουσας κρίσης, καθώς και του υπέρμετρου πληθωρισμού

που ροκανίζει τις αποταμιεύσεις των πολιτών στις τράπεζες, οι οποίες προσφέρουν σχεδόν μηδενικά επιτόκια καταθέσεων.

Στο παρόν άρθρο παρουσιάζονται λοιπόν ορισμένα ευρήματα από το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο για τις έμφυλες εισοδηματικές διαφορές στα κράτη-μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης, καθώς επίσης και τα επτά σημαντικότερα πράγματα τα οποία πρέπει να γνωρίζουν οι γυναίκες σχετικά με το χρήμα¹.

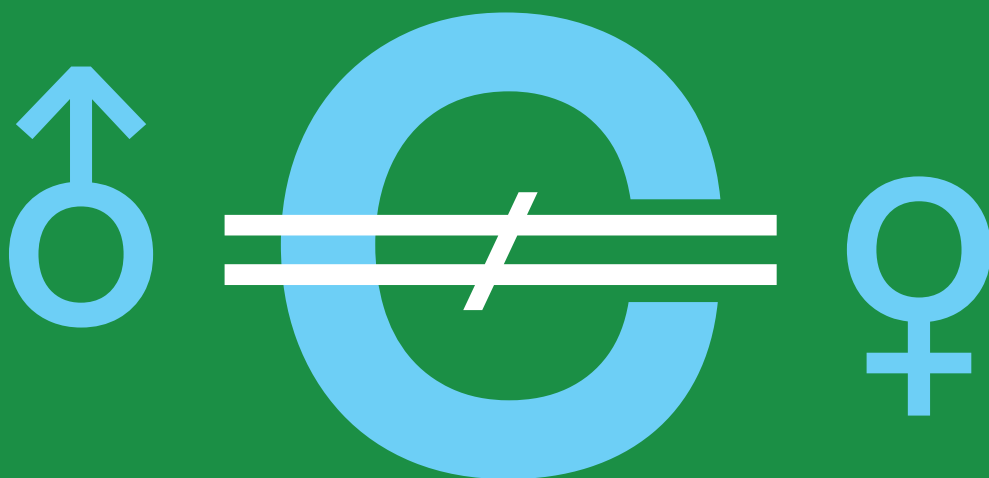
Βασικό συμπέρασμα όλων των σχετικών προσεγγίσεων επί των θεμάτων αυτών, αποτελεί το ότι ο χρηματοοικονομικός αλφαριθμητισμός μπορεί να μειώσει τις μισθολογικές διαφορές μεταξύ των φύλων και να προσδώσει τη χρηματοοικονομική ανεξαρτησία σε όλους τους πολίτες, και φυσικά στις γυναίκες ως ομάδα ιδιαίτερου ενδιαφέροντος.

Έμφυλες εισοδηματικές διαφορές στην Ευρωπαϊκή Ένωση και στην Ελλάδα

Σε σχετική αναφορά του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου (Gender pay gap in Europe: facts and figures, 2020), το μισθολογικό χάσμα μεταξύ των δύο φύλων ορίζεται ως η διαφορά των μέσων αποδοχών ανάμεσα στις γυναίκες και στους άνδρες.

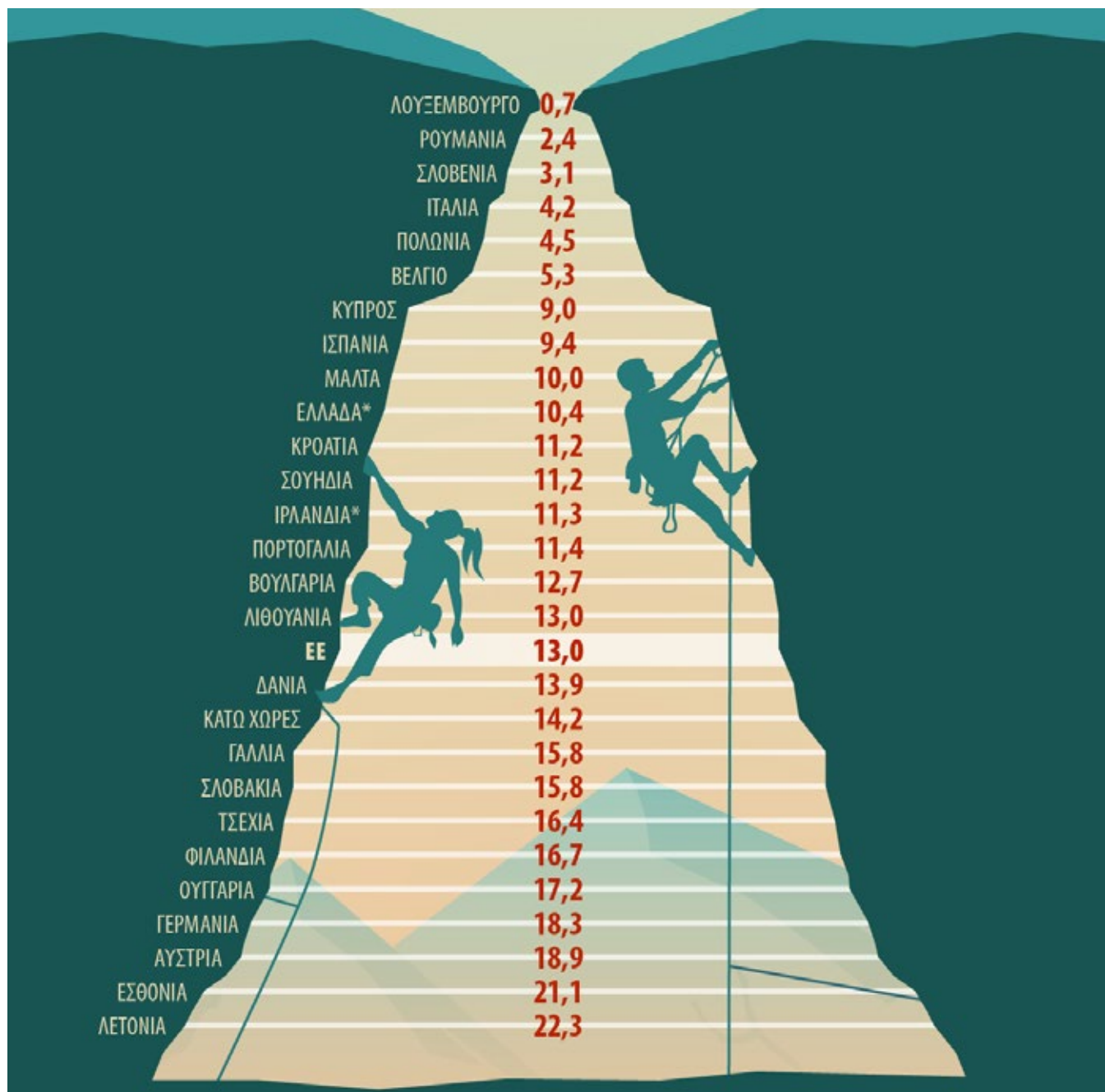
Σύμφωνα με τα στοιχεία της αναφοράς, τα οποία αποτυπώνονται και στο παρακάτω σχετικό γράφη-

¹ Το άρθρο στηρίζεται σε ιδέες που περιέχονται στο σχετικό άρθρο της Clae Barrett, το οποίο δημοσιεύτηκε στους Financial Times στις 4 Μαρτίου του 2022, με τίτλο «Seven things women need to know about money».

Γράφημα 1

Το μισθολογικό χάσμα μεταξύ των φύλων στην Ε.Ε. ανά χώρα (European Parliament, 2020)

Πηγή: Eurostat (SDG_05_20) (2022)

*Τα στοιχεία για την Ελλάδα και την Ιρλανδία αφορούν το 2018. Όλα τα υπόλοιπα στοιχεία αφορούν το 2020.

** Δεδομένα που υπολογίστηκαν για επιχειρήσεις με ≥ 10 εργαζόμενους, εξαιρουμένης της Τσεχίας; τα δεδομένα υπολογίστηκαν για επιχειρήσεις με 1 ή περισσότερους εργαζόμενους.

μα, οι γυναίκες στην ΕΕ κερδίζουν κατά μέσον όρο περίπου 13% λιγότερο ανά ώρα εργασίας από τους άνδρες. Υπάρχουν, όμως, σημαντικές διαφορές μεταξύ των κρατών-μελών της: το 2020 η μεγαλύτερη σχετική μισθολογική διαφορά σημειώθηκε στην Εσθονία (22,3%), ενώ το μικρότερο μισθολογικό χάσμα συναντάται στο Λουξεμβούργο (0,7%).

Στη χώρα μας δε φαίνεται να υπάρχουν έντονες μισθολογικές διαφορές. Σύμφωνα με τα στοιχεία του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου βρισκόμαστε κάτω από τον μέσο όρο της ΕΕ, θα πρέπει όμως να σημειωθεί ότι τα στοιχεία αυτά αφορούν σε επιχειρήσεις που απασχολούν τουλάχιστον 10 υπάλληλους.

Θα πρέπει επίσης να παρατηρήσουμε, όπως εύστοχα επισημαίνεται και στο πόρισμα του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, ότι ένα μικρότερο μισθολογικό χάσμα δε συνεπάγεται κατ' ανάγκη μεγαλύτερη ισότητα των φύλων. Σε ορισμένα κράτη-μέλη της ΕΕ, οι μειωμένες μισθολογικές διαφορές συνδέονται με τη χαμηλότερη συμμετοχή των γυναικών στην αγορά εργασίας, στην επιχειρηματικότητα, στην πολιτική και γενικότερα στη λήψη αποφάσεων σε διάφορες εκφάνσεις της κοινωνίας.

Τα επτά πράγματα που οφείλουν να γνωρίζουν οι γυναίκες σχετικά με το χρήμα

Έχοντας λοιπόν διαπιστώσει το πρόβλημα του έντονου μισθολογικού χάσματος μεταξύ των δύο φύλων, μέσω πληθώρας επιστημονικών μελετών, ερευνών και σχετικών στατιστικών στοιχείων, παρακάτω παρουσιάζονται τα επτά σημαντικότερα πράγματα τα οποία πρέπει να γνωρίζουν οι γυναίκες σχετικά με το χρήμα.

1. Τι σημαίνει χρηματοοικονομική ανεξαρτησία

Η χρηματοοικονομική ανεξαρτησία θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ως το αποτέλεσμα της μετάβασης από μία κατάσταση στην οποία το άτομο βιώνει έντονο χρηματοοικονομικό άγχος, σε μία κατάσταση στην οποία έχει αποκτήσει τον έλεγχο της χρηματοοικονομικής του κατάστασης, και έχει επομένως τη δυνατότητα να λάβει αποφάσεις χωρίς εξωτερική βοήθεια, να θέσει προτεραιότητες, και να αναπτύξει αποτελεσματικές συνήθειες σχετικά με τη διαχείριση των χρημάτων του, όπως η αποταμίευση και ο προϋπολογισμός εσόδων/εξόδων, προκειμένου να επιτύχει τους χρηματοοικονομικούς και άλλους στόχους του.

«Οι στόχοι που έθεταν οι παλαιότερες γενιές, όπως για παράδειγμα η αγορά ενός σπιτιού, δεν είναι πλέον ρεαλιστικοί για τη δική μας γενιά», αναφέρουν η Margot και η Alexia de Broglie, οι δύο νεαρές συν-ιδρύτριες της ψηφιακής εφαρμογής χρηματοοικονομικής εκπαίδευσης για τις γυναίκες της γενιάς Z, «Your Juno».

Σύμφωνα με τις δύο συν-ιδρύτριες, τα θέματα τα οποία φαίνεται να προκαλούν το ενδιαφέρον των γυναικών σήμερα είναι οι επενδύσεις, η

διαπραγμάτευση του μισθού τους και η εξεύρεση των κατάλληλων οδών ώστε να γίνουν ελεύθεροι επαγγελματίες και να ανοίξουν τη δική τους επιχείρηση.

Τις σχετικές πληροφορίες τις αντλούν μέσω της ανταλλαγής εμπειριών με τις υπόλοιπες χρήστριες της εφαρμογής. «Το στοιχείο της κοινότητας προσφέρει σημαντική ενδυνάμωση στις γυναίκες», αναφέρει σχετικά η Alexia. «Τις περισσότερες φορές, τα χρήματα αποτελούν πηγή άγχους και αιτία πρόκλησης αρνητικών συναισθημάτων, όπως η ντροπή, ενώ θα έπρεπε αντίθετα να προσφέρουν ελευθερία, ενδυνάμωση και ασφάλεια».

2. Όλο και περισσότερες γυναίκες επενδύουν πλέον τα χρήματά τους

Κατά τη διάρκεια της πανδημίας, οι ψηφιακές πλατφόρμες επενδύσεων και οι διάφορες εφαρμογές χρηματιστηριακών συναλλαγών κατέγραψαν έντονη άνοδο, καθώς και την εμφάνιση ενός νέου κύματος επενδυτών των γυναικών. Όταν οι αγορές κινούνται ανοδικά, η διαχείριση των επενδύσεων φαίνεται να είναι μια εύκολη υπόθεση. Όταν όμως οι αγορές γίνονται απρόβλεπτες και σημειώνονται εντυπωσιακές πτώσεις, όπως αυτή που βιώσαμε πρόσφατα, θα πρέπει να έχουν σαφή επενδυτική στρατηγική και να κατανοούν ότι όλες οι αγορές, αλλά ιδιαίτερα οι χρηματιστηριακές αγορές και η αγορά των κρυπτονομισμάτων, χαρακτηρίζονται από μεγάλη μεταβλητότητα και μεγάλη πιθανότητα απώλειας των κεφαλαίων.

«Αφιερώνουμε τόσο πολύ χρόνο στο να εργαζόμαστε σκληρά για να κερδίσουμε χρήματα, αλλά δε αφιερώνουμε τον ανάλογο χρόνο στη διαχείριση και τη διατήρηση της περιουσίας μας», αναφέρει σχετικά η Charlotte Ransom, ιδρύτρια της Netwealth, μίας εταιρείας διαχείρισης κεφαλαίων στο Ηνωμένο Βασίλειο.

Αξίζει να σημειωθεί ότι, σύμφωνα με τη Βασιλική Υπηρεσία Δημοσίων Εσόδων και Τελωνείων (HMRC), οι γυναίκες στο Ηνωμένο Βασίλειο αποταμιεύουν περισσότερο από τους άντρες, και ένας από τους λόγους που συμβαίνει αυτό είναι επειδή «δυσκολεύονται να αναλάβουν δράση στον κλάδο της προσωπικής χρηματοοικονομικής». Τις ημέρες αυτές, ο υψηλός πληθωρισμός «τρώει» τις αποταμιεύσεις τους και αυτό αποτελεί ένα επιπλέον σοβαρό πρόβλημα. Επίσης, σύμφωνα με μελέτες παγκόσμιων φορέων, όπως ο ΟΟΣΑ, οι γυναίκες συνήθως εμφανίζονται να έχουν χαμηλότερο επίπεδο χρηματοοικονομικών γνώσεων και περιορισμένη πρόσβαση σε χρηματοοικονομικά και επενδυτικά προϊόντα. Ως αποτέλεσμα, βρίσκονται σε μειονεκτική θέση σε σχέση με τους άντρες, τόσο ως προς την συμμετοχή τους στην επενδυτική αγορά, όσο και ως προς την απόκτηση και οικοδόμηση πλούτου.

Σε αυτό το πλαίσιο, η Charlotte Ransom ισχυρίζεται ότι ο καθορισμός εφικτών μακροπρόθε-

“

Ο χρηματοοικονομικός αλφαριθμητισμός μπορεί να μειώσει τις μισθολογικές διαφορές μεταξύ των φύλων και να προσδώσει την χρηματοοικονομική ανεξαρτησία σε όλους τους πολίτες.

σμων στόχων, όπως η δημιουργία μίας συγκεκριμένης επιπρόσθετης εισοδηματικής ροής για την περίοδο της συνταξιοδότησης, μπορεί να κινητοποιήσει πολύ περισσότερο τις γυναίκες να επενδύσουν τα χρήματά τους και να αγοράσουν περιουσιακά στοιχεία, παρά η απλή προώθηση ενός επενδυτικού προϊόντος από επενδυτικούς ή τραπεζικούς συμβούλους. «Όταν οι γυναίκες κατανοούν πώς οι επενδύσεις μπορούν να ευθυγραμμιστούν με τους στόχους τους, τα καταφέρνουν πολύ καλά με τις επενδύσεις», προσθέτει η Ransom.

«Η χρηματοοικονομική άγνοια δεν οδηγεί στην ευτυχία», αναφέρει η Καθηγήτρια Annamaria Lusardi, ιδρύτρια του Παγκόσμιου Κέντρου Αριστείας για τον Χρηματοοικονομικό Αλφαριθμητισμό (Global Financial Literacy Excellence Center) στο Πανεπιστήμιο George Washington. «Προσπαθήστε, με μικρά βήματα κάθε φορά, να διευρύνετε τις χρηματοοικονομικές σας γνώσεις, αφιερώνοντας ακόμα και 10 έως 15 λεπτά κάθε εβδομάδα ή κάθε μήνα για να διαβάσετε και να μάθετε νέα πράγματα σχετικά με τη διαχείριση του χρήματος».

3. Γνωρίζετε πόσα χρήματα κερδίζει ο σύντροφός σας, καθώς και το πού φυλάσσονται οι κοινές σας αποταμιεύσεις ή/και οι επενδύσεις σας;

Κάθε γυναίκα οφείλει να γνωρίζει την απάντηση σε αυτή την ερώτηση· ωστόσο, ένα σημαντικό ποσοστό του γυναικείου πληθυσμού δεν τη γνωρίζει!

Έχει παρατηρηθεί, δυστυχώς, ότι πολλές γυναίκες έχουν περιορισμένες γνώσεις πάνω στον τομέα των χρηματοοικονομικών.

Μάλιστα παραδέχονται ότι τα θέματα χρηματοοικονομικής διαχείρισης τα έχουν αναλάβει αποκλειστικά οι σύντροφοί τους. Όπως ήδη αναφέρθηκε, οι γυναίκες ζουν περισσότερο από τους άντρες, και ως εκ τούτου, γίνεται εμφανής η επιτακτική ανάγκη για την άμεση δημιουργία μιας πλατφόρμας επικοινωνίας, ενός διαλόγου σχετικά με τα χρήματα και τα διάφορα χρηματοοικονομικά προϊόντα που χρησιμοποιούν, ανεξάρτητα από το αν ένα ζευγάρι χωρίσει ή εάν η σχέση τους διατηρηθεί για πάντα.

Η πραγματικότητα είναι ότι ένα σημαντικό ποσοστό των γυναικών σε ολόκληρο τον κόσμο δε θα γνώριζε πού βρίσκονται φυλαγμένα τα χρήματα που έχουν από κοινού με τους συζύγους τους, οι κωδικοί πρόσβασης στους τραπεζικούς λογαριασμούς, οι τίτλοι ιδιοκτησίας του σπιτιού, καθώς και πολλά άλλα σημαντικά έγγραφα, σε περίπτωση που οι σύζυγοί τους έφευγαν ξαφνικά από τη ζωή.

4. Ο χρηματοοικονομικός αντίκτυπος της απόκτησης ενός παιδιού

Οι γυναίκες συνήθως συνειδητοποιούν ότι τα μελλοντικά εισοδήματά τους πρόκειται να περιοριστούν, όταν γίνονται μητέρες· όμως η χρηματοοικονομική γνώση και ο σωστός χρηματοοικονομικός προγραμματισμός μπορούν να συμβάλουν στον περιορισμό τέτοιων αρνητικών «εκπλήξεων».

Η Tobī Asare, ιδρύτρια του ιστοτόπου «My Bump Pay», προτείνει στα ζευγάρια να ξεκινούν τον σχετικό χρηματοοικονομικό προγραμματισμό, αρκετό χρονικό διάστημα πριν προχωρήσουν στη δημιουργία οικογένειας και στην απόκτηση παιδιών.

Σύμφωνα με στοιχεία που έχει συλλέξει και έχει αναρτήσει στον ιστοτόπο της η Asare, ορισμένοι εργοδότες στο Ηνωμένο Βασίλειο προσφέρουν πολύ πιο «γενναιοδώρα» πακέτα παροχών σε μέλλοντες και νέους γονείς, σε σχέση με άλλους. Αυτό ωστόσο που αξίζει προσοχής είναι ότι περισσότεροι εργοδότες έχουν αρχίσει

και συνειδητοποιούν πλέον ότι οι άντρες επιθυμούν να έχουν πιο ενεργό ρόλο στη ζωή του παιδιού τους, ιδιαίτερα τα πρώτα χρόνια της ζωής του. Συγκεκριμένα, η από κοινού γονική άδεια αρχίζει να αποτελεί πιο σύννηθες φαινόμενο· ωστόσο, παρά τα πλεονεκτήματα που εμφανίζει, δεν υπάρχει σχετική πρόβλεψη σε όλες τις εταιρείες.

Ως εκ τούτου, είναι σημαντικό οι εργαζόμενοι γονείς να ενημερώνονται για τις γονικές άδειες, τις αποζημιώσεις και τα γονικά επιδόματα τα οποία ενδεχομένως να δικαιούνται, ώστε να μπορέσουν να επωφεληθούν οικονομικά από αυτά τα προνόμια, αλλά και να μπορέσουν να καταρτίσουν το χρηματοοικονομικό τους πλάνο με μεγαλύτερη ακρίβεια.

Η παραπάνω σύσταση αφορά ακόμα περισσότερο στις γυναίκες σε μονογονεϊκές οικογένειες, οι οποίες αντιμετωπίζουν ακόμα μεγαλύτερα οικονομικά προβλήματα και καλούνται να αναλάβουν μόνες τους τη διευθέτηση των χρηματοοικονομικών θεμάτων του νοικοκυριού και τη φροντίδα του παιδιού/των παιδιών τους, χωρίς τη βοήθεια κάποιου συντρόφου. Και σε αυτό το πλαίσιο λοιπόν, αναδύεται για ακόμα μία φορά η σημασία της χρηματοοικονομικής ενδυνάμωσης των γυναικών μέσω της χρηματοοικονομικής εκπαίδευσης.

5. Η ευέλικτη εργασία δεν απευθύνεται μόνο στις γυναίκες

Στο City του Λονδίνου, ορισμένες επιτυχημένες Διευθύνουσες Σύμβουλοι (CEOs) ενθαρρύνουν τις γυναίκες να σταματήσουν να εργάζονται από το σπίτι και να επιστρέψουν στο γραφείο.

Αν όμως το ευέλικτο ωράριο δεν αποτελέσει εργασιακό αίτημα και των δύο φύλων, υπάρχει ο φόβος να πληγούν σε αδικαιολόγητο βαθμό οι μισθολογικές απολαβές και οι εργασιακές προοπτικές των γυναικών. Δυστυχώς, η συζήτηση για ευέλικτη εργασία των ανδρών, η οποία προσέβλεπε στο να μπορέσουν να μοιραστούν την ευθύνη της ανατροφής και φροντίδας των παιδιών με τις συντρόφους τους, σταμάτησε νωρίς.

Σε αυτό λοιπόν το πλαίσιο, τόσο οι άντρες όσο και οι γυναίκες μπορούν να επωφεληθούν από μία ανοικτή συζήτηση γύρω από τις ευέλικτες μορφές και τα ευέλικτα ωράρια εργασίας.

6. Πώς να βρείτε μία δεύτερη απασχόληση

Η ανάγκη των γυναικών να έχουν μεγαλύτερη ευελιξία στην εργασία τους, έχει συχνά αποτελέσει κίνητρο ώστε να γίνουν ελεύθεροι επαγγελματίες ή να ξεκινήσουν τη δική τους επιχείρηση. Ωστόσο, σύμφωνα με τις στατιστικές, οι επιχειρήσεις που ανήκουν σε γυναίκες συχνά αντιμετωπίζουν δυσκολίες να αναπτυχθούν και συνήθως δεν προσελκύνουν ικανοποιητικά κεφάλαια από εξωτερικούς επενδυτές.

Σύμφωνα με έρευνα που πραγματοποιήθηκε από την Atomico, μία εταιρεία κεφαλαίων επιχειρηματικών συμμετοχών στο Ηνωμένο Βασίλειο, το 2021 μόλις το 1,1% των κεφαλαίων χρηματοδότησης διοχετεύτηκε σε εταιρείες τεχνολογίας οι οποίες διευθύνονταν από γυναίκες. Η εταιρεία αναφέρει επίσης ότι υπάρχει έλλειψη ίσης αντιπροσώπευσης των δύο φύλων, όχι μόνο στις εταιρείες που αναζητούν χρηματοδότηση, αλλά και στις επενδύτριες εταιρείες. Συγκεκριμένα, το 2021, σύμφωνα με τα ευρήματα των ερευνών που διεξήχθησαν, υπολογίστηκε ότι μόλις το 1,2% των εταιρών και των μελών των Διοικητικών Συμβουλίων στις ευρωπαϊκές εταιρείες κεφαλαίων επιχειρηματικών συμμετοχών ήταν γυναίκες.

Η αρχή της διασποράς των εισοδημάτων μας σε περισσότερες από μια πηγές, αν και δύσκολη στην εφαρμογή, είναι μια αποτελε-

σμαντική στρατηγική για την επίτευξη της προσωπικής χρηματοοικονομικής μας ανεξαρτησίας.

7. Πώς να μεγιστοποιήσετε τις προοπτικές σας όσον αφορά στο εισόδημά σας: Πιστέψτε στον εαυτό σας!

Μία δεύτερη απασχόληση μπορεί να προσφέρει σημαντικό επιπρόσθετο εισόδημα, και μπορεί να αποτελέσει επίσης και την αφορμή για το ξεκίνημα μιας νέας καριέρας. Ωστόσο, είναι σημαντικό η κύρια απασχόλησή σας να σας εξασφαλίζει έναν ικανοποιητικό μισθό.

«Η μείωση του μισθολογικού χάσματος μεταξύ των φύλων προϋποθέτει να κινητοποιηθείτε και να ζητήσετε αύξηση του μισθού σας», αναφέρει η Καθηγήτρια του Πανεπιστημίου George Washington, Annamaria Lusardi, πιστεύοντας ότι μέρος του προβλήματος οφείλεται στο γεγονός ότι οι γυναίκες διαπραγματεύονται σε μικρότερο βαθμό τις μισθολογικές τους αυξήσεις σε σχέση με τους άντρες.

Συμβουλευτεί μάλιστα τις γυναίκες να βελτιώσουν την αντίληψη που έχουν για τις προοπτικές τους σχετικά με την αύξηση του εισοδήματός τους, προσθέτοντας ότι αν οι διαπραγματεύσεις με τον εργοδότη/την εργοδότριά τους δεν αποφέρουν το επιθυμητό αποτέλεσμα, «η καλύτερη λύση είναι η αναζήτηση νέας θέσης εργασίας».

«Στο μέλλον, η συζήτηση δε θα εστιάζεται μόνο στην ευέλικτη εργασία, αλλά και στις ευέλικτες καριέρες», αναφέρει η Jane Portas, ειδική στα χρηματοοικονομικά και δημιουργός του ιστοτόπου «Six Moments that Matter». «Καθώς το προσδόκιμο ζωής αυξάνεται, οι άνθρωποι θα αποχωρούν από τις παλιές θέσεις τους και θα εισέρχονται εκ νέου στην αγορά εργασίας, ενώ τα άτομα που θα βρίσκονται στα 50 και στα 60 τους θα χρειάζεται να αποκτήσουν νέες δεξιότητες. Οπότε η αλλαγή μεταξύ θέσεων εργασίας ίσως να μη γίνεται στο μέλλον με μόνο κριτήριο τον μισθό, αλλά και τις νέες διαθέσιμες ευκαιρίες».

«Ακόμα και αν δεν εργάζεστε αυτή την στιγμή διότι έχετε αναλάβει τη φροντίδα της οικογένειάς σας, προσπαθήστε να συνεχίσετε να ικανοποιείτε τα κριτήρια για την πιθανή πρόσληψή σας στο μέλλον», συμβουλεύει η Lusardi. «Αναπτύξτε δεξιότητες οι οποίες είναι χρήσιμες στην αγορά εργασίας, αποκτήστε μία απασχόληση, παραμείνετε διασυνδεδεμένη ή αναπτύξτε ένα δίκτυο ανθρώπων οι οποίοι θα μπορέσουν στο μέλλον να σας βοηθήσουν να βρείτε μία θέση εργασίας που σας αξίζει».

«Οι γυναίκες δεν αποτελούν μειονότητα, αλλά το 50% του παγκόσμιου πληθυσμού», σημειώνει η Lusardi στο ειδικό αφιέρωμα των Financial Times για τον χρηματοοικονομικό αλφαριθμητισμό. «Είμαστε μια μεγάλη ομάδα· χρειαζόμαστε μια πιο δυνατή φωνή, την οποία πρέπει να υψώνουμε για να βεβαιωθούμε ότι η αλλαγή θα επέλθει. Η Παγκόσμια Ημέρα της Γυναίκας βοηθά τις γυναίκες να

υπενθυμίζουν στους άντρες όλα αυτά τα σημαντικά θέματα».

Συμπεράσματα

Είναι προφανές ότι οι γυναίκες αναλαμβάνουν πολλαπλούς ρόλους κατά τη διάρκεια της ζωής τους, οι οποίοι ενδέχεται να εμποδίζουν τις προοπτικές τους για απόκτηση και οικοδόμηση πλούτου, επαγγελματική ανέλιξη και συνταξιοδοτική ευημερία. Παρά τις διεκδικήσεις του γυναικείου φύλου τις τελευταίες δεκαετίες και την κατάκτηση πολλών δικαιωμάτων και προνομίων, τα οποία οι γυναίκες στερούνταν στο παρελθόν, απέχουμε πολύ ακόμα από την ισότητα των δύο φύλων σε ότι αφορά το χρήμα και τη διαχείρισή του. Αυτό ισχύει ιδιαίτερα στη χώρα μας, παρά τα δειλά βήματα που έχουν γίνει.

Η πρόοδος σε αυτό τον τομέα μπορεί να επιτευχθεί, πέρα από θεσμικές παρεμβάσεις, σίγουρα μέσα από τη χρηματοοικονομική ενδυνάμωση των γυναικών, η οποία θα τους προσφέρει τις απαραίτητες γνώσεις για τον έλεγχο της χρηματοοικονομικής τους κατάστασης.

Σύμφωνα με τα στοιχεία που παρουσιάστηκαν στο άρθρο, τα οποία αφορούν ευρήματα κυρίως από το Ηνωμένο Βασίλειο αλλά και την Ευρώπη εν γένει, εξάγεται το συμπέρασμα ότι οι γυναίκες είναι ικανές να διαχειριστούν τα χρήματά τους, να σχεδιάσουν το χρηματοοικονομικό μέλλον τους, να προβούν σε αποτελεσματικές επενδύσεις, και να διευθύνουν αποτελεσματικά μικρές ή μεγάλες επιχειρήσεις. Επομένως, είναι ζωτικής σημασίας να συνεχιστούν δυναμικά οι πρωτοβουλίες οι οποίες διευκολύνουν την είσοδο των γυναικών στον κλάδο της προσωπικής χρηματοοικονομικής, ενώ ταυτόχρονα θα πρέπει να αρθούν σταδιακά τα εμπόδια τα οποία οδηγούν στη μισθολογική ανισότητα των δύο φύλων, έτσι ώστε οι γυναίκες να έχουν ίσες ευκαιρίες στην επαγγελματική τους σταδιοδρομία και στην εξασφάλιση της χρηματοοικονομικής τους ανεξαρτησίας.

“

Οι γυναίκες είναι ικανές να διαχειριστούν τα χρήματά τους, να σχεδιάσουν το χρηματοοικονομικό μέλλον τους, να προβούν σε αποτελεσματικές επενδύσεις, και να διευθύνουν αποτελεσματικά μικρές ή μεγάλες επιχειρήσεις.

Η εισαγωγή της χρηματοοικονομικής παιδείας στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση

Της Αργυρής Κατωπόδη

Υποψήφιας Διδάκτορας του Πανεπιστημίου Πειραιώς
Τμήμα Οργάνωσης και Διοίκησης Επιχειρήσεων

Η κατανόηση εννοιών και η απόκτηση δεξιοτήτων σχετικά με την ορθή διαχείριση των χρημάτων, αποτελούν σημαντικά εφόδια για μια επιτυχημένη ζωή και θεωρούνται μία κρίσιμη αναπτυξιακή διάσταση των παιδιών μας, τα οποία βρίσκονται αντιμέτωπα με διαχρονικά συσσωρευμένα προβλήματα από τις προηγούμενες γενιές, σε ένα πολύπλοκο κόσμο με πολλές προκλήσεις και περιορισμένες ευκαιρίες.

Σύμφωνα με κορυφαίους διεθνείς οργανισμούς, όπως χαρακτηριστικά αναφέρονται ο ΟΟΣΑ, η UNICEF και η World Bank, η χρηματοοικονομική εκπαίδευση πρέπει να ξεκινά όσο το δυνατόν νωρίτερα στη ζωή των πολιτών, δηλαδή από την πρωτοβάθμια εκπαίδευση.

Επίσης, στην άποψη αυτή έχουν καταλήξει και κορυφαίοι ψυχολόγοι σε ολόκληρο τον κόσμο, οι οποίοι συμφωνούν ότι τα παιδιά έχουν ήδη φτάσει στο απαραίτητο επίπεδο ωριμότητας για να κατανοήσουν την έννοια της αποταμίευσης, ακόμα και από την ηλικία των 4 ετών.

Σύμφωνα με έρευνα που διεξήγαγε το Ινστιτούτο Χρηματοοικονομικού Αλφαριθμητισμού το 2019¹, τουλάχιστον 10 χώρες σε ολόκληρο τον κόσμο έχουν υιοθετήσει υποχρεωτικά προγράμματα χρηματοοικονομικής παιδείας στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση. Μία άλλη συστάδα χωρών, έχει ξεκινήσει πιλοτικά προγράμματα χρηματοοικονομικής παιδείας από την πρωτοβάθμια

εκπαίδευση. Οι χώρες αυτές, καθώς και οι πρωτοβουλίες σχετικά με τα προγράμματα χρηματοοικονομικής εκπαίδευσης που έχουν αναλάβει, αναφέρονται αναλυτικά στο τελευταίο μέρος του παρόντος άρθρου.

Η προαγωγή της χρηματοοικονομικής γνώσης στα παιδιά και στους νέους, καθώς και η δημιουργία καλών συνηθειών, όπως είναι η αποταμίευση και ο προϋπολογισμός εσόδων-εξόδων, είναι ιδιαίτερης σπουδαιότητας για τη δημιουργία ενός χρηματοοικονομικά εγγράμματος πληθυσμού, ικανού να περιορίσει τα γνωστικά καταναλωτικά αλλά και επενδυτικά σφάλματα, και να απολαύσει τις χαρές της ζωής.

Εισάγοντας τα παιδιά στον κόσμο του χρήματος: Οι μεγάλες προκλήσεις

Οι μεγαλύτερες προκλήσεις που ανακύπτουν στην προσπάθεια για την εισαγωγή της χρηματοοικονομικής παιδείας και την υλοποίηση της σημαντικής αυτής εκπαιδευτικής μεταρρύθμισης στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση, είναι:

- Η ωρίμανση της ιδέας και η υποστήριξη της συνολικά από την κοινωνία, τους εκπαιδευτικούς, τους φορείς χάραξης πολιτικής και, εν τέλει, από την ίδια την πολιτεία.
- Η διαμόρφωση ενός σύγχρονου προγράμματος σπουδών, με την κατάλληλη για

¹ Νικόλαος Δ. Φίλιππος (2020), «Χρηματοοικονομική εκπαίδευση από το δημοτικό», Η Καθημερινή. (<https://www.kathimerini.gr/economy/local/1058908/xrimatooikonomiki-ekpaideysi-apo-to-dimotiko/>)

“

Εμπειρογνώμονες κορυφαίων παγκόσμιων οργανισμών, προτείνουν η χρηματοοικονομική εκπαίδευση να ξεκινά όσο το δυνατόν νωρίτερα, και σίγουρα από την πρωτοβάθμια εκπαίδευση.

τις ηλικίες αυτές θεματολογία (syllabus): Η διαμόρφωση του πλέον σύγχρονου προγράμματος σπουδών, με μία ειδικά σχεδιασμένη για τις συγκεκριμένες ηλικίες θεματολογία (syllabus) και εκπαιδευτική προσέγγιση, αποτελεί το πρώτο και καθοριστικό βήμα για την υλοποίηση της μεταρρύθμισης αυτής. Το διαμόρφωση του προγράμματος σπουδών θα πρέπει να την αναλάβουν πρόσωπα τα οποία θα είναι αποδεδειγμένα ειδικό στο επιστημονικό πεδίο της Χρηματοοικονομικής, και οι οποίοι θα έχουν παράλληλα μια ολοκληρωμένη επιστημονική και παιδαγωγική άποψη, ενδεικτικά, από την αποταμίευση μέχρι και τα ψηφιακά περιουσιακά στοιχεία.

- Η ανάπτυξη της θεωρίας και του κατάλληλου εκπαιδευτικού υλικού: Η ανάπτυξη της θεωρίας, προσαρμοσμένη στις νεαρές αυτές ηλικίες, αποτελεί ιδιαίτερη δεξιότητα και θα πρέπει να συνοδεύεται από ανάλογες ασκήσεις και μαθησιακά παιχνίδια, όπως για παράδειγμα από σταυρόλεξα, κρυπτόλεξα, ερωτήσεις μάθησης, ερωτήσεις χρηματοοικονομικής συμπεριφοράς κ.λπ.

- Η δημιουργία ψηφιακού υλικού: Στη σύγχρονη ψηφιακή εποχή, κρίνεται αναγκαία η ύπαρξη διαδραστικού ψηφιακού υλικού, μέσω εξειδικευμένων ηλεκτρονικών

πλατφορμών και εφαρμογών, καθώς και η συζήτηση μέσω αυτού για το ψηφιακό χρήμα, τη χρησιμότητά του αλλά και τους κινδύνους που προκύπτουν από τη χρήση του.

- Η ανάπτυξη δράσεων για την εκπαίδευση των εκπαιδευτών: Απαιτείται τόσο η ολιστική όσο και η στοχευμένη εκπαίδευση των εκπαιδευτών, με σκοπό να είναι σε θέση να μεταφέρουν τις νέες για αυτούς γνώσεις στους μαθητές και να τους κινητοποιήσουν επιτυχημένα. Στα πλαίσια αυτά, θα πρέπει να δημιουργηθεί εξειδικευμένο υλικό για τους ίδιους τους εκπαιδευτικούς, τόσο ως προς την προσωπική τους επιμόρφωση, όσο και για τον εφοδιασμό τους με οδηγούς και πρόσθετο υλικό για χρήση κατά τη διδασκαλία των μαθητών τους.

Εισάγοντας τα παιδιά στον κόσμο του χρήματος: Το επιτυχημένο παράδειγμα του Ινστιτούτου Χρηματοοικονομικού Αλφαριθμητισμού στη χώρα μας

Η χώρα μας πρωτοπορεί διεθνώς χάρις τις δράσεις του Ινστιτούτου Χρηματοοικονομικού Αλφαριθμητισμού. Το Ινστιτούτο Χρηματοοικονομικού Αλφαριθμητισμού ιδρύθηκε το 2016 από τον Καθηγητή Χρηματοοικονομικής του Πανεπιστημίου Πειραιώς Νικόλαο Δ. Φίλιππα, αποτελώντας την πρώτη αστική μη κερδοσκοπική εταιρεία στην Ελλάδα που

στοχεύει στη διάδοση της χρηματοοικονομικής γνώσης και στην καταπολέμηση του χρηματοοικονομικού αναλφαριθμητισμού.

Στο σύντομο διάστημα λειτουργίας του, το Ινστιτούτο έχει αναλάβει πολύπλευρες δράσεις για την ανάδειξη της αξίας της χρηματοοικονομικής εκπαίδευσης στη ζωή των πολιτών, διοργανώνοντας ειδικές ενημερωτικές εκδηλώσεις σε όλες τις βαθμίδες του ελληνικού εκπαιδευτικού συστήματος, πραγματοποιώντας συνεχή επιστημονική έρευνα, δημιουργώντας υψηλής ποιότητας σύγχρονο εκπαιδευτικό υλικό και κτίζοντας ισχυρές εγχώριες και διεθνείς συνεργασίες.

Αξίζει να σημειωθεί ότι τα ευρήματα των ερευνητικών εργασιών του Ινστιτούτου έχουν δημοσιευθεί (μέσω του Προέδρου του) σε υψηλού κύρους επιστημονικά περιοδικά με affiliation το Hellenic Financial Literacy Institute, όπως στο Applied Economics (2018), στο European Journal of Finance (2019), στο Journal of International Financial Markets, Institutions & Money (2020) και στο Energy Economics (2022).

Επίσης, ο Πρόεδρος του Ινστιτούτου έχει δημοσιεύσει πολλές δεκάδες άρθρα σε όλο τον ελληνικό τύπο (Βήμα, Καθημερινή, Euro2day, Πρώτο Θέμα, CNN Greece, Κέρδος, Insider κ.λπ.), ενώ έχει δώσει συνεντεύξεις στην τηλεόραση (ΣΚΑΪ, Mega κ.ά.) και στο ραδιόφωνο (ΕΡΤ), προωθώντας τις αρχές του χρηματοοικονομικού αλφαριθμητισμού.

Μάλιστα στο πλαίσιο της αναγνώρισης της συνολικής προσφοράς του Ινστιτούτου, καθώς και της διαρκούς προσπάθειάς του για την προώθηση του χρηματοοικονομικού αλφαριθμητισμού, τόσο στο εσωτερικό όσο και διεθνώς, τον Απρίλιο του 2021, έλαβε τον τίτλο

του Affiliated Member του Διεθνούς Δικτύου του ΟΟΣΑ για την Χρηματοοικονομική Εκπαίδευση (OECD/INFE). Να σημειωθεί ότι στην Ελλάδα, μόνον δύο ακόμα οργανισμοί έχουν γίνει δεκτοί ως Affiliated Members του Διεθνούς Δικτύου του ΟΟΣΑ για την Χρηματοοικονομική Εκπαίδευση, συγκεκριμένα η Ελληνική Ένωση Τραπεζών και η ActionAid Hellas.

Μεταξύ των κυριότερων σχετικών δράσεων του Ινστιτούτου, ενδεικτικά αναφέρονται οι ακόλουθες:

Το 2018, το Ινστιτούτο υλοποίησε για λογαριασμό της Ευρωπαϊκής Τράπεζας Επενδύσεων (European Investment Bank), μία ολοκληρωμένη μελέτη για τη Χαρτογράφηση της Χρηματοοικονομικής Εκπαίδευσης στην Ελλάδα, σε όλες τις βαθμίδες του εκπαιδευτικού συστήματος.

Τον Μάρτιο του 2022, όπως και τον Μάρτιο του 2021, το Ινστιτούτο συμμετείχε ενεργά στην «Global Money Week», την ετήσια διεθνή εκστρατεία χρηματοοικονομικής ευαισθητοποίησης που διοργανώνεται από το Διεθνές Δίκτυο Χρηματοοικονομικής Εκπαίδευσης του ΟΟΣΑ, η οποία υπογραμμίζει την εξέχουσα σημασία της εκπαίδευσης των παιδιών και των νέων σχετικά με τον Χρηματοοικονομικό Αλφαριθμητισμό. Στα πλαίσια της εβδομάδας αυτής, το Ινστιτούτο ανέπτυξε πολλαπλές δράσεις με αποδέκτες μαθητές, εκπαιδευτικούς και γονείς, οι οποίες αναφέρονται αναλυτικά τόσο στην επίσημη θεματική ιστοσελίδα του ΟΟΣΑ² όσο και στην Ετήσια Έκθεση Πεπραγμένων (συγγραφής της αρμόδιας επιτροπής του ΟΟΣΑ) στα πλαίσια των εκστρατειών (2022³ και 2021⁴), με παγκόσμια προβολή στις περισσότερες από 100 συμμετέχουσες χώρες κάθε χρόνο.

² OECD/INFE (2022), "Greece in Global Money Week". (<https://globalmoneyweek.org/countries/139-greece.html>)

³ OECD/INFE (2022), "GMW Annual Report 2022". (https://globalmoneyweek.org/resources/gmw2022/GMW%20Annual%20Report%202022_3.pdf)

⁴ OECD/INFE (2021), "GMW Annual Report 2021". (https://issuu.com/oecd-daf/docs/gmw_annual_report_2021_pages_view)

Τέλος, το Ινστιτούτο συμμετέχει ενεργά στη δημιουργία της πρώτης Εθνικής Στρατηγικής για τον Χρηματοοικονομικό Αλφαριθμητισμό στην Ελλάδα, από τον Νοέμβριο του 2021. Μάλιστα τον Απρίλιο του 2022, το Ινστιτούτο Χρηματοοικονομικού Αλφαριθμητισμού έλαβε αναγνωρισμένη θέση Συμβούλου (Advisor) στο έργο για την εκπόνηση Εθνικής Στρατηγικής για τον Χρηματοοικονομικό Αλφαριθμητισμό στην Ελλάδα. Να σημειωθεί ότι το αναφερόμενο έργο εποπτεύεται από το Υπουργείο Οικονομικών, συντονίζεται από την Ειδική Γραμματεία Διαχείρισης Ιδιωτικού Χρέους και υλοποιείται από τον ΟΟΣΑ⁵.

Θα πρέπει επίσης να τονιστεί πως συνολικά, η στρατηγική του Ινστιτούτου ταυτίζεται με τις καλές διεθνείς πρακτικές οι οποίες υιοθετούν την άποψη ότι η χρηματοοικονομική παιδεία πρέπει να ξεκινά από την πρωτοβάθμια εκπαίδευση. Ως εκ τούτου, τον Ιούνιο του 2019, κυκλοφόρησε το βιβλίο του Προέδρου του Ινστιτούτου, Καθηγητή Νικόλαου Δ. Φίλιππα, με τίτλο «Τα χρήματα δεν φυτρώνουν στα δέντρα!», το οποίο αποτελεί το πρώτο βιβλίο χρηματοοικονομικής εκπαίδευσης και ενδυνάμωσης για παιδιά πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης, όχι μόνο στην Ελλάδα, αλλά και σε ολόκληρη την Ευρώπη.

Στο ίδιο πλαίσιο, στις αρχές Οκτωβρίου του

2021, το Ινστιτούτο εγκαινίασε ένα ειδικό microsite ως μέρος της κύριας ιστοσελίδας του, το «Πρόγραμμα @ξία»⁶, αφιερωμένο στα παιδιά της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης. Να σημειωθεί ότι το συγκεκριμένο πρόγραμμα έχει γίνει αποδεκτό από το Υπουργείο Παιδείας και έχει αναρτηθεί στην επίσημη ιστοσελίδα του Ινστιτούτου Εκπαιδευτικής Πολιτικής, ως μέρος της επίσημης διδακτέας ύλης για την πρωτοβάθμια εκπαίδευση μέσω των Εργαστηρίων Δεξιοτήτων.

Συνεχίζοντας, τον Μάρτιο του 2022, εκδόθηκε το νέο βιβλίο του Καθηγητή Νικόλαου Δ. Φίλιππα, με τίτλο «Το Αλφαριθμάρι της Οικονομίας για παιδιά μέχρι 12 ετών» από το Κέντρο Πολιτισμού, Έρευνας και Τεκμηρίωσης της Τράπεζας της Ελλάδος. Το βιβλίο αυτό αποτελεί ένα σύγχρονο λεξικό οικονομικών και χρηματοοικονομικών όρων, το οποίο περιλαμβάνει περισσότερα από 120 λήμματα κατάλληλα προσαρμοσμένα για παιδιά στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση.

Η πιο πρόσφατη σχετική δράση του Ινστιτούτου, αναπτύσσεται ήδη από τον Μάιο του 2022, ενώ ολοκληρώνεται εντός του Δεκεμβρίου του 2022. Πιο συγκεκριμένα, το Ινστιτούτο Χρηματοοικονομικού Αλφαριθμητισμού, σε συνεργασία και υπό την αιγίδα της Γενικής Γραμματείας Αιγαίου και Νησιωτικής Πολιτικής, υλοποίησε το πρωτοποριακό εκπαιδευτι-

“

Πρωτοποριακές χώρες που ευημερούν, έχουν εντάξει στην εθνική σχολική διδακτέα τους ύλη μαθήματα χρηματοοικονομικής παιδείας, και μάλιστα σε όλες τις βαθμίδες της εκπαίδευσης.

⁵ Ινστιτούτο Χρηματοοικονομικού Αλφαριθμητισμού (2022), «Το Ινστιτούτο Χρηματοοικονομικού Αλφαριθμητισμού συμμετέχει ενεργά στην δημιουργία της πρώτης Εθνικής Στρατηγικής για τον Χρηματοοικονομικό Αλφαριθμητισμό στην Ελλάδα». (<https://www.gfli.gr/to-institoyto-chrimatooikonomikoy-alfavitismoy-symmetechei-energa-stin-dimiourgia-tis-protis-ethnikis-stratigikis-gia-ton-chrimatooikonomiko-alfavitismo-stin-ellada/>)

⁶ Ινστιτούτο Χρηματοοικονομικού Αλφαριθμητισμού (2021), «Πρόγραμμα @ξία». (<https://www.gfli.gr/programma-axia/>)

κό πρόγραμμα με θέμα Χρηματοοικονομικός Αλφαριθμητισμός και τίτλο «1,2,3...Οικονομία», το οποίο καταρτίστηκε από το Ινστιτούτο Χρηματοοικονομικού Αλφαριθμητισμού, απευθύνεται σε μαθητές ηλικίας 9 - 12 ετών σε παραμεθόρια νησιά του Αιγαίου και υλοποιήθηκε σε 13 Δημοτικά Σχολεία της Λέσβου, της Λήμνου και του Αγίου Ευστρατίου.

Η διεθνής εμπειρία: Οι χώρες στις οποίες η χρηματοοικονομική παιδεία αποτελεί μέρος της διδακτέας ύλης στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση

Στο παρόν τμήμα του άρθρου παρουσιάζονται, έπειτα από σχετική έρευνα που διεξήγαγε το Ινστιτούτο Χρηματοοικονομικού Αλφαριθμητισμού, οι χώρες που έχουν υιοθετήσει τη χρηματοοικονομική παιδεία στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση, είτε υποχρεωτικά είτε πιλοτικά, με ειδική επιπρόσθετη αναφορά και στις κατά περίπτωση σχετικές δράσεις στα πλαίσια της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης για καθεμία από τις αναφερόμενες χώρες.

Αυστραλία

Η χρηματοοικονομική εκπαίδευση αποτελεί μέρος της εθνικής σχολικής διδακτέας ύλης της Αυστραλίας, ακολουθώντας μία διαθεματική προσέγγιση, ως μέρος της ύλης των μαθημάτων των πεδίων των Μαθηματικών, της Αγγλικής Γλώσσας και των Θετικών Επιστημών από την Α' Δημοτικού έως και την Α' Λυκείου, και με παράλληλα εξειδικευμένα μαθήματα του πεδίου των Οικονομικών και της Διοίκησης από την Ε' Δημοτικού έως και την Β' Γυμνασίου.

Βραζιλία

Εφαρμογή πιλοτικών προγραμμάτων σε πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση σε επιλεγμένες σχολικές δομές ανά τη χώρα.

Εσθονία

Η χρηματοοικονομική εκπαίδευση καθίσταται υποχρεωτική στην Εσθονία από το 2010, με μία διαθεματική προσέγγιση και με την εισαγωγή νομισματικών και χρηματοοικονομικών εννοιών και θεματολογίας, ως μέρος της διδακτέας ύλης συναφών μαθημάτων σε τάξεις του Δημοτικού και του Γυμνασίου.

Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής

Διαθεματική προσέγγιση και εξειδικευμένα μαθήματα χρηματοοικονομικής εκπαίδευσης σε όλες τις εκπαιδευτικές βαθμίδες, σε κάποιες από τις Πολιτείες.

Ηνωμένο Βασίλειο

Διαθεματική προσέγγιση και εξειδικευμένα μαθήματα χρηματοοικονομικής εκπαίδευσης σε όλες τις εκπαιδευτικές βαθμίδες, και στα τέσσερα κράτη του Ηνωμένου Βασιλείου (Αγγλία, Βόρεια Ιρλανδία, Σκωτία, Ουαλία).

Ιαπωνία

Η χρηματοοικονομική εκπαίδευση αποτελεί από το 2008 μέρος της εθνικής σχολικής διδακτέας ύλης της Ιαπωνίας, με διαθεματική προσέγγιση τόσο στην πρωτοβάθμια όσο και στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση (Κοινωνικές Σπουδές, Οικιακή Οικονομία, Κοινωνική και Πολιτική Αγωγή), αλλά και με τη διενέργεια εξειδικευμένων σχολικών εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων καθ' όλη τη διάρκεια του σχολικού έτους.

Ισπανία

Η χρηματοοικονομική εκπαίδευση καθίσταται υποχρεωτική στην

Ισπανία από το 2013, με βασικά στοιχεία χρηματοοικονομικής εκπαίδευσης, αλφαριθμητισμού και δεξιοτήτων να αποτελούν μέρος της διδακτέας ύλης μαθημάτων του πεδίου των Κοινωνικών Επιστημών στο Δημοτικό. Παράλληλα, προχωρημένο επίπεδο και αναβαθμισμένο περιεχόμενο χρηματοοικονομικής εκπαίδευσης και αλφαριθμητισμού, προσφέρεται και στο προαιρετικό μάθημα των Οικονομικών στην Α' τάξη του Λυκείου.

Λετονία

Μέσω μία διαθεματικής προσέγγισης, η χρηματοοικονομική εκπαίδευση περιλαμβάνεται στην εθνική σχολική διδακτέα ύλη της Λετονίας, στις τάξεις του Δημοτικού και του Γυμνασίου ως μέρος των μαθημάτων των Κοινωνικών Σπουδών και της Πολιτικής Αγωγής, και στις τάξεις του Λυκείου ή της Επαγγελματικής Εκπαίδευσης, ως μέρος των μαθημάτων των Οικονομικών ή των Εμπορικών-Επιχειρηματικών Επιστημών.

Μαλαισία

Η χρηματοοικονομική εκπαίδευση καθίσταται, μέσω μία διαθεματικής προσέγγισης, υποχρεωτική στη Μαλαισία, από το 2014 στο Δημοτικό και από το 2017 στο Γυμνάσιο και στο Λύκειο. Στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση αποτελεί μέρος της διδακτέας ύλης των μαθημάτων των Μαθηματικών, της Αγγλικής Γλώσσας, της Γλώσσας Malay, και της Πολιτικής Αγωγής. Στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση αποτελεί μέρος της διδακτέας ύλης των μαθημάτων των Μαθηματικών, της Αγγλικής Γλώσσας, της Γλώσσας Malay, των Εμπορικών Σπουδών, των Βασικών Οικονομικών αλλά και εξειδικευμένων μαθημάτων που αφορούν στην ανάπτυξη βασικών οικονομικών και χρηματοοικονομικών δεξιοτήτων.

Νέα Ζηλανδία

Η χρηματοοικονομική εκπαίδευση καθίσταται, μέσω μίας διαθεματικής προσέγγισης, υποχρεωτική στη Νέα Ζηλανδία από το 2007, παρέχοντας ένα πλαίσιο για τη διασύνδεση διαφόρων γνωστικών πεδίων όπως οι Κοινωνικές Επιστήμες, τα Μαθηματικά και η Στατιστική, η Αγγλική Γλώσσα, οι Επιχειρηματικές Σπουδές, η Υγεία και η Τεχνολογία.

Νότια Αφρική

Μέσω μίας διαθεματικής προσέγγισης, η χρηματοοικονομική εκπαίδευση βρίσκεται ενσωματωμένη στην εθνική σχολική διδακτέα ύλη της Νότιας Αφρικής, σε όλες τις τάξεις της πρωτοβάθμιας και της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης και σε μεγάλο αριθμό γνωστικών πεδίων (πχ Επιστήμες της Οικονομίας και της Διοίκησης, Μαθηματικά και Αριθμητικός Αλφαριθμητισμός).

Ολλανδία

Βασικά στοιχεία χρηματοοικονομικής εκπαίδευσης περιλαμβάνονται στην εθνική σχολική διδακτέα ύλη της Ολλανδίας, τόσο στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση (με την εισαγωγή μαθημάτων όπως ο Νομισματικός Λογισμός, σχετικά με τον Χρηματοοικονομικό και τον Αριθμητικό Αλφαριθμητισμό) όσο και στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση (με μαθήματα όπως η Οικιακή Οικονομία).

Περού

Η χρηματοοικονομική εκπαίδευση καθίσταται υποχρεωτική στο Περού από το 2008, ακολουθώντας μια διαθεματική προσέγγιση και προσφέροντας παράλληλα μία σειρά από εξειδικευμένα μαθήματα χρηματοοικονομικής εκπαίδευσης σε όλες τις εκπαιδευτικές βαθμίδες.

Πορτογαλία

Βασικά στοιχεία χρηματοοικονομικής εκπαίδευσης περιλαμβάνονται στην εθνική σχολική διδακτέα ύλη της Πορτογαλίας, κατά κύριο λόγο ως μέρος του μαθήματος της Κοινωνικής και Πολιτικής Αγωγής, καλύπτοντας όλο το εύρος των εκπαιδευτικών βαθμίδων από το Νηπιαγωγείο έως και το Λύκειο.

Ρωσία

Εφαρμογή πιλοτικών εκπαιδευτικών προγραμμάτων σε 5 περιοχές της χώρας, με εξειδικευμένα μαθήματα και εκπαιδευτικές ενότητες χρηματοοικονομικού αλφαριθμητισμού, καλύπτοντας όλο το εύρος των εκπαιδευτικών βαθμίδων από το Νηπιαγωγείο έως και το Λύκειο.

Σιγκαπούρη

Από τη δεκαετία του 1990, οι μαθητές των τάξεων του Γυμνασίου έρχονται σε επαφή και λαμβάνουν μια βασική χρηματοοικονομική εκπαίδευση προσανατολισμένη στην προστασία του καταναλωτή και στον χρηματοοικονομικό αλφαριθμητισμό, μέσω της εξειδικευμένης ύλης συγκεκριμένων ενοτήτων στο μάθημα της Οικιακής Οικονομίας. Το 2014, το μάθημα της Οικιακής Οικονομίας μετονομάστηκε σε Διατροφική και Καταναλωτική Εκπαίδευση και περιλαμβάνει πληθώρα μηνυμάτων σχετικά με τη διαχείριση χρηματοοικονομικών πόρων και την κατανόηση των δικαιωμάτων και των ευθυνών των καταναλωτών. Βασικά στοιχεία και μηνύματα για τον χρηματοοικονομικό αλφαριθμητισμό και τις χρηματοοικονομικές δεξιότητες έχουν ενσωματωθεί από το 2012 και στο μάθημα Κοινωνική και Πολιτική Αγωγή, το οποίο διδάσκεται σε τάξεις του Δημοτικού.

Ταϊλάνδη

Η χρηματοοικονομική εκπαίδευση περιλαμβάνεται στην εθνική σχολική διδακτέα ύλη της Ταϊλάνδης, σε τάξεις τόσο της πρωτοβάθμιας όσο και της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, ενώ διδάσκεται κυρίως στα μαθήματα του γνωστικού πεδίου των Οικονομικών.

Τσεχία

Η χρηματοοικονομική εκπαίδευση καθίσταται υποχρεωτική στην Τσεχία, από το 2009 σε τάξεις της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης (με διαθεματική προσέγγιση ως μέρος συναφών μαθημάτων), και από το 2013, σε τάξεις της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης (ως μέρος της Κοινωνικής και Πολιτικής Αγωγής).

Χονγκ Κονγκ, Κίνα

Ακολουθώντας μία διαθεματική προσέγγιση για όλες τις εκπαιδευτικές βαθμίδες, προσφέροντας όμως παράλληλα και εξειδικευμένα μαθήματα, τόσο βασικά όσο και προχωρημένα στοιχεία χρηματοοικονομικού αλφαριθμητισμού περιλαμβάνονται στη διδακτέα ύλη των τάξεων του Δημοτικού (στα μαθήματα των Γενικών και Κοινωνικών Σπουδών, στα Μαθηματικά), του Γυμνασίου (στα Μαθηματικά, στα μαθήματα των Κοινωνικών Σπουδών, στην Οικιακή Οικονομία),

και του Λυκείου (στα Μαθηματικά, στα μαθήματα των Κοινωνικών Σπουδών, στα μαθήματα στο πεδίο της Διοίκηση των Επιχειρήσεων, στα μαθήματα Χρηματοοικονομικής και Λογιστικής, στα Οικονομικά).

Συμπεράσματα

Είναι πλέον καθολικά αποδεκτό ότι ο χρηματοοικονομικός αλφαριθμητισμός αποτελεί απαραίτητη δεξιότητα των πολιτών για τον 21ο αιώνα, καθώς έχουν συσσωρευτεί διαχρονικά χρηματοοικονομικά προβλήματα, όπως είναι η κοινωνική ανισότητα, η υπερχρέωση και η απώλεια χρημάτων από λανθασμένες επενδυτικές επιλογές.

Εμπειρογνώμονες κορυφαίων παγκόσμιων οργανισμών, προτείνουν όπως η χρηματοοικονομική εκπαίδευση ξεκινά όσο το δυνατόν νωρίτερα, και σίγουρα από την πρωτοβάθμια εκπαίδευση.

Η επισκόπηση της διεθνούς εμπειρίας έδειξε ότι οι πρωτοποριακές χώρες που ευημερούν, έχουν εντάξει στην εθνική σχολική διδακτέα τους ύλη μαθήματα χρηματοοικονομικής παιδείας, και μάλιστα σε όλες τις βαθμίδες της εκπαίδευσης.

Το παράδειγμα της Αυστραλίας, συγκεκριμένα, πραγματικά εντυπωσιάζει.

Η Ελληνική κοινωνία έχει βιώσει μια πλασματική ευημερία χρέους για τρεις δεκαετίες (1980-2008), και στη συνέχεια μια υπερδεκαεπενταετή κρίση, με την έβδομη πτώχευση του κράτους από το 1821 (τη γέννηση του νεοελληνικού κράτους) μέχρι σήμερα, spreads τα οποία έφθασαν το 36% το 2012 και το 18% το 2015, τον αποκλεισμό στη χρηματοδότηση από τις διεθνείς αγορές χρήματος και κεφαλαίου, το κλείσιμο των Τραπεζών, τις επιπτώσεις της πανδημίας και του πολέμου και, πολύ πρόσφατα, την ακρίβεια και τον υψηλό πληθωρισμό σε συνδυασμό με μηδενικά επιτόκια καταθέσεων.

Ως αποτέλεσμα αυτών των δυσάρεστων εμπειριών και των χρηματοοικονομικών shocks, οι πολίτες δείχνουν εξαιρετικό ενδιαφέρον για τα θέματα της Προσωπικής Χρηματοοικονομικής και του Χρηματοοικονομικού Αλφαριθμητισμού.

Το ίδιο ενδιαφέρον για τα θέματα αυτά έχουν δείξει και οι εκπαιδευτικοί, στις δεκάδες εθελοντικές δράσεις που έχει υλοποιήσει ο Πρόεδρος του Ινστιτούτου Χρηματοοικονομικού Αλφαριθμητισμού σε ολόκληρη την Ελλάδα⁷.

Το Ινστιτούτο Χρηματοοικονομικού Αλφαριθμητισμού έχει ήδη αναπτύξει το κατάλληλο έντυπο και ψηφιακό υλικό χρηματοοικονομικής εκπαίδευσης για τους μαθητές στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση, και το έχει θέσει στην διάθεση της κοινωνίας και των εκπαιδευτικών. Το επόμενο λοιπόν βήμα είναι η διάχυση της γνώσης αυτής σε κάθε γωνιά και κάθε σχολείο της Ελλάδας.

Αυτό είναι το μεγάλο στοίχημα του Ινστιτούτου, το οποίο με τη βοήθεια των φίλων, των συνεργατών, αλλά και των χορηγών του, είμαστε σίγουροι ότι θα επιτευχθεί!

⁷ Ινστιτούτο Χρηματοοικονομικού Αλφαριθμητισμού (2022), ««1,2,3...Οικονομία» – Πρόγραμμα Χρηματοοικονομικού Αλφαριθμητισμού για παιδιά ηλικίας 9 – 12 ετών σε παραμεθόρια νησιά του Αιγαίου». (<https://www.gfii.gr/1-2-3-oikonomia-programma-chrimatooikonomikoy-alfavitismoy-gia-paidia-ilikias-9-12-eton-se-paramethoria-nisia-toy-aigaioy/>)

Καταπολέμηση «οικονομικού αναλφαβητισμού»: Εργαλείο υποταγής ή όπλο στον αγώνα ενάντια στην εκμετάλλευση;

Του Ηλία Τσιμπουκάκη

*Μέλους του Τμήματος Οικονομίας
της Κεντρικής Επιτροπής του ΚΚΕ*

Η συζήτηση για το λεγόμενο «οικονομικό αλφαβητισμό» επανέρχεται στην επικαιρότητα κάθε περίοδο που η διεθνής οικονομία ετοιμάζεται να εισέλθει ξανά στη φάση της καπιταλιστικής κρίσης. Δηλαδή στη φάση που οι εργαζόμενοι πρόκειται να υποστούν νέες βαριές συνέπειες στο εισόδημα και τους όρους ζωής τους.

Φυσικά όταν η κυρίαρχη «αφήγηση» μέσω των ενημέρωσης, ακαδημαϊκών κύκλων και διεθνών χρηματοπιστωτικών οργανισμών διαπιστώνει «αναλφαβητισμό» διόλου δε τους προβληματίζει η υπαρκτή αδυναμία κατανόησης της κίνησης και του τρόπου λειτουργίας της καπιταλιστικής οικονομίας απ' τον κόσμο της εργασίας. Αντίθετα τους απασχολεί η μοιρολατρική αποδοχή της κυρίαρχης πολιτικής ως «φυσικού» νόμου και της «ατομικής ευθύνης» ως αιτίας της φτώχειας. Αναζητούν το βέλτιστο τρόπο ενσωμάτωσης των λαϊκών αντιδράσεων εντός των τειχών της αστικής διαχείρισης.

Άλλωστε η μεθοδολογία «μέτρησης» του αλφαβητισμού από σχετικές μελέτες (βλ S&P Global Financial Literacy Survey), αφορά την ικανότητα χρήσης γνώσης και ικανοτήτων για την «αποτελεσματική διαχείριση χρηματοοικονομικών πόρων σε προσωπικό επίπεδο». Συμπεριλαμβάνει την «κατανόηση» των σωρευτικών, ονομαστικών και πραγματικών επιτοκίων, του πληθωρισμού και των επιπτώσεων του στο πραγματικό εισόδημα, της διαχείρισης και διαφοροποίησης του «ρίσκου» κ.ά.

Είναι προκλητική η προσπάθεια να αποδοθούν όλοι στην πολιτική συμπίεση του μέσου μισθού αλλά

στον «αναλφαβητισμό» δηλαδή στη «μη συνετή» οικονομική διαχείριση των ίδιων των εργαζόμενων, η φτώχεια, η ανεργία και τα τραπεζικά χρέη που διογκώθηκαν μετά την εκδήλωση της βαθιάς συχρονισμένης κρίσης του 2007-2009. Είναι η λογική που τα χρέη του αστικού κράτους για στήριξη του κεφαλαίου τα χρεώνει στα «εξωφρενικά» εργασιακά και ασφαλιστικά δικαιώματα ενώ κατηγορεί τους δανειολήπτες για τη λήψη δανείου προκειμένου να καλύψουν τη στεγαστική τους ανάγκη.

Η ανάδειξη της ανάγκης αντιμετώπισης του «αναλφαβητισμού» αποσκοπεί στην αποδοχή και αφομοίωση των «ερμηνειών» και «λύσεων» της αστικής οικονομικής επιστήμης που εμφανίζει αντεστραμμένη την πραγματικότητα. Τελικά υπηρετεί την επιδίωξη των αστικών κομμάτων (ΝΔ, ΣΥΡΙΖΑ, ΠΑΣΟΚ, ΜέΡΑ25) να απορροφήσουν τις αντιδράσεις, να εμφανίσουν σαν μονόδρομο την πολιτική τους, να στρατεύσουν τους εργαζόμενους σε αυτόν.

Τέτοια είναι η προσπάθεια της σημερινής κυβέρνησης της ΝΔ να εμφανίσει το «καλάθι του νοικοκυριού» ή τα ποικίλα «pass» ως λύσεις στο πρόβλημα της ακρίβειας, ως εργαλεία τιθάσευσης του πληθωρισμού. Αντίστοιχη είναι η προσπάθεια των αστικών κομμάτων της αντιπολίτευσης, κυρίως του ΣΥΡΙΖΑ, να πείσουν πώς μπορεί να υπάρξει ένα δῆθεν πιο «φιλολαϊκό» μίγμα επεκτατικής πολιτικής από αυτό της «νεοφιλελεύθερης» ΝΔ.

Όλοι βασίζονται στο κενό γνώσης της κίνησης της καπιταλιστικής οικονομίας. Μία τέτοια γνώση θα βοηθούσε να κατανοηθεί ότι η πληθωριστική

άνοδος είναι απότοκος της επεκτατικής διαχείρισης ΕΚΤ -ΕΕ. Τροφοδοτείται απ' τα θηριώδη πακέτα χρηματοδότησης των «πράσινων» και «ψηφιακών» επενδύσεων μέσω του Ταμείου Ανάκαμψης που ισοδυναμούν με διοχέτευση «φρέσκου» πληθωριστικού χρήματος. Η πολιτική του πράσινου new deal και της απελευθέρωσης της ενέργειας οδηγεί την εκτίναξη των τιμών ενέργειας στην οποία συμβάλλουν οι πολλαπλές κυρώσεις ΝΑΤΟ και ΕΕ κατά της Ρωσίας.

Θα έκανε αντιληπτό ότι τα ισχνά επιδόματα, σταγόνες στον ωκεανό της ακρίβειας, αποτελούν αναδιανομή της φτώχειας ενώ τα ματωμένα πλεονάσματα που σχηματίζονται απ' την εκτίναξη άμεσων και έμμεσων φόρων και την περικοπή κοινωνικών δαπανών κατευθύνονται στην κρατική στήριξη των επενδύσεων των ομίλων. Τελικά ότι το «καλάθι του νοικοκυριού» όχι μόνο παραμένει άδειο αλλά αποτελεί δωρεάν προώθηση των πωλήσεων χαμηλής ποιότητας προϊόντων ιδιωτικής ετικέτας των αλυσίδων super markets.

Ωστόσο ο ταξικός χαρακτήρας του εκπαιδευτικού συστήματος, το σχολείο και το πανεπιστήμιο της αστικής κοινωνίας δεν μπορούν αλλά κυρίως δε στοχεύουν να κατακτήσουν οι μαθητές ως μελλοντικοί εργαζόμενοι και οι νέοι επιστήμονες ολόπλευρη γνώση των νόμων που καθορίζουν την οικονομική και κοινωνική πραγματικότητα. Η ουσιαστική καταπολέμηση του «οικονομικού αναλφαριθμισμού» απαιτεί ένα ριζικά διαφορετικό εκπαιδευτικό σύστημα μιας κοινωνίας χωρίς εκμετάλλευση. Μια τέτοια γνώση και μεθοδολογία, που προσφέρει μόνο η

μαρξιστική πολιτική οικονομία, θα ξεκινούσε απ' την αποκάλυψη της καπιταλιστικής εκμετάλλευσης που γεννά νομοτελειακά την εξαθλίωση, την καπιταλιστική κρίση και τον ιμπεριαλιστικό πόλεμο. Θα οδηγούσε αβίαστα στο συμπέρασμα ότι δεν υπάρχει «εναλλακτική» φιλολαϊκή διαχείριση του καπιταλισμού. Είτε με περιοριστική πολιτική όπως αυτή που εφάρμοσε ο ΣΥΡΙΖΑ με τα «μνημόνια» την προηγούμενη περίοδο, είτε με επεκτατική πολιτική που σήμερα εφαρμόζει η κυβέρνηση της ΝΔ, χάνουν οι εργαζόμενοι απλά με διαφορετικό τρόπο. Θα προσανατόλιζε όχι στην αντιμετώπιση κάποιων ακραίων συνεπειών αλλά στην κατάργηση του συστήματος της μισθωτής σκλαβιάς.

Σήμερα οι εργαζόμενοι έχουν συμφέρον να συμπορευτούν με το ΚΚΕ στη διεκδίκηση ενός αγωνιστικού πλαισίου ανακούφισης του λαού που δε συμβιβάζεται με τα κέρδη των ομίλων. Για ουσιαστικές αυξήσεις στους μισθούς, κατάργηση της έμμεσης φορολογίας στα τρόφιμα, των ειδικών φόρων στην Ενέργεια, μετατόπιση της φορολογίας στο μεγάλο κεφάλαιο. Στον αγώνα αυτό ωριμάζουν και πυκνώνουν λαϊκές δυνάμεις που θα παλέψουν για το δρόμο της σοσιαλιστικής ανάπτυξης με κοινωνική ιδιοκτησία, κεντρικό σχεδιασμό και εργατικό έλεγχο που μπορεί να διασφαλίσει την κάλυψη του συνόλου των σύγχρονων αναγκών.

“

Η ουσιαστική καταπολέμηση του «οικονομικού αναλφαριθμισμού» απαιτεί ένα ριζικά διαφορετικό εκπαιδευτικό σύστημα μιας κοινωνίας χωρίς εκμετάλλευση.

Δείκτης Τιμών Καταναλωτή

Νοέμβριος 2022, ετήσιος πληθωρισμός 8,5%

Από τη σύγκριση του Γενικού ΔTK του μηνός Νοεμβρίου 2022 με τον αντίστοιχο Δείκτη του Νοεμβρίου 2021 προέκυψε αύξηση 8,5% έναντι αύξησης 4,8% που σημειώθηκε κατά την αντίστοιχη σύγκριση του έτους 2021 με το 2020. Ο Γενικός ΔTK κατά τον μήνα Νοέμβριο 2022, σε σύγκριση με τον Οκτώβριο 2022 δεν παρουσίασε μεταβολή. Κατά την αντίστοιχη σύγκριση του προηγούμενου έτους σημειώθηκε αύξηση 0,5%. Ο μέσος ΔTK του δωδεκαμήνου Δεκεμβρίου 2021 - Νοεμβρίου 2022, σε σύγκριση με τον αντίστοιχο Δείκτη του δωδεκαμήνου Δεκεμβρίου 2020 - Νοεμβρίου 2021, παρουσίασε αύξηση 9,5% έναντι αύξησης 0,6% που σημειώθηκε κατά την αντίστοιχη σύγκριση του δωδεκαμήνου Δεκεμβρίου 2020 - Νοεμβρίου 2021 με το δωδεκάμηνο Δεκεμβρίου 2019 - Νοεμβρίου 2020.

Η αύξηση του Γενικού ΔTK κατά 8,5% τον μήνα Νοέμβριο 2022, σε σύγκριση με τον αντίστοιχο Δείκτη του Νοεμβρίου 2021, προήλθε κυρίως από τις μεταβολές στις ακόλουθες ομάδες αγαθών και υπηρεσιών:

1. Από τις αυξήσεις των δεικτών κατά:

- 15,0% στην ομάδα Διατροφή και μη αλκοολούχα ποτά, λόγω αύξησης κυρίως των τιμών σε: ψωμί και δημητριακά, κρέατα (γενικά), ψάρια (γενικά), γαλακτοκομικά και αυγά, έλαια και λίπη, φρούτα (γενικά), λαχανικά (γενικά), ζάχαρη- σοκολάτες- γλυκά- παγωτά, λοιπά τρόφιμα, καφέ- κακάο- τσάι, μεταλλικό νερό- αναψυκτικά- χυμούς φρούτων.
- 2,8% στην ομάδα Αλκοολούχα ποτά και καπνός, λόγω αύξησης κυρίως των τιμών στα αλκοολούχα ποτά (μη σερβιριζόμενα).
- 10,9% στην ομάδα Ένδυση και υπόδηση, λόγω αύξησης των τιμών στα είδη ένδυσης και υπόδησης.
- 4,8% στην ομάδα Στέγαση, λόγω αύξησης κυρίως των τιμών σε: ενοίκια κατοικιών, επισκευή και συντήρηση κατοικίας, υπηρεσίες κοινοχρήστων, φυσικό αέριο, πετρέλαιο θέρμανσης, στερεά καύσιμα. Μέρος της αύξησης αυτής αντισταθμίστηκε από τη μείωση κυρίως των τιμών στον ηλεκτρισμό.
- 11,0% στην ομάδα Διάρκη αγαθά- Είδη νοικοκυ-

ριού και υπηρεσίες, λόγω αύξησης κυρίως των τιμών σε: έπιπλα και διακοσμητικά είδη, υφαντουργικά προϊόντα οικιακής χρήσης, οικιακές συσκευές και επισκευές, υαλικά-επιτραπέζια σκεύη και σκεύη οικιακής χρήσης, είδη άμεσης κατανάλωσης νοικοκυριού, οικιακές υπηρεσίες.

- 2,8% στην ομάδα Υγεία, λόγω αύξησης κυρίως των τιμών σε: φαρμακευτικά προϊόντα, ιατρικά προϊόντα, ιατρικές- οδοντιατρικές και παραϊατρικές υπηρεσίες, νοσοκομειακή περίθαλψη.

- 14,5% στην ομάδα Μεταφορές, λόγω αύξησης κυρίως των τιμών σε: καινούργια αυτοκίνητα, μεταχειρισμένα αυτοκίνητα, μοτοποδήλατα- μοτοσυκλέτες, ανταλλακτικά και αξεσουάρ αυτοκινήτου, καύσιμα και λιπαντικά, συντήρηση και επισκευή εξοπλισμού προσωπικής μεταφοράς, εισιτήρια μεταφοράς επιβατών με ταξί, εισιτήρια μεταφοράς επιβατών με αεροπλάνο, εισιτήρια μεταφοράς επιβατών με πλοίο.

- 2,7% στην ομάδα Αναψυχή- Πολιτιστικές δραστηριότητες, λόγω αύξησης κυρίως των τιμών σε: διαρκή αγαθά αναψυχής και πολιτισμού, μικρά είδη αναψυχής- άνθη- κατοικίδια ζώα, κινηματογράφους- θέατρα, γραφικά ύλη και υλικά σχεδίασης, πακέτο διακοπών. Μέρος της αύξησης αυτής αντισταθμίστηκε από τη μείωση κυρίως των τιμών σε οπτικοακουστικό εξοπλισμό- υπολογιστές- επισκευές.

- 2,2% στην ομάδα Εκπαίδευση, λόγω αύξησης κυρίως των τιμών σε: δίδακτρα πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης, δίδακτρα δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης. 8,0% στην ομάδα Ξενοδοχεία- Καφέ- Εστιατόρια, λόγω αύξησης κυρίως των τιμών σε: εστιατόρια- ζαχαροπλαστεία- καφενεία- κυλικεία, ξενοδοχεία- μοτέλ- πανδοχεία.

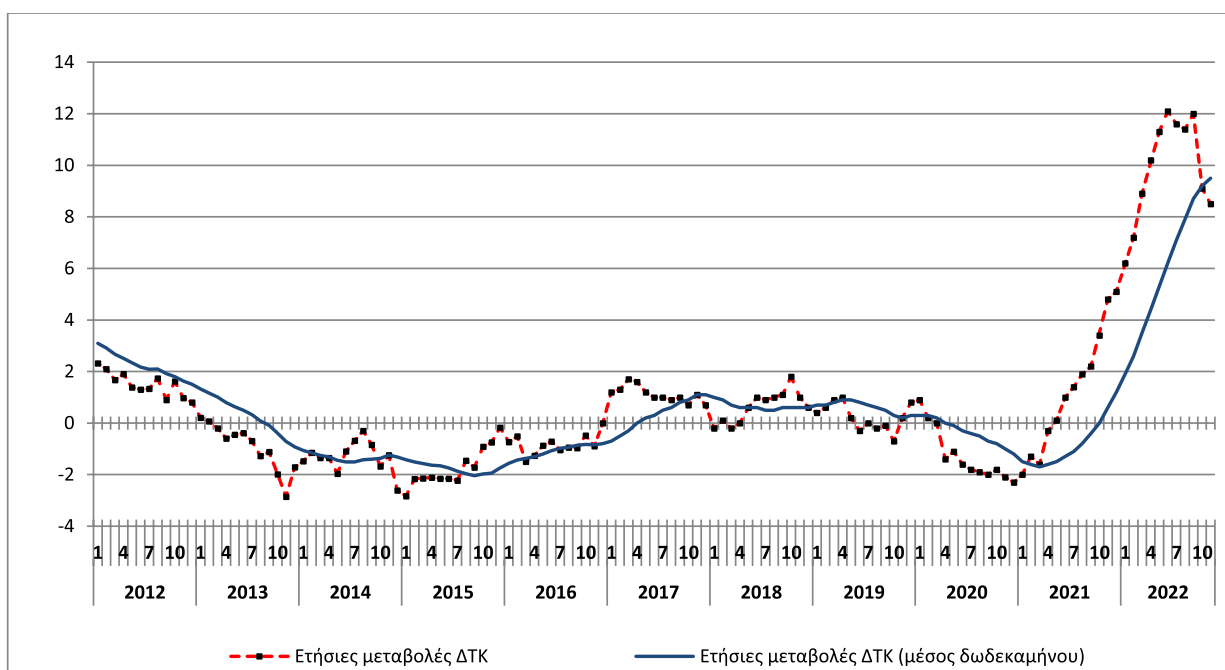
- 4,9% στην ομάδα Άλλα αγαθά και υπηρεσίες, λόγω αύξησης κυρίως των τιμών σε: κομμωτήρια και καταστήματα προσωπικής φροντίδας, άλλα είδη ατομικής φροντίδας.

2. Από τη μείωση του δείκτη κατά:

- 2,1% στην ομάδα Επικοινωνίες, λόγω μείωσης κυρίως των τιμών στις τηλεφωνικές υπηρεσίες.

Ετήσιες και μέσες ετήσιες μεταβολές (%) ΔTK

Πηγή: Ελληνική Στατιστική Αρχή (ΕΛΣΤΑΤ)

Τριμηνιαίοι Εθνικοί Λογαριασμοί

3ο Τρίμηνο 2022/3ο Τρίμηνο 2021: +2,8%

(Προσωρινά στοιχεία, εποχικά διορθωμένα σε όρους όγκου και αναθεώρηση τριμήνων 1ο τρίμηνο 2019 – 2ο τρίμηνο 2022)

Με βάση τα διαθέσιμα εποχικά διορθωμένα στοιχεία, το Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν (ΑΕΠ) σε όρους όγκου, κατά το 3ο τρίμηνο 2022 παρουσίασε μείωση κατά 0,5%, σε σχέση με το 2ο τρίμηνο 2022, ενώ σε σύγκριση με το 3ο τρίμηνο 2021 παρουσίασε αύξηση κατά 2,8%. Το ΑΕΠ για το 3ο τρίμηνο 2022 επηρεάστηκε ανασταλτικά από το σημαντικά αυξημένο επίπεδο των επιδοτήσεων επί των προϊόντων που αφορούν στην ενέργεια αντισταθμίζοντας σε μεγάλο βαθμό την αύξηση της Ακαθάριστης Προστιθέμενης Αξίας. Οι επιδοτήσεις αυτές δίδονται στις επιχειρήσεις και στα νοικοκυριά, μέσω του Ταμείου Ενεργειακής Μετάβασης. Οι μεταβολές των κυριότερων μακροοικονομικών μεγεθών σε όρους όγκου με εποχική διόρθωση έχουν ως εξής:

1. Τριμηνιαίες μεταβολές

- Η συνολική τελική καταναλωτική δαπάνη μειώθηκε κατά 0,6% σε σχέση με το 2ο τρίμηνο του 2022.
- Οι ακαθάριστες επενδύσεις παγίου κεφαλαίου αυξήθηκαν κατά 0,1% σε σχέση με το 2ο τρίμηνο του 2022.
- Οι εξαγωγές αγαθών και υπηρεσιών παρουσίασαν μείωση κατά 3,3% σε σχέση με το 2ο τρίμηνο του 2022. Οι εξαγωγές αγαθών αυξήθηκαν κατά 0,1%, ενώ οι εξαγωγές υπηρεσιών μειώθηκαν κατά 3,4%.
- Οι εισαγωγές αγαθών και υπηρεσιών παρουσίασαν μείωση κατά 0,3% σε σχέση με το 2ο τρίμηνο του 2022. Οι εισαγωγές αγαθών μειώθηκαν κατά 1,1%, ενώ οι εισαγωγές υπηρεσιών αυξήθηκαν κατά 2,5%.

2. Ετήσιες μεταβολές

- Η συνολική τελική καταναλωτική δαπάνη παρουσίασε αύξηση κατά 3,6% σε σχέση με το 3ο τρίμηνο του 2021.
- Οι ακαθάριστες επενδύσεις παγίου κεφαλαίου αυξήθηκαν κατά 7,7% σε σχέση με το 3ο τρίμηνο του 2021.
- Οι εξαγωγές αγαθών και υπηρεσιών παρουσίασαν αύξηση κατά 0,9% σε σχέση με το 3ο τρίμηνο

του 2021. Οι εξαγωγές αγαθών μειώθηκαν κατά 0,3%, ενώ οι εξαγωγές υπηρεσιών αυξήθηκαν κατά 3,0%.

- Οι εισαγωγές αγαθών και υπηρεσιών παρουσίασαν αύξηση κατά 5,2% σε σχέση με το 3ο τρίμηνο του 2021. Οι εισαγωγές αγαθών αυξήθηκαν κατά 8,6% και οι εισαγωγές υπηρεσιών μειώθηκαν κατά 4,6%.

1. Τριμηνιαίες μεταβολές

Η συνολική τελική καταναλωτική δαπάνη μειώθηκε κατά 0,6% σε σχέση με το 2ο τρίμηνο του 2022. Οι ακαθάριστες επενδύσεις παγίου κεφαλαίου αυξήθηκαν κατά 0,1% σε σχέση με το 2ο τρίμηνο του 2022.

- Οι εξαγωγές αγαθών και υπηρεσιών παρουσίασαν μείωση κατά 3,3% σε σχέση με το 2ο τρίμηνο του 2022. Οι εξαγωγές αγαθών αυξήθηκαν κατά 0,1%, ενώ οι εξαγωγές υπηρεσιών μειώθηκαν κατά 3,4%.
- Οι εισαγωγές αγαθών και υπηρεσιών παρουσίασαν μείωση κατά 0,3% σε σχέση με το 2ο τρίμηνο του 2022. Οι εισαγωγές αγαθών μειώθηκαν κατά 1,1%, ενώ οι εισαγωγές υπηρεσιών αυξήθηκαν κατά 2,5%.

2. Ετήσιες μεταβολές

- Η συνολική τελική καταναλωτική δαπάνη παρουσίασε αύξηση κατά 3,6% σε σχέση με το 3ο τρίμηνο του 2021.
- Οι ακαθάριστες επενδύσεις παγίου κεφαλαίου αυξήθηκαν κατά 7,7% σε σχέση με το 3ο τρίμηνο του 2021.

Οι εξαγωγές αγαθών και υπηρεσιών παρουσίασαν αύξηση κατά 0,9% σε σχέση με το 3ο τρίμηνο του 2021. Οι εξαγωγές αγαθών μειώθηκαν κατά 0,3%, ενώ οι εξαγωγές υπηρεσιών αυξήθηκαν κατά 3,0%.

- Οι εισαγωγές αγαθών και υπηρεσιών παρουσίασαν αύξηση κατά 5,2% σε σχέση με το 3ο τρίμηνο του 2021. Οι εισαγωγές αγαθών αυξήθηκαν κατά 8,6% και οι εισαγωγές υπηρεσιών μειώθηκαν κατά 4,6%.

Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν σε όρους όγκου Στοιχεία με εποχική και ημερολογιακή διόρθωση
(Έτος Αναφοράς: 2015) Μεταβολές (%) ανά τρίμηνο (q-o-q³) και έτος (y-o-y⁴) 2011-2022

Πηγή: Ελληνική Στατιστική Αρχή (ΕΛΣΤΑΤ)

Διαφημίστε τα προϊόντα και τις υπηρεσίες σας στις σελίδες των Οικονομικών Χρονικών

Απευθύνονται σε 150.000
οικονομολόγους και λογιστές φοροτεχνικούς
που απασχολούνται στο δημόσιο και ιδιωτικό τομέα.

213-214-1870

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΕΠΙΜΕΛΗΤΗΡΙΟ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ

www.oe-e.gr

ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ
ΧΡΗΜΑΤΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟΥ
ΑΛΦΑΒΗΤΙΣΜΟΥ

Δημιουργώντας χρηματοοικονομικά ενήμερους και υπεύθυνους πολίτες

www.gfli.gr

E-mail: info@gfli.gr

Facebook: [@gfli.gr](https://www.facebook.com/gfli.gr)

Twitter: [@gfli_gr](https://twitter.com/gfli_gr)

LinkedIn: Hellenic Financial Literacy Institute

Instagram: [@gfli.gr](https://www.instagram.com/gfli.gr)

ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΑ ΤΜΗΜΑΤΑ Ο.Ε.Ε.

1ο Περιφερειακό Τμήμα Θράκης

oe1pt@oe-e.gr

Μ. Βασιλείου 3 / 69132 Κομοτηνή

Τηλ. / Fax. 25310-23035

2ο Περιφερειακό Τμήμα Ανατολικής Μακεδονίας

oe2pt@oe-e.gr

Μεραρχίας 14 / 62100 Σέρρες

Τηλ. / Fax. 23210-67970

Γραφείο Καβάλας: Βενιζέλου 34 / 64100 Καβάλα

Τηλ. 2510-232966

oeeam2@otenet.gr

3ο Περιφερειακό Τμήμα Κεντρικής Μακεδονίας

oe3pt@oe-e.gr

Αριστοτέλους 26 / 54623 Θεσσαλονίκη

Τηλ. 2310-275727-8 / Fax. 2310-275728

4ο Περιφερειακό Τμήμα Κεντροδυτικής Μακεδονίας

oe4pt@oe-e.gr

Μαλακούση 10 / 59131 Βέροια

Τηλ. / Fax. 23310-29111

5ο Περιφερειακό Τμήμα Δυτικής Μακεδονίας

oe5pt@oe-e.gr

Κωστή Παλαμά 6 / 50132 Κοζάνη

Τηλ. / Fax. 24610-27783

6ο Περιφερειακό Τμήμα Ηπείρου

oe6pt@oe-e.gr

Ν. Ζέρβα 28-30 / 45332 Γιάννενα

Τηλ. / Fax. 26510-70400

7ο Περιφερειακό Τμήμα Θεσσαλίας

oe7pt@oe-e.gr

Παπαναστασίου 21/41222 Λάρισα

Τηλ. 2410-531422 Fax. 2410-533123

8ο Περιφερειακό Τμήμα Κεντρικής Στερεάς Ελλάδας

oe8pt@oe-e.gr

Πλατεία Ελευθερίας 3 (3ος όροφος) / 35131 Λαμία

Τηλ. & Fax. 22310-38882

9ο Περιφερειακό Τμήμα Ανατολικής Στερεάς Ελλάδας

oe9pt@oe-e.gr

Λ. Χαϊνά 75 & 25ης Μαρτίου / 34132 Χαλκίδα

Τηλ. / Fax. 22210-80710

10ο Περιφερειακό Τμήμα Βορειοδυτικής Πελοποννήσου

oe10pt@oe-e.gr

Ζαΐμη 21 / 26223 Πάτρα

Τηλ. 2610-221645 Fax. 2610-273767

11ο Περιφερειακό Τμήμα Νοτιοανατολικής Πελοποννήσου

oe11pt@oe-e.gr

Πλ. Κολοκοτρώνη 8 / 22100 Τρίπολη

Τηλ. / Fax. 2710-233582

12ο Περιφερειακό Τμήμα Δωδεκανήσου

oe12pt@oe-e.gr

Γ. Σεφέρη 8ο Εμπορικό Κέντρο ΜΗΔΙΑ / 85100 Ρόδος

Τηλ. / Fax. 22410-66660

13ο Περιφερειακό Τμήμα Ανατολικού Αιγαίου

oe13pt@oe-e.gr

Ελ. Βενιζέλου 6B / 81100 Μυτιλήνη

Τηλ. / Fax. 22510-25634

14ο Περιφερειακό Τμήμα Ανατολικής Κρήτης

oe14pt@oe-e.gr

Εθν. Αντιστάσεως 105 / 71306 Ηράκλειο

Τηλ. 2810-223997 / 332837 / 301935 Fax. 2810-224595

15ο Περιφερειακό Τμήμα Δυτικής Κρήτης

oe15pt@oe-e.gr

Μυλωνογιάννη 15Α & Κριάρη, 2ος όροφος / 73135 Χανιά

Τηλ. / Fax. 28210-94505

16ο Περιφερειακό Τμήμα Ιονίων Νήσων

oe16pt@oe-e.gr

Εθνική Οδός Κέρκυρας- Παλαιοκαστρίτσας,

Αλυκές Ποταμού (1ος Όροφος), Κέρκυρα

Τηλ. / Fax. 26610-41148

Printeco

Ο συνεργάτης σας
στην επιτυχία!

Η Printeco είναι μια σύγχρονη εταιρεία που παρέχει ολοκληρωμένες υπηρεσίες επικοινωνίας.

Για κάθε σας ανάγκη έχουμε μια πρόταση δημιουργικά ποιοτική, οικονομικά συμφέρουσα, επικοινωνιακά αποτελεσματική.

Design

Έντυπο υλικό, καταχωρήσεις, αφίσες, συσκευασίες, ετικέτες.

Branding

Εταιρική ταυτότητα, λογότυπο, slogan, ονοματοδοσία, κειμενογραφία.

Printing

Εκτυπώσεις offset, ψηφιακές, ασφαλείας, καλλιτεχνικές, ειδικές κατασκευές.

Direct Marketing

Εμφακέλωση, τυποποίηση, διαχείριση δεδομένων, αποστολή.

T: 210 8075 620 • E: sales@printeco.gr • www.printeco.gr

ΦΡΟΝΤΙΔΑ.
ΑΞΙΟΠΡΕΠΕΙΑ.
ΙΣΟΤΗΤΑ.

ΑΝ ΕΝΩΘΟΥΜΕ ΟΛΟΙ ΘΑ ΤΑ ΚΑΤΑΦΕΡΟΥΜΕ*

«Το Χαμόγελο του Παιδιού», έχοντας αναγνωριστεί διεθνώς, με όραμα: το Χαμόγελο κάθε παιδιού, υλοποιεί πανελλαδικά, 365 ημέρες το χρόνο, 24 ώρες την ημέρα, αποτελεσματικές και άμεσες δράσεις για την πρόληψη και αντιμετώπιση συγκεκριμένων φαινομένων που απειλούν τα παιδιά.

Μέχρι σήμερα «Το Χαμόγελο του Παιδιού» έχει στηρίξει περισσότερα από 1.200.000 παιδιά και τις οικογένειές τους. Παιδιά θύματα κάθε μορφής Βίας, Παιδιά θύματα Εξαφάνισης, Παιδιά με προβλήματα Υγείας, Παιδιά που βρίσκονται ή απειλούνται να βρεθούν σε κατάσταση φτώχειας, έχουν βρει λύση.

*Από το ημερολόγιο του Ανδρέα Γαυνόπουλου, 9-11-1995

ΠΑΙΔΙΑ ΘΥΜΑΤΑ ΚΑΘΕ ΜΟΡΦΗΣ ΒΙΑΣ

ΠΑΙΔΙΑ ΘΥΜΑΤΑ ΕΞΑΦΑΝΙΣΗΣ

ΠΑΙΔΙΑ ΜΕ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΥΓΕΙΑΣ

ΠΑΙΔΙΑ ΣΕ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΦΩΤΟΧΕΙΑΣ

☎ 11040 (αστική χρέωση)

@ info@hamogelo.gr

🌐 www.hamogelo.gr

